

HIT- ÉS NEMZETVÉDELMI ELŐADÁSOK

A MAGYAR KÁLVIN SZÖVETSÉG ÁLTAL
1925 ŐSZÉN RENDEZETT HIT- ÉS NEMZET-
VÉDELMI TANFOLYAMON ELHANGZOTT
ELŐADÁSOK

1926
A MAGYAR KÁLVIN SZÖVETSÉG KIADÁSA

Sylvester Nyomdai Műintézet, Tahitótfalu, Pest megye.

TARTALOM.

	Oldal
Bevezető. <i>Dr. Bernát Gyula</i>	V.
A szocialista agitáció elméleti alapelvei és azok bírálata. <i>Gálócsy Árpád</i>	1
Az agitáció. <i>Gálócsy Árpád</i>	31
A gyári munkás és a szocializmus. <i>Dr. Ihrig Károly</i>	38
A magyar földbirtokreform. <i>Dr. Máté Imre</i>	72
A földreform, mint az utóbbi évek jelensége, különös tekintettel Magyarországra. <i>Hj. Deseő Antal</i>	89
A szocialista mozgalmak a háború óta. <i>Dr. Bernát Gyula</i>	125
Oroszország gazdasági helyzete bolsevik források alapján. <i>Dr. Bernát Gyula</i>	141
Befejező	155

BEVEZETŐ.

Azok a törekvések, amelyek akár bevallottan, akár pedig leplezetten a mai társadalmi rendnek a felforgatását, a vallásos és nemzeti érzelmek kiirtását tűzik maguk elé, amelyeknek végső célja az, hogy egyes politikai érdekcsoportok befolyáshoz, hatalomhoz és anyagi javakhoz jussanak, napjainkban különös előszeretettel veszik igénybe a sajtónak a támogatását. Minél szélesebb néprétegeknek, a nagy tömegeknek a gondolkodásmódját igrkeznek ez által befolyásolni, a maguk számára megnyerni, és, tegyük hozzá, nem minden siker nélkül. Evvel szemben sajnálattal kell látnunk, hogy konzervatív oldalról, az ősi vallás híveinek táborából ebben a tekintetben alig történik valami. Nemcsak a sajtópropaganda ügye ven igen elhanyagolt állapotban, hanem abban a tekintetben sem igen történnek rendszeres kísérletek, hogy a meggyőzés és a felvilágosítás eszközei és fegyverei állíttassanak a felforgatások elleni küzdelem szolgálatába.

A Magyar Kálvin Szövetség, vezetve attól a meggyőződéstől, hogy hivatását igazán sikeresen csak akkor tudja betölteni, ha – bizonyos fokig új utakon haladva – a tudományos propaganda-tevékenységet is feladatai közé sorozza, a mull év nyarán egy előadás-ciklus tervét dolgozta ki. A cél

VI.

az volt, hogy a jelenlegi társadalmi és gazdasági élet legfőbb problémái, különösen pedig azok a törekvések, amelyeket a szocialista programok képviselnek, Szövetség szellemében megvilágíttassanak. Más szóval; a tanfolyam feladatává tétetett rámutatni a felforgató törekvések hazug, abszurd és a társadalmi élet szempontjából káros mivoltára és azokra a veszedelmekre, melyek ez oldalról a kereszténységet érhetik.

A gondolat szélesebb körben megértésre talált, előadókul az idősebb és a fiatalabb nemzedék több tagját sikerült megnyernünk, akik között nem egy országos hírnévnek örvend. A hallgatóság a helyi Kálvin Szövetségek és egyházi hatóságok által ajánlott olyan férfiakból alakult, akikről nem csak az tehető fel, hogy a Szövetség működése iránt érdeklődnek, hanem az is, hogy készek az ott hallottakat minél szélesebb körben, a saját működésük körzetében terjeszteni.

Legelsősorban a vidék részvételére számítottunk s noha Csonka-Magyarországnak több vármegyéje képviselve volt, azt, hogy mindegyik vidék elküldte volna a maga megbízottját, nem sikerült elérnünk.

A tanfolyamot 1925 november 16-án nyitotta meg Bernát István világi elnök, a budapesti ref. egyház által a Kálvin-téri épületében rendelkezésünkre bocsájtolt teremben s 1925 november 28-án zárta be Gödé Lajos lelkész, aki az eljövételben akadályozott Ravasz László püspököt képviselte.

Hogy az előadók fejtegetéseit a tanfolyamon részt nem vettek részére is hozzáférhetővé tegyük, illetve hogy gondolataikat megrögzítsük, elhatároltuk az előadások szövegének kinyomatását. Sajnos, ez a szándékunk csak részben tudott megvalósulni, reméljük azonban, hogy az itt összegyűjtött dolgozatok közreadása, – ha nem is öleli fel mindegyik előadó munkáját és így nem ad teljes

VII.

képet a tanfolyamról a maga egészében, – nem volt hiábavaló. Különösen sajnáljuk, hogy e füzetből épp azoknak az előadásoknak kellett elmaradni, melyek hivatása volt a református álláspontot kifejezésre juttatni, a rombolás apostolaival szemben. Kellemes kötelességet teljesítünk akkor, midőn mindazoknak akik akár közreműködésük, akár pedig más módon való támogatásuk révén adták tanújelét irántunk való jóindulatuknak, köszönetünket fejezzük ki. Itten különös hálával kell megemlékezni azokról a jó-akaróinkról, akik más vallású létükre is igen jelentékeny mértékben támogatták vállalkozásainkat.

Budapest, 1926 júliusában.

Dr. BERNÁT GYULA.

A szocialista agitáció elméleti alapelvei és azok bírálata.

Gálócsy Árpád előadása.

A szocialista világirodalom kötetei tekintélyes könyvtárt tennének együtt ki, amely évenként hatalmas tömeggel szaporodik. És mégis nem szükséges, hogy az íróknak ezreit ismerjük, elégséges ha Marx munkáit ismerjük, hogy teljesen tájékozotva legyünk a kommunista irodalom elméleti anyaga felől. Sőt még Marx munkáiból is elégséges egy-kettőt ismerni, mert Marx maga is és utána követőinek egész tömege mást nem csinált, mint variálta a Kommunista kiáltvány és a „*Kapital*“ tanait. Maga az, hogy Marx elméletéhez a világ összes szocialista írói újat hozzá kapcsolni nem tudtak, mutatja, hogy itt egy fejlődésre képtelen, hamis antikrisztusi dogmáról van szó, amelyet csak hinni, vagy csak vallani lehet, melyhez azonban kritikai szándékkal hozzányúlani nem szabad, mert az akkor önmagától összeomlik. Ezért nekünk, kik a Marxizmus elméleti része ellen hadakozunk, a feladatunk könnyű. Az egyszerű józan ész világító sugarát kell Marx tanaira rávetni, hogy azokról a tudományosság és helytállóság minden máza azonnal leolvadjon.

Ez a körülmény magyarázza meg azt, hogy habár a különböző elnevezésű kommunista pártok és szakszervezetek taglétszáma még ma is több millióra rug, ezek nagy tömege Marx elméletéről mit sem tud; maguk Marx apostolai nemcsak, hogy nem Marxistákat akarnak nevelni a szó tudományos értelmében, hanem rendszeren kitérnek mindenféle elméleti vita elől. Ez magyarázza meg, hogy az a több millió ember, akikre a szocializmus útépitői, oly szívesen szoktak hivatkozni, legnagyobb részében nem Marxista, sőt „még *csak azt sem tudja, hogy ki volt az a Marx*. Őket nem a kommunizmus minden földi boldogságot elhozó hite vitte egy táborba és tartja ott együtt, hanem az a meggyőződés, hogy megélhetésük biztosítása kényszeríti őket az ezen szakszervezetekbe való belépésre; – aminthogy kenyerük elvesztésével fenyegetik őket mindig, ha a kommunista szervezeteket ott akarják hagyni. Bizonyítja ezt elsősorban már maga az, hogy a szakszervezetekbe tömörült munkások jórésze megsértve érzi magát, ha őt kommunistának nevezik, holott „szocialista” és „kommunista” – azonos fogalom.

Ilyen körülmények közt szinte mulatságosnak nevezhető az, hogy nekünk, a kommunizmus ellenégeinek, jut az a feladat, hogy a munkásokat Marx tanáival megismertessük és ezen az úton derítsünk agyaikba világosságot annak meglátására, hogy azok, akik őket gazdasági előnyök kilátásba helyezésével adófizetőiké teszik, az ő legnagyobb ellenségeik és az út végén, amelyre terelték, nem az általános jólét földi paradicsoma, de a rendszeresített nyomor pokla vár.

Marx elméletének fő részletei a következők:

1. A föld és annak termelvényei kezdetben, az őskorban az emberiség közös tulajdona volt és csak erőszakosan osztotta fel azt egy elenyésző kisebbségből alakult osztály a saját tagjai közt széjjel, a nagy

többség igaztalan megkárosításával. Vissza kell tehát térni az ősi közös birtokláshoz, vagyis kommuniz-mushoz.

2. Az emberi társadalom két osztályra tagozódik: Az elnyomó vagyonosak, a burzsujok, és az elnyomott dolgozók, a proletárok osztályára. Az elnyomó burzsujok nem dolgoznak, de azért minden elképzelhető kényelemben élnek, mégpedig azért, mert az általuk munkába fogott proletároknak, a bér munkásoknak a végzett munka teljes értékét nem fizetik ki, hanem annak egyrészét dúslakodó életük fenntartására maguknak igazságtalanul visszatartják. Ez a híres Marx-féle „értéktöbblet” elmélete.

3. Addig, ameddig a mai világrennd fennáll, vagyis ameddig magántulajdon lehetséges, addig az emberiség boldog nem lehet. A dolog azonban érik. A tőkésék féktelen haszonlesése következtében a vagyon hovatovább kevesebb és kevesebb ember kezében összpontosul, amivel szemben természetesen a kizsákmányolt vagyontalanok száma óriási mértékben növekedik és ezeknek életszínvonala fokozatosan csökken. Az elkeseredés a proletár osztállynál nőttön-nő, amely állandó kitérésekben nyilvánul meg. Ez az „osztályharc”, amely kizár minden békés meg egyezést, amely végre a proletariátus győzelmével végződik. Ez most már kezébe veszi a hatalmat, megcsinálja a proletariátus diktatúráját, amely addig tart, míg az utolsó tőkéstől vagyonának utolsó részletét is elvették, amikor aztán eljutott az emberiség az örök boldogsághoz, a kommuniz-mushoz.

4. Az osztályharc fegyverei: Szakszervezetek. Politikai párt. Sajtó. Sztrájk. Kizárás. 8 órás munkaidő. Kollektív szerződések. Üzemi tanácsok. Munkanélküliség elleni biztosítás stb.

5. Marx a megvalósítandó végcélnak a kommunizmust állítja oda, amelyben csak a hasznos munkát végző emberek élhetnek meg, teljes egyen-

tőségben és általános, egyenlő jólétben. A jólét onnan fog származni, hogy miután nincsen elnyomott és elnyomó osztály, nincsen szükség az elnyomók erőszakszervére az államra sem, tehát az állami kormányzatra fordított jelenlegi óriási összegek megtakarítódnak. Továbbá megtakarítódnak a hadseregre, csendőrségre, rendőrségre most fordított összegek is, mert a kommunizmusban csak békeszerető emberek lesznek. A kommunizmusban az embereknek igen keveset kell majd dolgozni, mert akkor nem fog az emberiségnek egyik fele dologtalanul henyélni, tehát egy dolgozóra kevesebb munka fog jutni, mint most. Végre nagyban fogja emelni az általános jólétet az, hogy a termelés a fogyasztással állandó arányban lesz tartható, mivel nem lesz verseny, így nem lesz túltermelés egyes termelvényben sem, amely a kereslet hiánya miatt most olyan gyakran tönkremegy.

Csak így rövid tartalmában jelezve is a marxi elméletet, máris megállapítható, hogy nem olyan nehéz ezeknek tarthatatlanságát kimutatni.

I. Marx kommunizmusa.

Marx abból indul ki, hogy az emberiség őskorában a föld és annak terméke közös volt, csak később egyesek erőszakos módon vettek birtokba egyes földrészt, tettek embereket szolgálkákká és az ezeknek verejtékes munkájából származott termelvényeket, mint tulajdonukat kezelték. Így vált idővel az emberiség két részre, a tőkésékre és a vagyontalanok osztályára. A tőkésékre henyélnek, tobzódnak a jólétben, a vagyontalanok pedig dolgoztak és nyomorogtak évezredek keresztül, abban a hitben, hogy ez nekik istentől rendelt sorsuk, amelyen változtatni nem tudnak. Csak mióta Marx lépett fel apostolként, világosodtak fel a proletáragyak és rálépvé

az osztályharc útjára, megindult a haladás az ősi kommunizmus visszafoglalása felé.

A Marx által kitűzött út csakugyan az ősi kommunizmus, az ősi egyenlőség felé vezet. Aki előtt kívánatos cél az, hogy az emberiségről lemaradjon sok évezrednek minden kulturális vívmánya, aki maga részére ép úgy, mint embertársai részére vissza akarja állítani az ősi időt, mikor az emberek fátetőkön, vagy barlangban laktak, nyers hússal, vad gyümölcssel és gyökerekkel táplálkoztak, – az csak kövesse Marxtot azon az úton amelyre az tereli őt, ide feltétlenül eljuthat. Ez az út nem a civilizáció útja, nem az emberiség eddigi útjának folytatása, ez az út vissza vezet az állati sorba.

Az teljesen igaz, hogy az emberiségnek a földön való megjelenése idejében a föld és annak termékei az emberiség közös birtoka volt. Ez a közösség azonban csak addig tartott, ameddig a természetadta valamely tárgyhoz emberi munka nem kapcsolódott. A levegő például még ma is édes mindnyájunk közös tulajdona. Addig, ameddig földművelés nem volt, sőt állattenyésztés sem volt, a föld lehetett közös tulajdon. Fel, egészen a mai napjainkig közös tulajdonszámba megy sok vadul tenyésztő erdei és mezei termék. így például epret, szedret, málnát, gombát a legtöbb vidéken ma is mindenki, mint gazdátlan terméket büntetlenül szedhet. Azaz ezek az erdei és mezei gyümölcsök addig, ameddig termőhelyükön vannak, közös tulajdonnak mondhatók, de csakis addig! Amint azonban valaki ezeknek megszedésével munkát fejt ki, ennek a munkának következtében ez az eddig mindenkinek tulajdonát képező termék már magántulajdonná, a szedő tulajdonává válik.

Még ma is számtalan barlang van a világon, amelybe az idő viszontagságai elől bárki büntetlenül bevonulhat. Volt idő, mikor az emberiség túlnyomó

részének ilyen barlangok voltak a lakóhelyei. Közös tulajdon volt, – azaz senkié sem sem volt az a barlang, amelyikben senki sem lakott, azonban azonnal magántulajdonná vált valamely barlang, mi-helyt valamely ősember a maga és a családja részére birtokba vette és bizony nagyon pórul járt volna Marx Károly, ha abban az időben élve, az őskommunizmus ezen világ polgárának vackát a szent vagyonszövetség nevében magának akarta volna elkommunizálni.

Abban az időben az állatok bőre is közös tulajdon volt addig, ameddig azt a hordozójáról le nem nyúzták, de azonnal magántulajdonná vált, amint az többé már nem állati, de emberi testet takart.

Az élő állatok közös *tulajdonnak* voltak mondhatók mindaddig, míg azokat meg nem szelídítették, aminthogy a légnak szabadon repdeső madarai még ma is az emberiségnek közös tulajdona. A házi állatok azonban már a legősibb időben is annyira nem voltak közös tulajdon, hogy jó darab ideig a magántulajdon inkarnációjaként, mint pénz szerepeltek.

Az állattenyésztés egy időben jóformán egymaga képviselte a termelés fogalmát. Ebben az időben már a magántulajdon joga annyira ki volt fejlődve, a termelés eredménye, az állatszaporulat annyira nem volt közös tulajdon, hogy az idegen jószágot elkommunizáló ősembernek halál volt a büntetése.

Az állattenyésztés, a pásztorkodás korában, a föld sem volt már teljesen közös. A pásztorkodás jellegénél fogva ekkor már az emberek nagyobb csoportokba verődve éltek és egy-egy ilyen csoportnak közös tulajdona volt egy-egy legelőterület. Ez a terület azonban szigorúan körül volt határolva, amelynek megvédése végett a szomszéd törzs embereivel elég gyakran kellett harcot vívni.

A földbirtok egyéni tulajdonjoga akkor született meg, amikor a földmivelés. Amint a földnek feltörése, hasznos magokkal való bevetése megindult, magától értetődőleg azonnal rendezni kellett a tulajdonjog kérdését is, mert hiszen fáradságának gyümölcsét mindenki maga akarja learatni. És nem lehetett volna arra bolondot kapni, hogy valaki szántson és vessen, ha nem ő fog aratni.

Hogy a mesterségesen készült hajlák, legyen az bármily kezdetleges kunyhó vagy fényes palota, mindég magántulajdon volt, azt aki egy kicsit gondolkodik, kénytelen elismerni.

Az sem kétséges, hogy már a legősibb időben is az egyéni használatra szánt ingóságok: ruházat, fegyver, edény stb. magántulajdon volt.

Az elmélkedés végeredménye tehát az, hogy minden időben közös tulajdon volt minden addig, ameddig arra az embereknek szüksége nem volt. Vagy oly mennyiségben állott rendelkezésre, hogy értéke nem volt. Azonban a legrégebb időktől kezdve az emberiség a magántulajdon alapján állott és az értékesnek mindig meg volt a tulajdonosa. Általános vagyonszövetség, vagy még vagyonszövetség egyenlőség sohasem volt. A kapitalizmus sem az új kor találmánya. Tőkésék mindig voltak, csak a gazdasági korszakoknak megfelelően a tőke jellege változott. Mindez még a mai napjainkig is látható. A nomád korszakban a vagyon túlnyomó részt állatokból áll. A földmivelési korszakban fekvőbirtokból, az ipari korszakban gyárakból és közlekedési eszközökből.

Marx azon a címen is követeli a vagyonszövetséget, vagyis a kommunizmust, hogy a tőke közös termelés eredménye, tehát kell, hogy közös tulajdon legyen. Azonban nagyon zavarba jött volna, ha arra kellett volna válaszolnia, hogy ő ebben a közösségben mit termelt? A valóság az, hogy a tőke mindig egyéni munka eredménye. Sok egyén közös

egyéni munkája is dolgozhat rajta, de az emberiség nagy tömegéhez képest még az ilyen társaságok is egy egyénszámba mennek. Azoknak tehát akik egy bizonyos tőke, vagy jobban mondva egy vagyon összehozásán közreműködtek, lehet is és van is igényük ezen tőke bizonyos hányadára, azonban ebből a tőkéből, jobban mondva vagyonból semmit sem követelhet magának az, aki annak létrehozásába munkát nem fektetett. Hogy példával világítsam meg a kérdést, összeállhat több ember részvénytársasággá, hogy egy nagy bérházat építsenek. Ehhez a házépítéshez a részvényesek pénzzel járulnak, amely pénz szinte valamely más termelő munkának az eredménye. A műépítész szellemi munkáját hozza, az építómester a szervező és igazgató munkát és a különböző iparosok és kézimunkások egész serege ipari tudását és kézi erejét állítja munkába, hogy az új vagyon, a bérházban megtestesített új, kamatot hozó tőke meg legyen teremthető. Nyilvánvaló, hogy ennek a háznak bizonyos aranykulcs szerint jogos résztulajdonosa mindenki, aki létesítéséhez munkával hozzájárult. Ez a ház tehát lényegében közös tulajdona volt mindazoknak, akik az építésénél közreműködtek. Mondjuk legfeljebb egy pár száz embernek. Az emberiség nagy tömege azonban mivel sem járult ennek a tőkének a megteremtéséhez, nem is igényelheti tehát abból a nagy tömegből senki, hogy ez a darab tőke mindenkinek a tulajdonává váljék. Méltán felvetődik az a kérdés, hogy ha ez így van, ha az új ház építésében részt vett minden egyénnek bizonyos rész tulajdonjoga van a házhoz, miért van az, hogy az mégis kizárólag csak a részvénybirtokosok tulajdona. A válasz nagyon egyszerű. A műépítész, az építómester, az ipari és kézimunkások munkájuk ellenértékét nem hagyták benne az épületben, hanem ezt az ellenértéket tőlük az építető részvényesek készpénzen megvették. Nyilván-

való ez a magyarázat azonnal, ha azt az esetet vesszük, hogy mindezek a közreműködő munkások készpénzfizetés helyett a végzett munkájuknak megfelelő részvényt kaptak volna, amikor is tényleges résztulajdonosok volnának mindaddig, míg a részvényükön túl nem adnak.

Nem igaz tehát Marxnak az a tétele, hogy a tőke a társadalom közös terméke és ezért az egész társadalom közös tulajdona kell, hogy legyen.

Ha az alaptétel hamis, úgy nem lehet helyes a következtetés se. Marx azt mondja, hogy a gazdasági válságok alap oka a termelési anarchia, amely viszont elmaradhatatlan gyermeke a magántulajdon rendszerének. Szerinte ugyanis a haszonra éhes kapzsi magántermelő tömegtermelésre igyekszik, mert ezáltal gyártmányát olcsóbban állíthatja elő és így a változatlan ár mellett a haszna nagyobb lehet. Mint-hogy pedig minden termelő így gondolkozik, egyik sem azt nézi, hogy mi a piac felvevő képessége, minek következtében túlermelés áll elő, ami nagy készletek felhalmozódásához vezet. A termelő összes vagyona a raktáron maradt és fogyasztót nem találó gyártmányokba ölődik bele, – a tőkés megbukik és vele együtt munkanélkül maradnak a munkások százai és ezrei, akik így keresetüket és ezáltal fogyasztóképességüket elvesztve, más iparágakat is válságba sodornak. Marx szerint ezen csak a kollektív termelés segíthet, amikor is az egész föld ke-rekségén nyilvántartják a fogyasztókat és a termelést mindig a szükséghez képest szabályozzák. Ez lenne Marxék szerint a kommunizmus legelső áldása.

Mikor Marx ezeket a gondolatait nagyképűséggel leírta, még a statisztika és különösen a nemzetközi statisztika valóban fejletlen volt. Azóta épen az a tőkésrendszer, amelyet Marx támad, igyekezett minden emberit elkövetni a gazdasági válságok enyhítésére. A különböző trösztök, kartelek mind ezt a

célt szolgálják. A termelési anarchia megszüntetése végett épen nincsen szükség kommunizmusra. A világpiac mindennapi állapotát ismertető statisztika a tőkésrendszerben is, vagy abban talán még jobban megteremthető és kifejleszthető, mint a meg sem valósítható ideális kommunizmusban. A mai hírszolgálat fejlettsége mellett nagy gazdasági válságok már nem is lehetnének, ha e világon minden úgy történe, ahogy a tőkés akarnák. Ma megállapíthatólag a gazdasági válságokat egyenesen Marx hívei csinálják, azzal, hogy egyes iparágakban sztrájkokkal, általánosan elrendelt amerikázással a termelést igyekeznek megakadályozni.

Végre, hogy a kommunisztikus alapon, azaz az egyéni élelmesség kizárásával megszervezett kollektív termelés hová vezet, azt látjuk Oroszországban és láttuk hazánkban, amikor alig négy hónap alatt Magyarország virágzó iparát úgy lezüllesztették, hogy az még ma sem tudott teljesen magához térni.

II. Út a kommunizmus felé.

Marx szerint, mint már említettem, a fejlődés útja a kommunizmus felé vezet, amely a munkásokat majd a bérrabszolgaság alól fel fogja szabadítani. A Kommunista kiáltványban a felszabadításnak a folyamatát Marx úgy vázolja, hogy a tőke kapzsisága folytán a világvagyon fokozatosan kevesebb és kevesebb kézbe kerül, folyton újabb és újabb társadalmi rétegek süllyednek proletárorsorba, míg végre a proletárok egy általános forradalommal a hatalmat birtokukba veszik, kicsikarván azt a kevés számú tőkés kezéből. Így megalakítják a proletariátus osztályuralmát, a proletárdiktatúrát, amely azonban még nem a végcél, hanem csak eszköz minden vagyon lerombolására, minden államrend meg-

döntésére, minden tőkés világnézet és erkölcs lerombolására. A teljes lerombolás után aztán a romokra építik fel az osztály nélküli világtársadalmat: a kommunizmust.

A legtöbb ember nem érti, hogy ilyen program mellett, hogy lehet barátság, sőt szövetség a zsidó tőkések és az őket megfojtani akaró szocialisták között. Hát első pillanatra ezt bizony nehéz is megérteni. Azonban mindjárt érthetővé válik, ha a szociáldemokraták programját ismerjük, amely szerint „a munkásosztálynak mindent el kell követnie, hogy a tőkés hatalom lehető gyorsan és a legnagyobb mértékben kifejlődjék, hogy aztán ezt a hatalmat a munkásosztály lehető gyorsan összetörje és a lehető leggyorsabban kisajátítsa.” Így kell ennek lennie, mert „csak a tőkés gazdasági rendszer teljes kifejlődése és meghatalmasodása sülyesztheti a munkásosztályt abba a nyomorba, amely őt ráeszmélteti arra, hogy sorsán csak a tőkésosztály megsemmisítésével segíthet”. Igazán pokoli gondolat, hogy a munkásokat a tisztességtelen és a tényleg kizsákmányoló tőkések igájába fogja, azokat egész életükön keresztül nyomorogtassa, annak a maszlagnak a segítségével, hogy mindez az ő egykori boldogságának az előfeltétele. A szocialista programnak ez az egyetlen pontja gyűjt világosságot a gondolkozó agyokban. Ebből az egyetlen pontból rájövünk arra, hogy a szocialista agitáció a tőkések egy részére nem is olyan káros, illetőleg a tőkések részére, mert hiszen a szocializmus vezetési a tőke, s gazdasági rendszer mentől nagyobb mértékű kifejlesztésének szükségességét nem minden tőkés részére tartják szükségesnek, ha nem kifejezetten csak a nagy ipar, nagy bankok és a nagy iparszerűleg kezelt gazdaságok részére. A kisipar, a kis és közép gazdaságok, valamint a latifundiumok ebben a pártolásban nem részesülnek. Ezeket mielőbb megsemmisíteni és a

tőkések első csoportjának birtokába juttatni, törekvése Marx apostolainak. Ha aztán megnézzük, hogy kik a proletariátus vezetőségének kegyeit élvező tőkések, akkor azt fogjuk találni, hogy ezek zsidók. A proletariátus vezetői is világszerte zsidók. Tehát az egész szocialista, kommunista mozgalom egyenesen zsidó érdekek szolgálatában áll és tulajdonképpen a zsidók világuralma az a végcél, amely felé ezek a vezetők az emberiséget terelni akarják. Így magyarázható meg az, hogy míg a vezetők által kiadott jelszó szerint a proletárdiktatúra a szegénynép uralma volna, addig a valóságban ez tisztán zsidó uralom volt. A munkások elé legnagyobb ellenségként oda állított gazdag zsidó tőkések egyikének se görbült meg még a hajszála sem, ezzel szemben a szegény emberek százait irtatta ki Szamuely. Ez a kapcsolat magyarázza meg azt, hogy a proletariátus képviselője, Vanczák János, a legutolsó fővárosi választások alkalmával közös listán egymás mellett szerepelt Éber Antallal, a zsidó kapitalizmus egyik vezéralakjával. Ez a viszony magyarázza meg azt, hogy dacára annak, hogy a világháború alatt a posztócsalók, a lánckereskedők, a hadseregszállítók zsidók voltak és ezek ellen forrott a magyar katonaság kötelekében minden ember a közlegénytől a tábornokig, - mégis a forradalom kitörése után a népharag nem a zsidók ellen, de a magyar földbirtokosok és a kötelességüket a legnehezebb időben is híven teljesítő köztisztviselők elten fordult és csak a magyar falusi nép józanságán múltott, hogy a szocialisták agitációja nagyobb vérengzést nem tudott elérni.

Ugy az oroszországi, mint a magyarországi proletárdiktatúra bizonyította, hogy a szocializmus a zsidó nagytőkések részére nem veszedelem. A zsidóknak nem kell attól félni, hogy Marx elméletének a második részére is rákerüljön a sor, azaz, hogy valamikor is eljőjön az az idő, hogy a proletariátus

vezetősége azt mondja, hogy már oly nagyra hizlaltuk a tőkés rendszert, hogy már tovább nem fejlődhet, tehát eljött az ideje annak, hogy most már leromboljuk. Mindaddig, míg a munkások túrik a zsidóvezetőket, vagy a Marx elvei szerint működő vezetőket, addig ezek a vezetők fognak mindent elkövetni, hogy a nemzeti érzésük kezéből a vagyont a zsidó tőkés tulajdonába menjen által, de sohasem fogják elérkezettnek jelezni azt az időt, amikor a vagyonekobbzást már a zsidó tőkésekre is ki kell terjeszteni.

Az egész szocializmus-kommunizmus tehát csak lépvessző, amellyel a könnyenhívó, csekély műveltségű embertömegeket meg lehet fogni és a zsidó kapitalizmus jármába hajtani. Erre ennek a fajnak feltétlen szüksége van, mert valódi hatalom karhatalom nélkül nincs. A zsidóság a világ emberiségéhez képest oly kicsi, hogy uralmát saját bőre veszélyeztetésével sem megszerezni, sem megtartani nem tudná. Hatalmának fenntartása végett hadseregbe van szüksége és ez a hadsereg a szocialista szakszervezetekbe és pártszervezetekbe betertelt nem zsidó munkásság. A hadsereg tisztikara, a párt és szakszervezeti vezetők, – túlnyomó részben zsidók, vagy mindenre kapható emberek.

A zsidóság üzleti szellemét látjuk abban is, hogy míg más hadsereg óriási összegeket emészt meg, addig ennek a hadseregnek a legénysége, a szerencsétlen munkások, nemcsak zsoldot nem kapnak, hanem még maguk fizetnek súlyos adókat szakszervezeti járulék és párttagsági díj címén, amelyből busásan kitelik a zsidó tisztikar úri megélhetési módjának minden költsége is.

Ami a munkásokat a szocialista szakszervezetekben összetartja, az a gazdasági irányú maszlagoláson kívül a félelem, hogy a szocialisták kenyérkeresetében akadályozzák meg, ha a fejét igájukba

be nem hajtja. Ami pedig a munkásokat harcképessé teszi, az azoknak elkeseredése, amelyet a szocializmus apostolai bennük rendszeres neveléssel kifejlesztnek és a munkásoknak tudatos nyomorgatásával a végsőkig fokoznak.

Ami a szociáldemokrata körök közé került becsületes munkásokat minden fennálló rend elleni mozgalora alkalmas emberekké fejleszti, az Marxnak egy igazán sátáni gondolata: „az értéktöbblet elmélet”. Ezen elmélet szerint, minden termelvénynek annyi az értéke, mint amennyi emberi munka lett arra fordítva. A termelvény ára ugyan hullámvásárnak van alávetve, úgy, hogy egyszer némi mértékben értékén alól, másszor valamivel értékén felül lehet megvásárolni, átlagban azonban a termelvény ára egyenlő a ráfordított munka értékével. Marx szerint ebből aztán az következik, hogy a gyáros, vagy egyéb munkaadó csak úgy értékesítheti haszonnal a termelt portékát, ha a munkásnak nem fizeti meg munkájának a teljes értékét, hanem annak egy részét a maga megélhetésére és meggazdagodására jogtalanul visszatartja. Azaz, ahogy Marx tovább mondja, a valóság az, hogy a munkás ha naponként 12 órát dolgozik, abból csak 6 órát dolgozik a termelvény előállítására és a saját életségletének a fedezésére, – 6 órát pedig ingyen robotol a munkaadónak. Ez az elmélet azt az embert, aki ezt elhiszi, örökös elkeseredett emberré teszi, mert hiszen kapjon munkájáért bármennyi bért is, mindég abban a hiedelemben marad, hogy öneki ennek a bérnek a kétszerese járna igazság szerint és ő hereként kénytelen eltartani dologtalan munkaadóját csak azért, mert a jelenlegi társadalmi rendben a termelési eszközök: a gyár, a nyersanyag, a szerszámok és a forgótöke a kizsákmányoló kapitalista munkaadó tulajdonába vannak. Marx apostolai aztán állandóan azt zúgják a szerencsétlen munkás fülébe, hogy e

mai társadalmi rend megdöntése nélkül nem lehet változás, megdöntése végett a kapitalisták érdekszervezetének az államhatalomnak kell legelső sorban megdőlnie, ami csak forradalmi úton képzelhető el, tehát minden munkásnak magairánti kötelessége, hogy forradalmár legyen. Miután pedig az államhatalom két fő oszlopa: a vallásos erkölcs és a nemzeti érzés, legelső sorban ezek ellen kell háborút folytatni.

Aki a szocializmus ellen védekezni akar, annak legelső sorban az értéktöbblet elmélet tarthatatlanságát kell a munkásokkal megértetnie. A munkás életkörülményeiből és viszonyaiból vett példán bemutatni azt, hogy nemcsak a bérmunkás végez hasznos munkát valamely termelvény előállításánál, hanem a munkaadó is; – hogy továbbá a gyár felépítése, a nyersanyag megszerzése, a szerszámok elkészítése mind sok-sok munkát igényelt, az ebbe fektetett tőke mind-mind munkabérre lett kifizetve, tehát mindezekben épp úgy benn van a munkabér, mint a gyárban a munkaadó szerszámával, a munkaadó által beszerzett nyersanyaggal dolgozó bérmunkás munkájában. Meg kell értetni a munkással, hogy a munkadó a munka megszervezésével, a műhely rendben tartásával, a megrendelések felhajtásával és a vevők megszerzésével szintén hasznos munkát végez, amelyért neki a becsületes munkabér épp úgy kijár, mint a két kezével dolgozó bérmunkásnak, tehát joggal lehet a munkaadó megélhetésére szükséges összegeket is a termelvény árába beleszámítani. Azaz, hogy az egész értéktöbblet elmélet csak tudatos megítélesztés, amelynek a valósághoz semmi köze és hogy a munkás a munkabérben munkájának a teljes értékét kapja meg és senkinek ingyen munkát nem végez.

Az értéktöbblet elmélet azonban nemcsak elkecsesítetté teszi a munkást, hanem egyúttal ezzel igazolják mindig a sztrájkokat, amelyek bizony egyetlen

egy esetben se valami filantropikus érzésből indítat-
tak meg a vezérelvtársak által, hanem azért, mert
ezek a legalkalmasabbak arra, hogy a munkásokat
fegyveljék és főleg, hogy a munkásokat abba a
nyomorba döntsék, amely azokat a fegyveres forra-
dalmi felkelésre is alkalmassá teszi. Hiszen az a
munkás, aki magáévá tette az értéktöbblet elméletet,
az sohse lehet a bérével megelégedve, az mindig
meglopottnak, kizsákmányoltnak érzi magát. Az tehát
könnyen kapható olyan mozgalomra, amely bérfel-
emelését helyez kilátásba. Még igazán művelt embe-
rek is gyakran esnek abba a hibába, hogy azt hiszik,
hogy a béremelés minden esetben javára szolgál a
munkásnak. És ezért a sztrájkokkal szemben mint
munkásbarát, jóindulatot tanúsítanak. A valóság evvel
szemben az, hogy keresetgyarapodás csak úgy szol-
gál a munkás javára, ha az egyúttal a munkás tel-
jesítőképességének a gyarapodásával jár, mert ellen-
kező esetben a munkabéremelés a termelvény meg-
drágítására szolgál, amely áthárítás útján végered-
ményében a munkásra sújt vissza. A sztrájk egész-
séges embernek munkanélkül töltött napokat jelent
és legyen bármilyen eredménye a sztrájknak, a mun-
kátlanóságban eltöltött napok értéke az egész társa-
dalomra és ebben minden egyes munkásra pótolha-
tatlan kárt okoz. A tömeges munkamegtagadások a
termelést válságba sodorják, a válságok üzemek
tönkretételét okozzák, az üzemek tönkretétele munka-
nélküliséget okoz, a munkanélküliség nyomort, a
nyomor elkeseredést és kétségbeesést hoz, a két-
ségbeesés pedig alkalmassá teszi az embereket a leg-
esztelenebb cselekedetekre.

Mind az, ami a nyugodt termelést akadályozza,
a szocialisták törekvéseinél egy szóban foglalható
össze „osztályharc”. Az elmélet szerint ugyanis a
dolgozók és a dologtalanok (ő szerintük értelmezve
a bérmunkások és mindenki más) között a munka-

sokat kielégítő megegyezés sohasem lehet. A két osztály között örökös harcnak kell lenni, amely csak az egyik fél teljes pusztulásával érhet véget és az elpusztulásra ítélt osztály természetesen csak a burzsujok osztálya lehet. Az osztályharc érleli meg a viszonyokat a döntő ütközetre, a munkások fegyveres felkelésére, melynek győzelme meghozza a proletárdiktatúrát. Ez a proletárdiktatúra a szocialista vezetőknek a hordó tetejéről elhangzott beszédei szerint a munkások uralma, a valóságban azonban amint láttuk: zsidó uralom. A demagóg szónoklatok szerint ez átmenet a teljes „felszabaduláshoz,” minden termelőeszköz és nyersanyag kisajátításához, a magántulajdon megszüntetéséhez, a kollektív társadalom, vagyis a kommunizmus minden dolgozót boldogító intézményének eljövételére. A valóságban azonban éppen ellenkezőleg a proletárdiktatúra szabadalmazott rablóhadjárat a becsületes államfenntartó nemzeti érzésű egyének vagyona ellen, legyenek ezek szegények, vagy gazdagok, tisztán abból a célból, hogy zsidók vagyonosodása ugrásszerű lehessen.

III. Az osztályharc fegyverei.

A szocialisták mindent a végcél szemüvegén keresztül néznek és intéznek, tehát minden cselekvésük s követelésük az osztályharcot szolgálja.

Fegyvereik egyik leghatalmasabbika a szociáldemokrata párt. Ennek programja időközönként változott, azonban lényegében maradt mindig egy és ugyanaz: a Kommunista kiáltvány. A kommunisták a szociáldemokrata párt, mint politikai párt révén alkotmányos úton akarják megszerezni a politikai hatalmat és ennek birtokában megvalósítani a kommunizmust. Céljuk elérésére világszerte követelik a leg szélesebb keretekben mozgó, mindkét nemre kiterjedő

általános, egyenlő, titkos szavazati jogot. Számítanak arra, hogy ilyen választójog mellett, a lelkiismeret nem ismerő szélsőséges demagógiával a műveltség legalsóbb fokán álló nagy tömegeket meg tudják maguknak nyerni és így a komolyan gondolkodni tudók és az állami élet törvényeit ismerő kisebb számú művelt egyének leszavazásával képesek lesznek a parlamentben a többséget megnyerni és ezzel alkotmányos úton a hatalmat kézbe venni. Ez az ő demokráciájuk, amelyet folyton hangoztatnak. Azonban már Marx ezelőtt 70 évvel megmagyarázta a Kommunista kiáltványban és ennek nyomán a szociáldemokrata párt minden programjában olvasható, hogy ez a demokrácia nem a végcél, hanem egyedül és kizárólag addig marad programmpont, míg a politikai hatalmat ennek segélyével kezükbe vesszük. E hatalom birtokában azonnal hozzákezdenek a szocializmus előkészítéséhez, ami csak a tőkés osztály teljes letörésével valósulhat meg, itt tehát diktatúrára, a proletariátus diktatúrájára van szükség, mert el nem képzelhető, hogy a vagyonos osztály önként adja át a tulajdonában levő javakat.

A kommunisták második hatalmas fegyvere: a szakszervezetek. Ezek az alapszabályaik szerint jámbor gazdasági isíápolásra alakult egyesületek, a valóságban a kommunizmus hadseregének toborzó helyei és iskolái. Maga Szabó Ervin, de maga Marx Károly is így nevezi azokat. A szerencsétlen munkásokat ezekbe a szakszervezetekbe részben azzal csalogatják be, hogy ezek képviselik az ő gazdasági érdekeiket és ezeknek megvan a hatalma ahhoz, hogy a kizsákmányoló tőkéseket szemben a munkásoknak jobb munkafeltételekkel verekedjenek ki és azoknak életszínvonalát megjavítsák. Ha valamely munkás ennek a maszlagnak nem akar bedőlni, úgy jön a fenyegetés, sőt a testi bántalmazás, a munkában való korlátozás, a munkahelyről való kizárás.

mindaddig, míg a szerencsétlen ember a bántalmakat megunva, hogy békében dolgozhasson, magát és családját eltarthassa, a szocialista szakszervezetekbe végre is belép.

A szakszervezetbe becsalogatott, vagy bekényszerített emberek aztán kötelesek a gyűléseken részt venni, ahol lelketlen kommunisták igyekeznek őket a szocializmus meggyőződéses katonáivá kiképezni. Nevetségessé tesznek előttük mindent, ami a tisztességes ember előtt szent és sérthetetlen. Becsületet, vallást, erkölcsöt és hazát. Gyűlöletet ébresztenek benne mindenki ellen, aki nem kommunista. A nemzetköziség szent nevében megtagadtatják vele hazáját és családját. A szakszervezetek azonban nemcsak nevelőintézetei a kommunizmusnak, de egyúttal a vezető apostolok kényelmes, úri módon való megélhetésének, valamint a szocialista agitációk költségeinek fedezéséről gondoskodó pénzszerző intézmények is. A viszonyokat nem ismerő elképed azon a lelketlen zsaroláson, amely itt folyik. Eltekintve a magas szakszervezeti díjaktól, amelyek ma havonként az 50.000 koronát meghaladják, a szerencsétlen munkást minden elképzelhető címen fizetetik, úgy hogy egy ilyen szakszervezeti tag havonként jóval több, mint 100.000 koronát áldoz a kommunizmus szent oltárára.

Amint egy csepp ecet tönkre teszi egy egész hordó legnemesebb borát, úgy a munkások átkává válik minden intézmény, amint az kommunista vezetés alá kerül. A fogyasztási szövetkezetek a kisemberek kizsákmányoltatásának meggátlásául indultak a világhódító útra. A szociáldemokraták által alakított fogyasztási szövetkezetekről azonban Marx apostolai nyíltan hirdetik, hogy azok is az osztályharc fegyverei a kommunizmus kiharcolására. A proletárdiktatúra kormányzótanácsának egyik ülésén Erdély Mór büszkén jelentette ki, hogy a buda-

pesti Általános Fogyasztási Szövetkezetet azért alakították meg, hogy ha a szocialisták a politikai hatalmat a kezükbe veszik és a kommunizmust megvalósítják, ez a szövetkezet azonnal kezébe vehesse az árucseréi társadalmi megszervezését. A kommunistáknak ezen fogyasztási szövetkezetről kiadott könyvéből aztán azt is megtudjuk, hogy a munkások itt a portékát drágábban kapják ugyan, mint más helyen, de szívesen hozzák meg ezt az áldozatot a nagy cél érdekében. Ennek a szövetkezetnek az elnöke ma a külföldön bujkáló Erdélyi Mór helyett Peidl Gyula, a szövetkezetnek hosszú éveken keresztül volt titkára. Az igazgatóság tagjai túlnyomó részt ugyanazok, akik a proletárdiktatúra előtt és alatt voltak. A szövetkezet, azt lehet mondani, teljesen egy nagy zsidó cég áruinak eladó helye. E szövetkezetnek Budapesten több mint 50 fiókjá van és az ország különböző vidékein napról napra alakít új fiókokat. Mondani se kell, hogy a szövetkezet alkalmazottainak 99%-a zsidó, világnézetükre kipróbált kommunista. A Betegsegélyző Pénztárnak a proletárdiktatúra után a kommunista üzelmek miatt elcsapott alkalmazottai mind itt találtak barátságos otthonra. Jellemző, hogy e fogyasztási szövetkezetnek az állam sok milliárdnyi kamatmentes kölcsönt adott.

A kommunisták is tudják, hogy a behatásokra a gyermeki lélek a legfogékonyabb. Igyekeznek tehát már a serdülő kor határán a gyermekeket iskolába fogni. Ezt a célt szolgálják a szociáldemokrata Gyermekbarát Egyesületek.

Hogy a gyermekbarát egyesületek mesedélutánjain és kirándulásain az ártatlan lelkekbe csepegtetett osztálygyűlölet mérgező hatása meg ne szűnhesen, a kommunisták a tanoncok nevelését sem hanyagolják el. Az ifjú munkásoknak külön előadásokat tartanak, részükre külön folyóiratot, az „Ifjúmun-

kás-”t adták ki, amelyet lélekromboló munkájáért csak nemrégén tiltott be a kormány.

Kivetik hálójukat az asszonyokra is. Azokat külön csoportokba tömörítik, részükre tanfolyamokat rendeznek és kezükbe nyomják a „Nőmunkás” című folyóiratot. Távolról sem azért, hogy a munkásasszonyokat és leányokat takarékosagra, gazdaságos háztartás vezetésre, háziipari tevékenységre és hasonló, a jólétei emelő munkálkodásra tanítsák és buzdítsák, hanem azért, hogy bennük irányuknak megfelelő szavazókat és gyermekeküket a kommunista „proletár öntudatra” nevelő anyákat képezzenek ki.

A szociáldemokratáknak van alkoholelles egyesületük is. Azonban tévedne az, aki azt hinné, hogy ezeket az egyesületeket tényleg humanitáriusi céllal állították fel. Bauer Ottó az osztrák szociáldemokrata hírhedt vezére egyenesen és nyíltan kimondja, hogy nem azért alkoholellesek ők, mert a szesz a munkást vagyoniilag és egészségében teszi tönkre, hanem azért, mert az iszákos ember nem megbízható és így a szocialista mozgalmakban annak hasznát nem vehetik.

Tele van a világ munkás sportegyletekkel is. A be nem avatott örül annak, hogy a munkásság szabad idejét korcsmázás helyett a sporttelepeken tölti. Legfeljebb csak azon sajnálkozik, hogy a munkások ahelyett, hogy a már meglévő sportegyesületekbe lépnének be, külön munkás sportegyesületekbe tömörülnek és az avatatlan talán még szidja is a polgárságot, hogy nem törődik a munkásokkal és nem igyekeznek őket körébe bevonni. A viszonyok teljes ismeretének hiánya szól ezekből a megjegyzésekből. A munkások vezetőjévé magukat feltoló kommunisták egyenesen eltiltják a munkásokat attól, hogy más társadalmi osztályhoz tartozó egyénnel közös sportegyletben működjenek. Egyenesen kinyilatkoztatják, hogy a munkás sportegyesületekkel ők a munkáso-

kat kemény harcosokká akarják nevelni, akik ha az idő eljön, öklük keménységével léphessenek a harci sorba. A munkásokat testileg és lelkileg a kommunizmus harcosaivá tenni, ez ezeknek a sportegyesületeknek a céljuk.

A dal felvidítja a kedélyt és táplálja a nemezebb ösztönöket. Ilyen hatása van minden dalárdának, csak éppen a munkásdalárdák tagjait fosztja meg a kommunista szellem a lelket felüdítő hatásától. Nem a szerelem, nem a hazaszeretet dalaiból állítják össze a munkásdalárdák műsorát. Gyűlöletet pengető az ő lírájuk és himnuszuk a internacionálé. Szózat, Magyar Himnusz nem szerepel műsoraikon, s ha tőlük ennek éneklését kívánják, még le is tagadják, hogy ezeket ismerik.

Szóval ahány intézményük van, az kivétel nélkül munkásellenes, társadalomellenes és nemzetellenes és egyedüli célja: a kommunizmus előmozdítása.

Az eddig ismertetett előkészítő fegyverek mellett hatalmas támadó fegyverük a kommunistáknak az osztályharcban a sztrájk. Az teljesen mindegy, hogy miféle címen indítják, magasabb bér, rövidebb munkaidő, nem tetsző egyéneknek kirekesztése, szervezeteik elismertetése, stb. – az igazi cél mindig a kommunizmus előkészítése, a munkások életszínvonalának lerontása és ezzel azoknak forradalmosítása.

A sztrájjal egyenlő rangú és hatalmú fegyverük a munkaközvetítés. A szociáldemokrata kommunisták minden termelési ágban arra törekeshnek, hogy a munkaközvetítést hatalmukba kerítsék, mert evvel úrrá lesznek a gyárak felett, éppen úgy mint a munkások szerencsétlen tömegei felett, mert míg egyrészt a gyárosnak munkásai felett a hatalma megszűnik, másrészt az éhenhalás fenyegeti azt, aki a szakszervezetnek nem akar tagja lenni és így a monopolizált munkaközvetítés a munkás elhelyezkedését bárhol is lehetetlenné teszi.

A kollektív szerződés olyan fegyver, amely akkor kerül alkalmazásba, amikor a kommunisták a munkaközvetítés kisajátítása következtében megfelelő hatalomhoz jutottak. A kollektív szerződés nem más, mint a rabszolgaság intézményének modern formában való felújítása, ahol a rabszolgák a szerencsétlen munkások, a rabszolgakereskedők pedig a szakszervezetek szociáldemokrata kommunista vezetői. A kollektív szerződések megszüntetik a munkás egyéni szabadságát. A szakszervezeti vezetők egyeznek meg a munkás bőrére a vállalatok tulajdonosaival. A munkásnak akár tetszik, akár nem, olyan munkafeltételek mellett kell dolgoznia, amilyenben gazdáik egymással megegyeznek. Miután a kollektív szerződés szerint a vállalat tulajdonosának nincsen joga más munkást alkalmazni, csakis a szakszervezeti vezetőség által odaküldött embert, ha egy-egy iparágban a kollektív szerződéseket általánossá teszik, úgy a szakszervezeti vezetőség az abban a szakmában dolgozó munkások felett életnek és halálnak korlátlan ura.

Az osztályharcban a kollektív szerződés után a kommunizmust előkészítő fegyverek közt a következő: az üzemi tanácsok. Míg a kollektív szerződéseknél a vállalat tulajdonosa látszólag még megtartja függetlenségét, addig az üzemi tanácsok rendszerének elfogadásával a vállalatok már ezen függetlenségükről ténylegesen is lemondanak. Az üzemi tanácsrendszer már a vállalatok tényleges elkommunizálása, ahol a volt tulajdonos csak névleg szerepel, mint ilyen, rendelkezési jogáról már teljesen lemondott és részére már csak a fizetési kötelezettség marad meg. Az üzemi tanács látszólag ugyan a tulajdonos mellé rendelt szerv, a valóságban azonban az üzem felett korlátlanul rendelkező intézmény. A vállalat munkásaiból alakult üzemtanács beleegyezése nélkül alkalmazott fel nem vehető és

el nem bocsájtható, a béreket és fizetéseket ez állapítja meg, a gyártási rendet, a munkarendet ez határozza meg. Joga van a vállalat számadásait átvizsgálni és annak üzletmenetében beleszólani.

Az osztályharc fegyvereinek sorozatát a proletárdiktatúra zárja le. Marx elmélete szerint teljesen mindegy, hogy a szociáldemokraták, mint politikai párt hódítják-e meg a hatalmat, vagy a szakszervezeteken keresztül gazdaságilag sajátítják-e ki a vállalatokat és így jutnak el az államfeletti hatalomhoz, a hatalom tényleges birtokában azután azonnal megindítják a „végső harcot,” melynek egyedüli elfogadható alakja a proletárdiktatúra. Ez abból áll, hogy hátat fordítanak minden demokratikus jelszónak, teljesen jogtalanú teszik a polgári osztályokat, megszüntetik mindazokat az intézményeket, amelyeket szociáldemokrata korokban követeltek: egyenlő általános választójog, egyesülési- és gyülekezési szabadság, sajtószabadság, Lefegyverzik a polgárságot és felfegyverzik a munkásságot. A diktátorok a munkásság nevében, de nem a munkásság bizalmából megalkotják a legszélsőségesebb osztályuralmat, a „munkásosztály uralmát”, ahogy ők nevezik, a valóságban azonban egy kis csoportból álló lelkiismeretlen ember osztályuralmát. Ennek a rémuralomnak kimondott célja a tőkés világrend megsemmisítése, így minden osztály megsemmisítése, mely művelet befejezése után megszűnik a proletárok uralma is, mivel mindenki proletárrá lett, így tehát már nincs kin uralkodni.

Ennek a kornak az elkövetkeztével ér el az emberiség a kommunizmushoz, az igazi földi paradicsomhoz, az új aranykorhoz.

Hogy mindez azonban csak maszlag, – a szocialista mozgalom a proletárdiktatúrával be is fejeződik, azt már fentebb elmondottuk.

IV. Megvalósul a végcél.

(Ahogy azt Marx elgondolta.)

Marx szerint az állam nem más, mint a tőkés-ek erőszak uralmának a szervezete, amellyel a a dolgozókat rabságban tartják. Ebből a nézőpontból kiindulva aztán arra a következtetésre jut, hogyha nincsenek tőkés-ek és nincsenek társadalmi osztályok, úgy nincsen szükség az erőszak szervezetére sem, nincs szükség állam rendre sem. És természetesen nincs szükség az államszerveire, – a köztisztviselőkre, hadseregre, *csendőrségre rendőrségre*. Marx azt *tanítja*, hogy a proletárdiktatura kitörésének pillanatától kezdve, amint a tőkésosztály fokról-fokra gyengül, sorvad össze az állam maga is és amint az osztályok teljes megsemmisülése után az osztályharc befejeződött, az állam maga is megszűnik. Az emberek mindnyájan a közösségért fognak élni, minden ember fogja tudni kötelességét és azt teljesíteni minden felügyelet és erőszak alkalmazása nélkül. Marx szószerint azt mondja, hogy az ilyen kommunista társadalmi közösségben a közigazgatás annyira leegyszerűsödik, hogy az nem fog másból állani, mint egyszerű feljegyzésekből, melynek végzésére az írásnál, olvasásnál több tudományra senkinek szüksége nem lesz.

Marx szerint a kommunista társadalomban pénzre sem lesz szükség. Mindenki a végzett munkájához megkapja az utalványát, amelyet szükségleti cikkeire válthat be a közösség rakáiraiban. Mint-hogy pénz nem lesz és pénzre senkinek szüksége nem lesz, hitelre sem lesz senkinek szüksége, így ez a mai világot kormányzó fogalom idővel teljesen feledésbe megy.

A kommunizmus idején az embereknek nagyon keveset kell majd dolgozniok, miután az óriási tömeg dologtalan nép: a tőkés-ek, tisztviselők, katonák, csendőrök, rendőrök sfb. mind termelő munkára

lesznek szorítva, így tehát a helyett, mint ahogy mostan, fogyasztók lennének, maguk is termelőkké válnak, így a dolgozók félannyi idő alatt is megszerezhetik az életfeltételeikhez szükséges élelmiszeri és használati cikkeket, azáltal pedig, hogy a termelés mindig pontosan a szükségletnek megfelelően lesz szabályozva, a túltermelésnek még csak a lehetősége is megszűnik, a technikai fogások legmesszebbmenő tökéletesítésével pedig a termelvények előállítása hovatovább könnyebbé és gyorsabbá válik, úgy hogy semmi nyersanyag kihasználatlanul veszendőbe nem menvén, kevesebb termelvényel fogják a szükségletet kielégíteni, mint eddig. Vérteli kommunisták napi egy-két órára becsülik azt a munkaidőt, amely alatt a kommunista társadalom minden egyes tagja dolgozhat annyit, amennyivel a mainál jóval magasabb életszínvonalon tarthatja magát. Ennek következtében az emberek ebben a boldog időben különféle kedvteléssel és szórakozással tölthetik el napjaik jórészét, amit annál könnyebben tehetnek, mert a szórakoztató helyek és intézmények mind a közösség tulajdonát képezvén, azok a boldog kommunisták mindenkinek teljesen ingyen fognak rendelkezésre állani. A tudnivágyó kommunisták eldorádója lesz ez az új világ, mert hiszen az egész közlekedés állami, illetőleg közösségi kezelésben lesz, miáltal bárki az egész világot keresztül-kasul utazhatja anélkül, hogy az neki bármiféle költségébe kerülne.

Marx tanítása szerint a kommunista társadalomban a teljes egyenlőség fog uralkodni, ami nem lehet másként ott, ahol osztálytagozódás nincs. Hogy azonban ez az egyenlőség miképpen lesz teljes egészében végrehajtható, azzal, úgy Marx, mint tanítványai adósak maradtak. Csak egyes részletet kaphatunk ebből az egyenlőségből. Meg tudjuk, hogy teljes lesz az egyenlőség férfi és nő között, (valószínűleg csak politikailag) de nem egyúttal szervezetileg is.

Ez az egyenlőség a szabadszerelemben csúcsosodik ki, melynél minden társulás törvényes és úgy az összekelés, mint az elváláshoz semmiféle törvényes forma betartása nem lesz szükséges, mint hogy ahol állam nincs, ott törvények sem lehetnek. A kommunizmust az oroszországi szovjeturalom ebben az irányban közelítette meg eddig a legjobban, amennyiben ott tényleg naponként előfordul, hogy a munkájából hazatérő férjet lakása ajtajában azzal fogadja a felesége, hogy a nap folyamán tőle már elvált, az új férje már hozzá is költözött, ő tehát menjen és keressen magának más lakást. Adós maradt Marx a felelettel, hogy emellett a tökéletes egyenlőség és egyéni szabadság mellett hogy érvényesülhet a kommunizmusnak egy másik szabálya, amely szerint ez a teljesen a szabadság és egyenlőség alapelvén felépített társadalom az emberi faj nemesítését is el fogja végezni a megfelelő tenyészanyag kiválogatásával.

A szociális államban a gyermek nem a szülőké, hanem a közösségé. Célszerűségi okokból bizonyos ideig benn hagyhatják a családi kötelékben, azonban felette a közösség rendelkezik, az gondoskodik táplálásáról és neveléséről. Az oroszországi tapasztalatok szerint ez a nevelés abban csúcsosodik ki, hogy a gyermekekből a szülő iránti tiszteletet és szeretetet teljesen kiölje, azaz az Isten képére teremtett emberfiát olyan állattá süllyessze, amelyik bizonyos koron túl már szüleit ne is ösmerje.

Nem utolsó különlegessége lesz ennek a Marx által beígért boldog kornak az, hogy abban mindenki mindentudó doktor lesz, járatos minden ipari és mezőgazdasági termelési módnak minden ágában, úgy, hogy az adott viszonyok által követelt mérték szerint máról-holnapra olyan munkakörbe állítható be, ahol éppen emberre van szükség.

Megáll az embernek az esze, ilyen badarsá-

goknak az olvasására és nem tudja megmondani, hogy aki az ilyeneket kitalálta és ezeket az emberek tudományképen beadni merészelte, örült volt-e, vagy a világ legnagyobb gazembere? Ha még Marxnál az örületet tételezhetnénk is fel, azoknak a százaknak és ezreknek, akik Marx tanait tovább hirdetik, képtelenek vagyunk a jóhiszeműséget odaítélni és kénytelenek vagyunk egyenesen tudatos bűnözőknek bélyegezni őket. Nem nehéz ugyanis nyilvánvalóvá tenni azt, hogy mindaz, amit a beteljesült végcélban ígérnek, lehetetlenség és hogy az a végcél az emberiség legnagyobb csapása lenne.

Legelsősorban az állam nem az uralkodó osztályok erőszakszakszervezete, hanem az állam a határain belül élő összes polgárnak vagyon-, és életbiztosító intézménye. Társasélet kormányzás nélkül el nem képzelhető. Két ember közös munkája is már csak akkor mehet jól, ha az egyik a másikkal a rendelkezése alá bocsájítja magát. Mentől fejlettebb egy népnek a kultúrája, mentől magasabb fokán áll az a műveltségnek, annál nagyobb szüksége van egy céltudatos központi vezetés mellett gazdag tagozatú közigazgatásra. Valamit feljegyezni, egy írni és olvasni tudó embernek tényleg nem nagy mesterség. De hogy mindenki egy államban mit és hogy jegyezzen fel, az már központi utasítás és ellenőrzés nélkül nem megy.

A kommunista világnak a családi viszonyokra vonatkozó részével nem is akarok foglalkozni. A család nem emberi találmány, hanem az emberi természetből folyó szükségszerűség, melynek fenn kell maradnia mindaddig, míg az ember eszes, gondolkodó és érző lény marad.

Az egyenlőség nagyon szép elv, azonban nem hisszük, hogy a kommunizmus legodaadóbb prédikátorai is rajonganának érte, ha a szent munkaegyenlőség elve szerint például Kéthly Annát a közösség

elhelyező határozata nem a női egyenjogúságot hirdető nemzetgyűlési képviselővé tenné, hanem életfogytig a béltisztítás, mindenesetre igen hasznos, de nem annyira kellemes és esztétikus gyakorlására minősítené. Azt hisszük, közel járunk a valósághoz, hogy Peidl Gyula is visszasírná a régi kapitalista társadalmat, ha a munkát kiosztó elvtársak úgy találnák, hogy a közösségre úgy végez hasznos munkát, ha az Általános Fogyasztási Szövetkezet elnöki székéből a közegészségre oly fontos csatornatisztítás terére lép át.

A badarság elképzelhető legmagasabb fokát is meghaladja Marxnak a kommunisták mindentudó doktornak való nevelésének gondolata. A műveltség, a tudomány, a technika fejlődésével a mesterségek is oly nagy mértékben fejlődtek, hogy ma már az egyes mesterségeknél is olyan tagozódások lépnek fel, amelyet azelőtt nem is ösmertek. Hogy mást ne említsünk, ma külön mesterség a cipőfelsőrész készítés és az egész cipő összeállítása. Egy-egy mesterség elsajátítására három-négy évre van szükség, a mérnökök, orvosok, a középiskolák elvégzése után még négy-öt nehéz tanulással eltöltött év után kapják meg csak az elméleti tudásukról tanúskodó bizonyítványt, de még azután is több évi gyakorlat szükséges ahhoz, hogy munkakörükben hivatásuknak megfelelni képesek legyenek. Az emberi nem mai fejlettsége és életmódja mellett ahhoz, hogy valaki a marxí értelemben vett mindenhez értő munkássá váljék, hozzávetőleg legalább is egy-két század évben eltöltött folytonos tanulásra lenne szüksége.

A megvalósult szocializmus nem az általános szabadságot, de minden embernek a legnagyobb lekötöttséget a valóságos rabszolgaságot hozná. A mai viszonyok mellett ki-ki maga keresheti a neki megfelelő megélhetési módot. Ha igényeit nem tudja az egyik községben kielégíteni, próbálhat szerencsét

a másikban, ha az egyik államban nem tud boldogulni, kivándorolhat a másikba. A marxi gondolat, az egész világ népességének egy nagy közösségbe való foglalása, minden ember részére a reménytelen kétségbeesést hozná, mert hiszen az út, melyen szerényen kereshetne, – előle teljesen el van zárva. Ha tehát a rengeteg vér és szenvedés árán, a proletárdiktatúrák véruralmain keresztül az emberiség végre is elérte az oly annyira óhajtott végcélhoz, a várt boldogság és nyugalom helyett jönne a kétségbeesés, elkeseredés, amely a legrövidebb idő alatt visszaállítaná az egyéni szabadság és az egyéni tulajdonjog uralmát.

Azonban igazán nincs mit félnünk attól, hogy a szocialisták által hirdetett végcél valaha is bekövetkezzék. Nem kívánja ennek eljövetelét senki, néhány futóbolond utópistát kivéve. Legkevésbé kívánják a kommunizmus apostolai. Az ő valódi végcéljuk nem a kommunizmus, de a proletárdiktatúra, amely nem szegény munkások uralma, de a zsidófaj egész világra kiterjedő diktatúrája.

Azonban ennek bekövetkezésétől sem kell félni, mert meg vagyon írva, hogy „a fák nem nőhetnek az égig”. A zsidó világuralom réme csak addig volt veszélyes az emberiségre, míg nem lett nyilvánvaló az ilyen törekvés. Abban a pillanatban, amint az emberiség rájött arra, hogy a vörösember álarca alatt a zsidó jellegzetes vonásai rejtőznek, a kocka már el is dőlt. Ahasvérus újra kezébe veheti a vándorbotot!

Az agitáció.

Gálócsy Árpád előadása.

Bármilyen igazságos legyen is valamely ügy, annak híveket csak megfelelő agitációval tudunk szerezni. Bele kell a lelkekbe az eszmét vinni.

Az agitáció éppen olyan tudomány, mint bármi más. Meg van ennek is a maga elmélete, technikája. A kommunisták, akiktől szervezettség és agilitás tekintetében nagyon sokat tanulhatunk, felismervén mindezeket, külön iskolákat tartanak fenn az agitátorok kiképzésére. A kommunistáknak feltétlenül könnyebb dolguk van, mint nekünk. Ők, akik a népbolondításra rendezkednek be, egyáltalában nem válogatósak a fegyverben és az emberek megnyeréseért viselt harcban egyáltalában nem tisztelik a genfi egyezményt. Ők élhetnek és jóformán kizárólag élnek is a demagógia fegyverével. Mi az igazságot szolgáljuk és az az erkölcsi alap, amelyen állunk, kizárja a tisztességtelen fegyverek használatát.

Az agitációnál legelső a feladat pontos kitűzése. A jó agitátornak feltétlenül teljesen ösmernie kell a célt, amiért harcol. Mindent e cél szolgálatába keli állítania és semmit sem szabad cselekednie, ami a célt a megnyerendő közönség előtt elhomályosíthatná. Ennek következtében a jó agitátornak nem szabad

a céltól jobbra, vagy balra vezető útra kitérnie, pontosan el kell határolnia a területet, amelyen mozognia kell.

Az eredményes agitációhoz szükséges a terep kellő ismerete. Ösmerni kell annak a közönségnek, amelyhez beszélni akarunk, összetételét, gazdasági viszonyait, életmódját, műveltségi fokát és eszmekörét. De ugyanígy ösmerni kell az ellenség hadállásait is.

A legelső törvény az, hogy lehetőleg mindenki megnyeressék az eszmének, aki az ellenség érdekkörén kívül esik. Ennek következtében az agitációs anyagot úgy kell megválasztani, hogy a megnyerhetőek közül beszédünk senkit meg ne sértsen. Vagyis szónoki szempontból bármennyire csábító lenne is, beszédünk anyagából ki kell rekeszteni mindent, ami a megnyerendők bármelyikének érzékenységét is sértené. Most, amikor feladatunk a kommunizmus hirdetői, a szocialisták elleni harc, a támadás tisztán ezek ellen összpontosítandó, de nem szabad a munkásságot általában támadni, mert hiszen ezek túlnyomó részének a kommunizmushoz semmi köze, sőt célunk az, hogy még azokat is, akik a Marxék demagógiájának felülve, a kommunisták táborába kerültek, kellő felvilágosítással megtéríttessenek. Mindazokban, akik ebben az egy kérdésben, vagy teljesen közös érzésűek velünk, vagy legalább is közömbösek, nekünk munkatársakat kell látnunk és ezért igyekeznünk kell ezeknek is rokonszenvét megnyerni. Minthogy mindezek szintén emberek és mint ilyenek hibáktól nem mentesek és úgy egyénileg, mint különböző gazdasági, műveltségi, vagy társadalmi osztályokhoz való tartozásuknak megfelelőleg egy, vagy más magatartásuk következtében méltóan rászolgálnának a megrovásra, ettől mégis a legóvatosabban tartózkodnunk kell, akkor, mikor őket a szocializmus elleni közös munkára

hívjuk fel, s ha halaszthatatlan közérdek kívánná meg azt, hogy ezek ellen a hibák ellen is sikra-szálljunk, ezt a munkát lehetőleg mással végeztessük, vagy más alkalomra hagyjuk.

Ebből a szempontból különleges elbánás illeti meg a zsidóságot. Az ma már teljesen bebizonyított-nak vehető valóság, hogy az egész szocialista mozgalom végeredményében a zsidóság érdekét szolgálja. Tehát a szocializmus elleni védekezésnél a zsidóság olyan osztálynak tekintendő, amelynek megnyerése feladatunk nem lehet, mert hiszen tulajdonképpen ez az igazi ellenség, amely ellen minden más nemzetiségű ember csoportosítandó. Azonban mégis a kommunizmus elleni harcnál, illetőleg a nyilvános agitációnál a zsidóságot városokban, ipari gócpontokban támadni nem szabad. A viszonyok jól átgondolt tanulmányozása és a keresztény szocialistáknak az egész világon jelentkező kudarcra tanít bennünket erre a taktikára. A zsidóság ugyanis nyilvánosan nemcsak hogy nem azonosítja magát a kommunizmussal, hanem hivatkozva kiváló tőkés jellegére, magát egyenesen annak ellenségéül tünteti fel. Emellett a valóság az, hogy más államokban is, de különösen Magyarországon a bérmunkásokat foglalkoztató nagy gazdasági vállalatok túlnyomó részben zsidó kézen, vagy erősen zsidó befolyás alatt állanak. Addig, míg az agitáció a nemzetközi szocializmus ellen minden antiszemita kijelentés nélkül, tisztán nemzeti alapon folyik, a zsidóság vérző szívvel bár, de mégis az ilyen mozgalmat megfelelő nyomás mellett nemcsak tűrni, de bizonyos mértékig támogatni is kényszerült, miután érdeke az, hogy a kapcsolat a kommunizmus és judeizmus között általuk be ne ismertessék. Ugyanebből az okból kifolyólag a legtöbb zsidó vállalat túri a nemzeti alapon álló munkásokat gyáraiban, mert azoknak a feltűnő üldözésére olyan elfogadható okot,

amely őt le nem leplezné, nem talál. Viszont azonban egyenesen kapóra jön neki az antiszemita izgatás és egész nyíltan áll a keresztényszocialista munkásokkal szemben a szociáldemokrata szakszervezetek mellé, mert itt arra hivatkozhat, hogy oly embereknek, akik őneki faji és vallási érzelmeit sértik és ennek nyíltan kifejezést is adnak, kenyéradó gazdája nem lehet. Vagyis meg van az ürügye arra, hogy a nemzeti alapon álló munkásokat azért zárja ki, mert azok antiszemiták és nem kommunista ellenességük miatt.

Az agitáció irányzata kétféle lehet. Vagy észrevétlenül csepegtetjük be az emberekbe az eszmét, amikor is igyekszünk még a látszatát is leplezni annak, hogy mi a célunk; vagy ezzel ellenkezőleg egyenesen hirdetjük azt, hogy mi mostan embereket bizonyos irányba akarunk téríteni. Hogy a két rendszer közül melyiket használjuk, az részben az illető agitátor vérmérsékletétől, részben az elérendő céltól, vagy a viszonyok adta taktikától függ. Az élőlőszóval való agitációnál az észrevétlen meggyőzési rendszer sokkal nehezebb. Az írásosnál könnyebb, mert ez hosszadalmasabb, céltudatosan fokról-fokra előrehaladó munkát igényel. A kommunisták, azt lehet mondani, kizárólag ennek a rendszernek hívei, más nem is használhatnak, mert hiszen az a cél, amelynek szolgálatába a tömeget beállítani akarják, annak a tömegnek a végromlását jelenti, nekik tehát az igazi célt óvatosan rejtegetniök kell és a saját önös céljaik szolgálatára az embereket állandó és lassú, elbolondító és bódító agitációval kell alkalmassá alakítani. Mi, – akik az igazságot, az emberbaráti szeretetet szolgáljuk és éppen ezért harcolunk a szocializmus ellen, – bátran hirdethetjük a célunkat és bátran megmondhatjuk a hallgatóságnak, hogy a mi beszédünknek igenis célja van, meg akarjuk őket nyerni az eszménknek. Csak bátran fogadják beszé-

dünnket gyanakvással, kísérik azt éber kritikával, mi ettől nem félünk, mert velünk a mindent meggyöző igazság.

A már megmételvezettek visszatérítésére szintén két rendszer szokásos. Az egyik az „elszabadult vasúti kocsifogásáról” jelképezett rendszer, amely mellett az agitátor munkájának kezdetén teljesen az ellenség álláspontjára helyezkedik és csak fokozatosan, lépésről-lépésre haladva, adja fel annak egyes pozícióját és viszi magával hallgatóit az ellenkező irányba, míg végleg meg tudja azokat az igazi eszmére tanítani. Ez a rendszer amilyen szépnek látszik az első pillanatra, oly értéktelen a valóságban a munkásokkal szemben. Legelső sorban nagyon nehéz olyan embert fogni, aki az igazságnak tudatától általhatva, – pedig a mi agitátorainknak ilyeneknek kell lenni, – habár tiszta jószándékból is és csak rövid időre is akár szóban, akár írásban olyanokat mondjon, aminek helytelenségéről meg van gyözödve. Az pedig igazán nagy művészet és sok esetben lehetetlen, hogy valaki úgy tudjon valamit előadni, hogy azt a megtévelyedett közönség kommunista hitvallásnak nézze, dacára annak, hogy alapos mérlegelés mellett annak tagadásául szolgál. E rendszer különösen a szocializmus kérdésére alkalmazva, ahol legtöbbször egyszerű, csekély műveltségű, elvont kérdésekkel való foglalkozásra kevésbé hajlamos munkás emberek meggyözéséről van szó, azért sem nagyon alkalmas, mert ezek az eredményt biztosító, kis színzeti különbségeket észre sem veszik. Végre kényes az illetőre ez a rendszer azért is, mert hiszen régebbi beszédét vagy írásait könnyen reá olvashatják, köpönyegforgatónak nevezhetik és ezért szavahihetőségében támadhatják meg.

A másik rendszer: a „főbeütés” rendszere, ahol a felvilágosító kímélet nélkül vág bele a kérdésbe és az első pillanatban minden indokolás nélkül

nemcsak tagadásba veszi az ellenfél tanait, hanem egyenesen azoknak ellenkezőit vallja igazaknak. Ezt az ütést a leglustábban gondolkozó fő is megérzi, kezdetben belekábul, majd gondolkozni kezd, amikor már vele szemben a csatát félig megnyertük, mert a gondolkozásra kényszerült ember érveinket figyelemmel hallgatja és mert amit mondunk, az kézzelfogható igazság, az illető helyes útra térítése többé már nem nehéz. Rokonszenves ez a rendszer magára az agitátorra is, mert hiszen ebben az esetben helytelenség mondására egyáltalában nem kényszerült.

Az agitátor el lehet mindig arra készülve, hogy a hallgatói közül akár jóindulatú, akár rosszindulatú közbeszólásban lesz része. Az agitátornak erre fel kell készülnie, sőt a mesterségét művészetig fejleszteni tudó ilyen közbeszólásokat még maga is provokál. Az elhangzott megjegyzésre az agitátor vagy tud azonnal talpraesett választ adni, vagy nem. Az első esetben még használt is a közbeszólás. A második esetben azonban csak egyetlen egy helyes módja van: a közbeszólást meg nem hallottnak venni és amellet megjegyzés nélkül elhaladni, mert egyetlen, a célnak meg nem felelő válasz az egész hatást tönkre teheti. Hogy ilyen hibába a legkiválóbb szónokok is beleeshetnek, arra krónikás példa Apponyinak a híres véderő-törvényjavaslat idejében Komáromban mondott agitációs beszéde a chlopii parancs ellen. Korunk legnagyobb szónoka úgy magával ragadta a népgyűlés közönségét, hogy az egyik magyar elkeseredésében közbe kiáltott: „Majd kiegyenesítjük a kaszát.” Ha Apponyi erről a közbekiáltásról nem vesz tudomást, vagy magát feltalálva azt mondja: „Ott még nem járunk! Erre még szükség nincs!” úgy minden rendben lett volna. A béke feltétlen híve azonban a közbekiáltástól megijedt, ő csak fel akarta rázni a magyar lelkeket, de nem

akart fegyveres felkelésre izgatni és ezért azt válaszolta a közbeszólásra: „Kedves barátom! Manlicher ellen nem lehet kaszával menni!”

Az igaz ügy agitátorának az igazság útjáról letérni nem szabad. Erkölcsi integritását feltétlenül meg kell tartani, ezért a mi agitátoraink nem prédikálhatnak vizet, ha maguk bort isznak és nem kívánhatják, hogy hatása legyen az olyan beszédnek, hogy: „Kedves atyámfiai! Beszédem szerint, nem pedig cselekedeteim szerint éljetek!”

Sokszor, különösen vita alkalmával, olyan helyzetbe jut az ember, hogy az ügy érdekében fogásokat kell alkalmaznia. Letorkolni a kérdezőt, vagy úgy beállítani a kérdést, hogy a válasz a kérdezőt kielégítse, ha magát a feladatot nem is elégíti ki. E tekintetben utasítást adni a legnehezebb, mert ily eseteknél az ember valóságosan tojástáncot jár a tekintély megóvásához feltétlenül szükséges, jóindulatú és ártatlan, de mégis tudatos ferdítés és a tekintélyét veszélyeztető őszinte bevallás közt, hogy erre a kérdésre kielégítő választ adni nem tud.

Amint a bekezdésben említettem, az agitáció is mesterség és mint ilyenek, elmaradhatatlan iskolája a gyakorlat. Kezdetben gyakrabban fogunk elkövetni hibát, sőt ilyen még az idézett példa szerint a legkitűnőbb, gyakorlott szónokkal is megesik, azonban ez ne keserítsen el bennünket, hiszen már a példabeszéd is azt mondja, hogy: „Kárán tanul az ember!”

A gyári munkás és a szocializmus.

Dr. Ihrig Károly előadása.

I.

A társadalmi mozgalmak és az azoknak irányt szabó eszmék, épúgy, mint az ember, nem máról-holnapra, hirtelen keletkeznek. Hosszú időn át élnek, fejlődnek, keresik érvényesülésük útját, mielőtt észre-vennők őket.

Rendszerint a társadalom kedélyállapotát jelzik azok a forrongások, melyek benne időnként végbe-mennek. S miként az emberben, úgy a társadalom-ban is, a kedély ilyen vagy olyan volta csak követ-kezménye a szervezet valamilyen elváltozásának. Akinek rossz az emésztése, rosszkedvű, ingerlékeny; a némák indulatosak, a süketek zárkóztak, a vakok szelídek. A szocializmusnak is szülőoka a társadalmi szervezet elváltozása és ha azt, mint a társadalom kedélyállapotát akarjuk kifejezni, azt mondhatjuk, hogy a társadalom elkeseredése, melynek organikus oka a szervek közti összhang megbomlása.

Mindnyájan érezzük, hogy a társadalom mai berendezése súlyos fogyatkozásokban szenved. Nem kell a kommunista bibliát, Marx Kapitalját forgatnunk, hogy az az érzés kerekedjék felül bennünk: itt valami nincs rendjén, itt változtatni kell. Az emberi bölcsesség ősi és igazi Bibliája, Krisztus tanítása épúgy ide

vezet bennünket, mint a világ rendjének a vallástól elvonatkoztatott, pusztán bölcseleti szempontból való szemlélete. Az emberiség valamennyi kiváló gondolkozó elméje, mely a gyakorlati cselekvés szabta szűkebb látókörön felülemelkedve át tudta tekinteni – mint Ádám a londoni színpadon a Towerről – a társadalom vásári sürgés-forgását, megállapítja, hogy tenni kell valamit a helyzet megváltoztatására.

Miben foglalhatjuk össze e bírálatok legegyszerűbb lényegét? A társadalom berendezése nem lehet helyes, mert nem ad mindenkinek helyet. Nem az a kifogás épen, hogy nem *egyformán* méri ki a mindennapi kenyeret; hanem hogy sokaknak még azt sem adja, amit megérdemelnek. S ha szocializmusnak lehet nevezni egy oly irányt, mely egy igazságos, a féktelen és telhetetlen önérdelmet visszafojtani törekvő és erre képes társadalmi berendezkedést kíván, úgy kétségtelen, hogy ebben az értelemben szocialista volt és ma is az minden próféta, filozófus és a maga önérdékén csak kicsit is felülemelkedni képes ember.

Annak a szocializmusnak, melyet a többitől marxizmus néven különböztetnek meg – mióta a kommunista diktatúrát megteremté, nem nevezhetjük *szociáldemokráciának* – szintén ez a felfogás volt a kiindulópontja. És tulajdonképen ma is ezzel a csábító ígérettel fogja a tömegeket. Nem lesz több elnyomott, nem lesz több nyomorgó! – kiáltja oda az elnyomottaknak és nyomorgóknak. A mi szívünk épúgy fáj az éhezőkért és szenvedőkért; de meggyőződésünk az, hogy a marxizmus útja nem vezet ki a mai társadalom annyi könnyei okozó útvesztőjéből, *nem visz paradicsomba, hanem tengernyi, sokkal nagyobb és általánosabb szenvedésen keresztül egy lélektelen, kedélytelen, szürke világ felé tereli híveit, ahol – ha eljönne az a világ – valóban*

mind egyformák volnánk – a nyomorúságban. Nem feladatunk a marxi szocializmus tanításait, tévedéseit és veszélyeit ismertetni, de hangsúlyozni kell, hogy a társadalom megreformálását mi is szükségesnek találjuk; így tisztáztuk a mi jóhiszeműségünket állásfoglalásunkban, amit a túlsó oldal nem akar beismerni. De az általános elégedetlenség a mai társadalmi renddel egyszersmind annak bizonyosságát is adja, hogy valóban *szervezeti okok idézték elő a vadhajtásait is s tehát könnyelműség azt hinni, hogy csupán rögeszmés tudósok, lelketlen kalandorok, felforgató izgatók működésének eredménye az, hogy a sok millió ember szocialistának vallja magát.*

Legyünk tisztában vele: a mai gazdasági rendnek szükségkép kellett kiváltania ellenhatást s ez nem lehet más, mint amely *az egyénnel, az individualizmussal szemben a társadalom elsőbbségét vagy legalább egyenlő jogát hangsúlyozza.* A szociáldemokrácia az egyik módja a visszahatásnak, mely helytelen, nem célravezető, de – s ezt nagyon kell hangsúlyozni – összefügg a mai gazdasági renddel, mint a malária a mocsárral. Amíg nem tudunk a mai renden javítani, amíg meg nem szűnnek igazságtalanságai, lesz szocializmus és fenn fog maradni a marxizmus is.

Tudjuk, hogy a szociáldemokrácia híveit szinte kizárólag a gyári munkásság köréből toborozta s viszont, hogy nem volt még ige, melyet a munkásság oly vak hittel hallgatóit volna meg, mint a szocializmus. Ennek magyarázatát kell megtalálnunk.

A ma uralkodó gazdasági rendet, különösen a szocializmussal szembehelyezve, úgy jellemezzük, hogy kapitalista. A szó annyit jelent, hogy tőkés, a tőkének szolgáló, a tőke érdekeitől vezetett. S ez egy nagyon tragikus dolog az emberekre. Ebből az következik, hogy ha a tőke és az emberek érdekei gazdasági téren ellentétbe kerülnek, az utóbbinak kell

engednie. Nem kell messze keresnünk, ha ezt szemléltetni akarjuk. Ma nálunk a tőkekamat 9-20% közt van; béke idején 4-8% közt mozgott. Ellenben a munkabér és a fizetés jelenlékenyen alacsonyabb minden téren, mint azelőtt volt s a szorgalmas munka sokszor még a létminimumhoz szükséges jutalmat sem nyeri el. Úgy a tőkekamatoí, mint a munkabért csak a tőke és munka együttműködésének, a termelésnek eredményéből lehet fizetni; s míg az egyiknek néha tizszerannyi jut, mint azelőtt, a másiknak semmi vagy kevés. Mi mást mutat ez, mint hogy a tőke érdekeit a mai gazdasági *rend* előbbre helyezi, mint a munkáét, vagyis az emberét?

A tőke uralma nyomja bélyegét a gazdasági élet egész etikájára is. A tőke személytelen, nem érez, nincs benne méltányosság, kímélet, nincs szíve, csak egy hajtja: a nyereségvágy. Ilyenné teszi azt is, aki tulajdonosa, de valójában szolgálja: a tőkést is. Ezért találjuk a mai gazdasági életben azt a ridegséget, kíméletlenséget, a készséget: lábbal tiporni mindent, ami étvágyának útjában áll. A kapitalizmus ételelve a nyereség. A gazdasági tevékenység végső célja az, hogy vele az ember szükségleteit fedezze. A tőke uralma alatt álló gazdasági rendben ez a szükségletkielégítés másodrendűvé válik, újabb oldalról mutatván, hogy nem az emberek, nem az emberi, hanem a tőke érdekei szabják meg irányát. A tőke pedig elsősorban hasznot, nyereséget kíván, csak másodsorban nézi, hogy emellett történt-e gondoskodás a szükségletekről. Egész egyszerűen szólva: a cipőt nem azért készítik ma, hogy hordani lehessen, hanem hogy ezáltal nyereségre lehessen szert tenni. Akarnak erre egy példát?

A háború alatt semmi sem volt fontosabb szükségleti cikk, mint a gabona. Fejadagokra volt korlátozva a fogyasztása, mert kevés volt, éppen azért felütötte fejét az elrejtés, árfelhajtás, lánckereskedés.

Ennek ellenszerekép hatóságilag történt a gabona árának megállapítása. Emellett azonban egyéb mezőgazdasági termények ára szabadon alakulhatott. Répa, repce nem volt maximálva és bekövetkezett egy időpont, mikor jövedelmezőbb volt a repcetermelés a gabonatermelésnél azért, mert a gabonaár maximuma lassúbb ütemben történt, mint az általános ár-emelkedés. Mi történt? A gazdák fokozták a repcetermelést a gabona rovására. Vagyis a nyereség kedvéért csökkentették a legfontosabb szükséglet legfőbb cikkének termelését. A haszon fontosabb a szükségletkielégítésnél; vesszen a háború, én keresek!

Így beszél a rideg kapitalista. Szerencsére nem mindig ilyen rideg, nem mindig képes nyereségvágyát tüzzel-vassal kielégíteni, de az bizonyos, hogy a gazdasági rend vezető motívuma a nyereségszerzés. Természetes, hogy ebben a világban mindig vannak olyanok, akik a kérérlhetetlen versenyben alulmaradnak; akik azt látják, hogy abból a gazdagságból, fényűzésből, melyet lehetővé tett az újkori termelési technika bámulatos fejlődése, nekik a falat kenyérré sem jut. Vannak olyanok is, kiket közvetlenül nem sújt a kapitalizmus, de, etikai okokból helytelenítik annak féktelenségét. Így szüli meg a kapitalizmus szinte szükségszerűleg az elnyomottak, a gyengék elkeseredésében, a nemesebben gondolkodó fők javítási törekvéseiben és egyes doktrinerek elméleteiben a szocializmust. Ennek a szocializmusnak melegágya ott van, ahol a kapitalizmus legelevebben jelentkezik: a gyárakban.

A gyári termelés az újkor gazdaságának teremtménye és jellemzője. Kapitalizmus volt az ókorban is, de a gyári termelést nem ismerte. A technika fejlődése vezetett a gép feltalálásához s ezzel a termelés forradalmi átalakításához. A gép a gazdasági élet egészére rányomja bélyegét, ezért nevezik napjainkat a gépek korának. A gépek jelentőségét mu-

tatja, hogy Schmoller 1910 körül Németország gőzgépeinek mechanikai teljesítőképességét több mint kétszeresére teszi annak, amit az ország összes munkabíró lakosának ereje és az állaterő végezni képes volna. A gép teremtette meg a nagyüzemet s annak ipari formáját, a gyárakat. Az emberi vagy állati erőnek és ügyességnek oly óriási tömegét, amely egy modern gyár teljesítőképességének megfelel, lehetetlen volt összpontosítani. Ellenben a gépekben felhasznált természeti erő kívánja a minél nagyobb koncentrációt, a minél nagyobb mértékben való foglalkoztatást, mert így olcsóbb az üzem. Az összpontosítás a technika haladásával szinte határtalanul lehetővé vált; gondoljunk arra, hogy egy vékony huzal mily óriási energiát képes továbbítani. A gépek alkalmazása tette lehetővé a mai idők óriási ipartelepeit és iparvárosait, melyekben száz és százezer munkás él és dolgozik, tulajdonképen semmi egyéb bel nem foglalkozva, mint a gépek kiszolgálásával. A gépek megteremtették a gyári munkásság óriási tömegeit és beledobták a társadalomba a legnehezebben megoldható szociális problémát.

A gép valahogy úgy jelenik meg, mint a testet öltött tőke. Ahogy a tőke érdeke lépett az emberé helyébe, úgy áll előttünk a gép, mint a munkáskéz, a munkaerő, sőt sokszor a gondolkozó fej helyettesítője. Ma már a számfejtő és könyvelő gépek lehetővé teszik, hogy egy ember írjon, számoljon, tehát agymunkát végezzen 15-20 helyett, többet, pontosabban. Ahogy a gép előnyomul a gazdasági életben, úgy szorítja ki az emberi munkást, tehát abban az arányban válik lehetővé elkerülése azoknak az akadályoknak, melyeket a munkaerőnek az emberrel való kapcsolata állít a tőke mohóságának útjába. A gépnek nem kell pihenő: a gépnek nem kell táplálkoznia akkor is, ha áll, mert nincs munka; a gépnek nincsenek feltétlenül elismerendő erkölcsi, élet-

tani igényei, mint a munkásnak, mely igények teljesítése ellenkezik a rideg gazdasági elvekkel, tehát nyereségsökkenéstjelení. A gépben testesül megatőke fáradhatatlansága, érzéketlensége s a gépen át érzeti a kapitalizmus az emberrel szemben való rideg-ségét.

Az első gépek a XVIII. század végén jelennek meg s fejlődésük a XIX. sz. első évtizedeiben indul meg. Az első következmény a munkanélküliség fellépése; a felidézett válság forradalmi jelenetekhez, a gépek szétrombolásához vezet. Ez a szocializmus első primitív megnyilvánulása. De jelentkeznek más bajok is: a munkaerő kíméletlen kizsákmányolása a gyárosok részéről. Szörnyűséges dolgok derültek ki a gyárosok embertelenségéről s arról a pusztulásról, mely különösen a női és gyermekmunkások közt dült. A olcsó munkaerőt, mely ezekben kínálkozott, úgy tekintették, mint a sors ajándékát a gépek feltalálásáért. A nagy angol városok szegényházaiban bőven volt anyag. Valóságos kereskedés folyt gyermekekkel. A községek örültek, hogy szabadulnak a gyermekek eltartásától és nem volt ritka a kikötés, hogy a gyáros tartozik átvenni bizonyos számú gyenge elméjű gyereket is az egészségesekkel. Tovább aztán senki sem törődött a szerencsétlenekkel. Tizenkét-tizenöt órát dolgoztak naponta, ugyanannyit, mint a férfiak, rossz levegőben, lelketlen felügyelők kínzásai közepette. Természetes, hogy hullottak, mint a legyek.

Manchesterben, a gyapotipar központjában, ahol a gyári fejlődés első lendületét élte, a XVIII. század végén a munkások többsége gyermek volt. (H. Dall: Child Labour under Capitalism). A társadalom lelkiismerete hamarosan megmozdult ugyan, ellenőrzést, a munka szabályozását követelte. De a gyárosok hevesen tiltakoztak. Hivatkoztak a gyári üzem előnyeire, a szemmellátható rohamos gazdagodásra –

mely persze csak egyes rétegeknek vált előnyére, arra, hogy ime Manchester és vidékének lakossága, hála a gyáraknak, egy évtized alatt megkétszereződött; hogy a szülők is szívesen adják gyermekeiket munkásnak, mert így a család keresete szaporodik. Legvégül pedig ép ellenkezőleg azt követelték, hogy a gazdasági életnek teljesen szabad mozgást kell engedni, az államnak minden beavatkozástól tartózkodnia kell, a gazdasági erők szabad játéka mindenkinnek biztosítani fogja a lehető legnagyobb jólétet.

Ennek a liberális álláspontnak tudományos képviselői is akadtak és így jött létre a manchesterizmus, az abszolút gazdasági szabadság iskolája, melynek ismert jelszava: laissez faire, laissez aller (hagyjatok mindenkit cselekedni, hagyjatok mindent szabadon menni). Bizonyos, hogy a gépeknek és a gyáraknak hivatásuk volt a gazdaságtörténetben. Általuk futott be a gazdasági élet másfélszáz év alatt anyagi szempontból hosszabb utat, mint az előző 15000 évben. Az ember oly feladatokat tudott megoldani, minőkről azelőtt álmodni sem mert; olcsóbban, tökéletesebben állítja elő a mindennapi élet ezernyi szükségleti, kényelmi és fényűzési cikkét, ezáltal épen a kevésbé fizetőképes tömegeknek is lehetővé téve olyan igények kielégítését, melyeket korábban csak fejedelmek és főurak engedhettek meg maguknak. A vagyonosodás nőtt, a megélhetés könnyebbé lett s ennek folytán a XIX. században a művelt világ népeisége megháromszorozódott.

De nem szabad ezeket az előnyöket annyira becsülni, hogy megfélemedkezzünk azokról az emberekéről, akiknek verejtéke épúgy hozzájárult az eredményekhez, mint a gép, a gyár. Ma már természetesen egészen mások a munkásviszonyok, mint voltak a múlt század elején. Akkor valóban a végsőkig való kizsákmányolás áldozatai voltak a munkások. És még azok voltak a szerencsések, akik egyáltalában

munkához jutottak. A gépek versenye nyomta a nemgyári üzemeket és rengeteg munkás maradt foglalkozás nélkül. Természetes, hogy bennünk is nagy ellenszenv támadt a gépek iránt. Lázadások törtek ki, melyeknek célja a gépek szétrombolása volt. A gyermekmunkában jelentkező verseny ellen a munkások már a XVIII. század végén tömörülnek – a szakszervezetek őseiben – és a XIX. század második negyedében már forradalmi jelenségekben lobog fel a munkásság elkeseredése, célul a politikai hatalom elnyerését tűzvéni ki. Angolországban Owen King, Thomson, Franciaországban Bûchez, Louis Blanc, Broudhon emelik fel szavukat a viszonyok alakulása ellen, a munkásság sorsának javítása érdekében és különféle megoldási javaslatokkal állanak elő, melyekben közös csak egy: hogy a gazdasági rendszernek át kell alakulnia. A javaslatokból részben kísérletek lesznek, nagyobb eredmény nélkül. És bár a törvényhozás, különösen a vezető ipari államban, Angliában már az 1840-es években gondoskodik a munkásság sorsáról az u. n. gyári törvényekben, a béke már nem tud helyreállni. Míg végre a zsidó zsenialitás és zsidó elnyomottság dühe a fajt befogadni nem akaró társadalom ellen megszüli Marxban a kapitalizmus elleni gyűlölet tudományos rendszerét és ezzel prófétája és bibliája támad annak a munkásságnak, mely magát a mai társadalmi rend áldozatának tekinti.

II.

A munkásságot nem szabad teljesen homogén rétegnek felfognunk. Közgazdaságilag mindenki munkás, aki munkaerejét bérszerződés alapján bocsátja a munkaadó rendelkezésére. Ebben a tömegben igen különböző műveltségű és társadalmi állású embereket találunk. Idetartoznak, mint legfelsőbb csoport, az állami és magántisztviselők, akik némelyike a társadalom vezető elemeivel egyenlő helyet

foglal el. Ezek helyzete rendes viszonyok közt kedvező, legfőképen azért, mert biztos a megélhetésük, különösen a jövőjük munkaképtelenség esetére is, a nyugdíj révén. A szocializmus részére csak az alsóbb csoportok kaphatók, főképp akkor, mikor a munkaadó állam nem képes őket megfelelően fizetni.

A munkássághoz lehet sorolni azokat a kis-exisztenciákat is, akiknek van valamely tulajdonuk, mely számukra jövedelmet ad, de túlnyomólag mégis a bérkereset biztosítja megélhetésüket. Különösen a mezőgazdaságban találunk sok ilyent, de nem kevésbé az iparban is. Ezek révén a munkásosztály a középosztállyal érintkezik és mint ez, ragaszkodik a mai társadalmi rendhez. Bármily kicsiny is a tulajdon, valamelyes jövedelmet nyújt és ez rendes körülmények közt nem marad el, a megélhetés bizonytalansága tehát még sem oly fokú, mint azé, aki tisztán a bérre van utalva. Csodálatos a tulajdon ereje és a függetlenség megbecsülése az emberben. A svájci gazdaszövetség számításai szerint a kisgazda jövedelme kevesebb, mint amennyi volna, ha földjének értékét kamatoztatná és maga beszegődne bér munkásnak; mégsem jut eszébe egynek sem, hogy feladja a gazdálkodást. Az a kis ház, a pár száz korona a takaréokban, amit az efajta munkások a magokénak mondhatnak, szoros kötélléssel fűzi őket a mai rendhez és legjobb ellenszere a szocializmusnak.

És még egy: az emelkedés lehetősége, a remény, hogy önálló existenciát tudnak előbb-utóbb teremteni. A béres, az iparossegéd hiheti, hogy sikerülni fog egykor gazdája, mestere helyét elfoglalnia a társadalomban. Ez az életük célja. Természetes, hogy nem tartanak rokonszenvesnek oly törekvést, mely ezt a lehetőséget elvonja előlük. Ennek a reménynek erejét ismerik a szociáldemokraták és ez az oka, hogy a kisüzem egyéni jellegét nem bántják. De ugyanúgy figyelemmel kell lenni ezekre az esz-

közökre nekünk is, kiknek meggyőződésünk, hogy a munkáskérdést a jelenlegi társadalmi rend keretében is meg lehet oldani.

Az igazi problémát azok a munkások jelentik, akik tisztán a bérré vannak utalva. Idetartoznak elsősorban a gyári munkások s akik alattuk állnak: a máról-holnapra élők, akiknek hol van keresetük, hol nincs, mindenféle alsóbbrendű munkát végeznek, sokszor azonban, amíg lehet, mindeféle munkát kerülnek. A társadalom legalsóbb elemei ezek az utóbbiak, akik az alkalmi bűnözéstől sem riadnak vissza,.

Érdekes lesz tudni, hogy a most felsorolt rétegek minő aránnyal szerepelnek Magyarország lakosságában. Az 1920. évi népszámlálás szerint

mezőg., tisztviselő, munkás, cseléd és napszámos	987.657
ipari segédszemélyzet	450.697
házi cseléd	175.461
egyéb (proletár) cca.....	<u>85.000</u>
	1,699.000

lélek, amely az itt tárgyalt csoportokra esik, ez kerekén 20%-a az ország lakosságának. Ebből azonban a mezőgazdaságban alkalmazottak és a tisztviselők leszámítása után mintegy 500.000 ipari munkás marad, vagyis 6-7%. Egész más a helyzet az erősebben ipari jellegű államokban, pl. Németországban a lakosság negyedrésze, Angliában annak harmadrésze munkás.

Itt tehát olyan tömegekről van szó, melyeknek békéje, meg vagy meg nem elégedettsége nem lehet mellékes kérdés a társadalom szempontjából. A mai társadalmi gazdálkodás rendszere olyan, hogy még a normális viszonyok közt is hullámzik. Mint a tenger, folytonosan mozog és mindig vannak kisebb-nagyobb számban munkások, kiket partra vet, kiknek nem

tud munkát adni. Ha veszünk egy békeévet, 1913-at, azt látjuk, hogy a főbb országokban akkor is tekintélyes számú a munkanélküli: Ausztráliában 6-7, Belgiumban 2-3, Amerikában 4-8, Nagybritanniában 2, Németországban 2-4, Svédországban 2-7 minden száz közül. Ezek a számok azonban csak a szervezett ipari munkásságra vonatkoznak. De munkanélküli akad a nem szervezett és a mezőgazdasági munkásság körében is. Válság idején még jobban felduzzadnak a számok. 1922-ben Ausztrália 7-10, Belgium 2-5, Amerika 4-18, Nagybritannia 14-16, Svédország 15-30% munkanélkülit mutat.

A kisipari termelésben, a mezőgazdaságban a munkás helyzete egyéb szempontból is más. Az asztalosgedéd ép oly készre dolgozza ki a bútort, mint a mester. A béres a föld megművelésének összes részleteiben részt vesz, áttekintheti annak egész folyamatát elejétől végig s ha ma kezére kap egy kis földet, mint önálló termelő ugyanazokat a munkákat fogja és tudja rajta végezni s ugyanazt az eredményt produkálni, mint másnak gazdaságában.

Csak az, aki látja azt, amit munkájával teremt, aki tudja, hogy a kész termelvény egészen az ő műve, csak az érzi igazán a jól végzett munka örömét, az alkotás gyönyöre, mely fontos lélektani tényező a legprimitívebb embernél is, csak annál jelentkezik. Mindez nem áll a gyári munkásra. Egy kis részük a gépet kezeli s az legalább azt érezheti, hogy a gép által ő termel; a gép szabályos, sima működése, mely az ő figyelmétől, hozzáértésétől függ, bizonyos fokig megadja neki a teljesítmény tudatát. De a túlnyomó rész a termelési folyamatnak egy kis folyton azonosan ismétlődő mozzanatát végzi napról-napra. A nyersanyag adagolása, egy emeltyű vagy kerék kezelése, egy ecsetvonás egész közreműködése, oly tevékenység, mely nem tud érdeklődést kelteni, sőt egyhangúságával kimentti az értelmet.

A munkás „gépiesen” dolgozik, a lelke nincs ott; és valóban, nem több egy géprésznél, époly kevéssé térhet el akár egy vonalnyira is a megszabott mozdulattól, mint a dugattyú karja.

Ez a mechanisztikus környezet és élet oly átalakítást végez lelkén, mely nagyon fontos ép a szocializmusra nézve. A géphezkötöttség, a rabság nyomasztó érzete szabadulási vágyra lázítja. Hogy lehet ő más, mint munkás? A gyáros helyzetébe nem kerülhet. De érzi a nyers erőnek óriási fölényét a a gyárossal szemben; a saját maga és társai erejét. Vajjon csodálatos-e, ha az elfásult, nyers lelkivilágban egy vörös remény lángol fel: az erőszakos birtokbavétel, a kisajátítás, a forradalom!

És mos jövünk mi, polgári felfogású, anti-marxista közgazdák és azt magyarázzuk a munkásnak: az a kollektív gazdasági rendszer, melyről ti azt hiszitek, hogy a gépek urává, a gyárak tulajdonosává tesz, nem valósulhat meg; a kollektív gazdálkodás mechanizálja a gazdasági életet, gépszerű emberekkel valósítható csak meg, kiöli az egyéni munkakedvet, elvonja az érvényesülés lehetőségét. Erre a munkás azt mondja: hát én nem egy gépszerű munkamechanizmus vagyok? hát én tudok egyénileg érvényesülni?

Ez a pszichológiai háttér sokat megmagyaráz. Ezért boldogul a szociáldemokrácia s annak radikális módja, a kommunizmus oly könnyen a munkásokkal. A falanszter élet, melytől az emberi természet borzad, tőlük nem esik oly messzire; a gyári élet sok hasonlóságot mutat. De a gyáron kívüli élet is. Az egyszobakonyhás bércaszárnyák, ahol csupa hasonló világnézetű, műveltségű ember lakik, ahol az egyik lakásból a másikba minden szó áthallatszik: nem hasonlítanak-e Fourier munkáslaktanyáihoz?

A gyáripar annyiban is előmozdítja a szocializmus terjedését és fokozza annak veszélyeit, hogy

nagy tömegekben egyesíti a munkásokat egy helyre. Az előző gazdasági korszakokban, a kézmű korában nagy üzemnek számított, ahol 20 munkás dolgozott. Az ipar jobban eloszlott az ország területén, minden városban a piac felvevőképességének megfelelő arányban képviselve volt minden iparág. Ma ezrek és tízezrek dolgoznak egyes gyárakban és minden országnak megvannak a gyári vidékei, ahol a nagy gyárak is összpontosítva vannak. A tömegben minden betegség rohamosabban harapódzik el; az utánczás, a környezet átalakító hatása, a többség impresszív ereje egyaránt ily módon hatnak a szociáldemokrácia javára. A szervezetnek alakot adni, abban fegyelmet fenntartani, vezetni az embereket, akciókat előkészíteni, megindítani sokkal könnyebb.

Így látjuk, hogy a gyáripar fejlődése és átalakító hatása a mai gazdasági rendre valóban olyan helyzetet teremtett, melyben a munkást sok minden csábítja azoknak táborába, akik a mai rend felforgatása útján ígérik a felszabadulást. Marx és a többiek nem voltak munkások s dogmáik inkább poros könyvtárszobában, mint az átélés tapasztalataiból születtek meg. De rendkívüli hatásukat minden bizonnyal annak köszönhetik, hogy rendszerüket bele tudták építeni a munkásság lelki világába. Összhangban áll ez azzal az elkeseredéssel, kilátástalansággal, fantázián nyargaló álmodozással, mely a gyárak világában fejlődik ki a munkáslélemben.

Mindez azonban lélektani dolog; de hogy áll a munkás a mai rendben ama kérdés tekintetében, mely mégis a legfontosabb: a megélhetésben? Ezt legjobban akkor látjuk, ha helyzetét összehasonlítjuk korábbi korszakokkal. Ha egy fáraó síremlékűi egy piramist akart építtetni, kőbányáiból összehordatta az anyagot s kirendelt rabszolgáiból néhány ezerét az építéshez. A kövek épűgy, mint a rabszolgák tulajdonát képezték. Egy utasítás elég volt, hogy mindkettő, tehát a mun-

kaerő is rendelkezésre álljon. A rabszolgák, kik a piramisépítésnél voltak elfoglalva, ugyanazt kapták, mint a többi, a farao eltartotta őket, ahogy tudta vagy akarta, tekintet nélkül arra, tudta vagy akarta-e őket foglalkoztatni. Egy középkori fejedelem, kinek ezerszázra menő jobbágya volt, már nem volt ily könnyű helyzetben. A jobbágyoknak átadott egy bizonyos földterületet; annak ebből kellett megélnie; tehát eltartása már sajátmagától is függött. Saját munkaerejével is szabadon rendelkezett, kivéve hetenkint egy-két napot, melyen földesurának kellett munkát teljesítenie, de erre az időre azok semmiféle ellenszolgáltatást nem kívánhattak.

Tegyük fel, hogy ma építtet valaki egy nagy síremléket. Valószínűleg egy vállalkozót fog vele megbízni. Ennek is szüksége van nagyszámú munkásra. Ő már nem rendelheti ki azokat egyszerű paranccszóval, mint a farao vagy a középkori fejedelem. El fog menni valahova, ahol tudomása szerint munkát keresnek, kiknek munkájuk nincs, egy hatósági vagy szakszervezeti munkaközvetítőbe és ott felfogadja a munkásokat. Vagyis elmondja milyen lesz, meddig tart a munka s mit fizet érte mindenkinek; a munkások pedig azt mondják rá, hogy vállaljuk vagy nem vállaljuk.

Ma tehát a munkás azt tesz munkaerejével, amit akar. Ha értékesíteni, foglalkoztatni akarja, el fog menni oda, ahol megjelennek a munkát keresők is; ha hallja, hogy pl. Csepelen a kikötőépítésnél kell ilyen és ilyen munkás, oda is el fog utazni, mint ahogy a budapesti liszt elmegy Bécsbe, ha ott jobban keresik.

Vagyis a munkaerő a szabadság mellett árúvá vált. Keresik, kínálják és a kettő hatása alatt kialakul annak is ára, a szokásos mindenkori munkabér. Ez a bér elég-e arra, hogy a munkás belőle megéljen, azzal a munkaadó nem törődik; és bizony

sokszor a legszűkösebbet sem fedezi. Ha pedig nincs munka, nincs bér, nincs miből élni; s ha pedig a munkás már nem tud dolgozni, hasonlóképp nincs munka, nincs bér. A munkás tehát ma, mint egyenrangú fél szerződik a munkaadóval. Helyzete kettőtől függ: hogy a bér fedezni tudja megélhetését és hogy ez a bér neki minden körülmények közt, munkanélküliség és munkaképtelenség esetére is biztosítva legyen. Ha ez a két feltétel ránézve kedvezően teljesül, helyzete őt kielégíti; ha nem, elégedetlen, kiuzsoráztottnak érzi magát, hajlik az izgatásra, forradalmár.

Mindenesetre, a bér bizonytalansága még inkább, semmint annak alacsonyága, fokozza a munkás bizalmatlanságát a mai renddel szemben. Egy okkal több, amiért annak urává akar lenni. Az egész kapitalista gazdasági rend, mint látjuk, sok oly tényezőt rejt magában, melyek szélsőséges irányzatok táborába kergetik a munkást, ha maga ez a társadalom nem gondoskodik oly intézményekről, melyek a munkásság érdekében állanak és mentesítik őt a kapitalista gazdasági rend ránézve káros következményeitől.

Vagyis a szocializmussal a szociálpolitikát kell szembeszegezni.

A szocialisták túlnyomó része megvetéssel beszél mindarról, ami szociálpolitika útján, tehát a mai társadalmi és gazdasági rendszer keretében akar segíteni a munkásság sorsán. Kuruzslásnak nevezi, mely csak a „fel nem világosított” munkást képes ideig-óráig megtéveszteni, leszerelni, de nem tudja meggyógyítani azokat a betegségeket, melyekben a mai világ szenved és melyeknek sebei elsősorban – sőt mint sokszor gögösen hangsúlyozzák csakis – a munkásság testén ütnek ki. Ennek a gazdasági rendnek és a rajta felépülő állami és társadalmi szerkezetnek el kell tűnnie, helyébe a szocializmus világrendjének kell jönnie, csak így orvosolható a munkásság sorsa. A mai világban a proletároknak nincs

mit veszteniök, – mondja Marx a Kommunista kiáltványban; de nyerhetnek a forradalom útján egy egész világot.

Íme, a marxizmus lényege. Abszolút tagadás, teljes ellentét mindazzal szemben, ami van és fanatikus hit a kollektivismus egyedül üdvözítő voltában. Csak hit és nem több. Mert a kollektivismus rendszerének programját sem Marx, sem követői, sem más szocialista nem dolgozta ki sehol. Nagy általánosságokban olvashatunk náluk az új világról, de mindazoknak, kik az utolsó kommunista kísérleteknél az alkotó helyzetébe kerültek, maguknak kellett próbálkozniuk a dogmák gyakorlati alkalmazásával. Ez nem megy oly könnyen, látjuk Oroszországban. Ott a kommunista uralom hétéves fennállása alatt sok változaton ment át. Az első ötletszerűséget felváltja a dogmák kérlelhetetlen, a való helyzettel s a mai emberekkel nem törődő átvitele az életbe. Az eszköz a terror, mely mindent megbénít, mindent elnémít. A felocsúdás nyomban ellenállással is jár. Még pedig talán nem is az emberek ellenállásával, hanem a valóság, a tények, a megmásíthatatlan összefüggések passzív rezisztenciájával. Bizonyos dolgok nem mennek, hiába minden; és a tények legyőzhetetlenek, mert sem börtönbe nem vethetők, sem ki nem végezhetők, sem meg nem változtathatók. A dogmának kell engednie, hogy az uralom ne bukják. De ez első engedmény lejtőre visz, melyen mind több és több hull el a hirtelen kigondolt kommunista intézményből, sőt a régi dogmából is, hogy helyet adjon, – ugyan minek? A kapitalizmus kigúnyolt, megvetett intézményeinek.

Koncessziók a magántulajdonnak, az egyéni termelésnek, a tőkekamatnak, a pénznek, – sok példát lehetne felsorolni az orosz bolsevizmus fejlődéséből. A történelem cáfol itt egy elméletet, mely cáfolat annál tragikusabb hívőire, mert az elmélet

épen egy történetiszemlélet eredményén épül fel. De épúgy inog a marxizmus épülete azon csapások alatt, melyeket az elméleti kritika mért rá. Nem a mi feladatunk rámutatni az ellenmondásokra, melyek a marxi elméletben rejlenek s azokra a következményekre, melyek a teoretikus meggondolás szerint is kivihetetlenek. De nézzük a tényeket.

A szociáldemokrácia alapfelfogása, hogy a mai társadalomgazdasági rendszert át kell alakítani. A magántulajdonon félépülő szervezet egyszerűen nem képes a munkást az őt megillető helyzetbe juttatni. Tehát egy vagy-vagy; közbenső megoldás lehetetlen. Vagy marad magántulajdon és marad a munkás, proletár; vagy megkapja a munkás, ami őt illeti, de akkor le kell számolni a magántulajdonnal. Ezért a munkás helyzetének javítására csak egyet tehet: mint osztály szervezkedik és harcol a mai rendszer ellen. így sarjadjik ki a marxizmus alapjából az osztályharc. Ha Marxnak igaza van, akkor megelégedett munkásosztályt csak az osztályharcban kivított diadal után lehetne találni, tehát nem ma és nem ott, ahol még kapitalizmus van. Vagyis a kérdés az: tény-e, hogy a munkásság mindenütt marxista, tény-e, hogy nem lehet megfelelő helyet találnia a mai rendben? Ha találunk munkásosztályt, melynek helyzete nem-et mond az előbbi kérdésekre, akkor a marxizmus egyedül üdvözítő volta meg van cáfolva.

Elég egy kis vizsgálatnak vetni alá annak az államnak a viszonyait, melyben a kapitalizmus ma a legelőrehaladottabb: az Egyesült-Államokét, hogy választ kapjunk a kérdésre.

Mindaz, ami a kapitalizmus lényegéhez tartozik, sehol oly kirívón nem érvényesül, mint itt. Az ország mesés gazdagsága biztos alapjául szolgált a nagyipar rohamos fejlődésének. Ezt nyomon követte a tőkének nagymértékű összpontosulása. Ez a föld növelte mérhetetlenné a Morganok, Carnegiek, Goul-

dok, Astorok, Vanderbiltek, Fordok vagyonát. Pár ember ura az egész gazdasági életnek. A trustök és kartellek országa ez, hol a tőkeerő és termelési ágak összefoglalása és közös vezetés alá helyezése először történt meg s a Marx által megjósolt tőkekoncentráció legmesszebb fejlődött. Ez az állam adta a világnak Fordot, aki a uniformitált termelést eddig ismeretlen mértékben valósította meg és Taylort, aki az emberi munka teljes elgépítésének rendszerét kitalálta és így a gondolkodást jelentéktelen szerepre süllyesztette. A vagyonegyenlőtlenségek itt a legnagyobbak. A nemzeti vagyon 60%-a a lakosság 2%-ának tulajdona és a nemzeti jövedelem 40%-át a lakosság 24%-a élvezi. Azoknak számát, kiknek a legszükségesebb élelem, ruházat és lakás sem jut, rendes gazdasági viszonyok közt 10.000.000-ra becsülik és ezekből 400.000 államilag eltartott szegény.

A kapitalizmus átalakító hatása a társadalom lélektanára itt a legkirívóbb. A siker az amerikaiak minden; mellékes, hogy miből fakad. Az élet nyugalom és végnélküli hajsza; célja nem a megelégedettség lelki összhangja, hanem előre jutni. Ebből adódik a teljes szabadság követelménye minden amerikai polgárnál; a, laissez faire sehol nem örvend oly tiszteletnek. És mi a siker? Gazdagság! Az amerikai léleknek semmihez nincs annyi érzéke, mint a nagy számokhoz, különösen, ha ezek dollárösszegeket fejeznek ki. Az egyetlen értékmérő: mibe került. Mint Sombart találóan említi, ha szép festményről van szó, azt kérdik: Látta már X-nek 50.000 dolláros Rembrandtját? Az újságban ilyen címet olvashatunk: Carnegie 500.000 dolláros jachtja X. kikötőbe érkezett.

Ez a kapitalizmus szelleme. Ha Marxnak igaza volna, itt kellene a legélesebb osztályharcnak lennie. És mégis. A rejtély magyarázata igen tanulságos. Bizonyos, hogy egyik ok a politikai viszonyokban

található. Az európai államokban a szocializmus politikai irányt is jelent. Amerikában ez hiányzik. Ezek az okok sajátlagosak és sem kívánatosnak, sem lehetségesnek nem tarthatjuk, hogy az a politikai rendszer és légkör érvényesüljön nálunk is. A mi szempontunkból az a lényeges, hogy az amerikai munkás a legjobb állampolgár, aki nemcsak tiszteli az államot, de büszke is rá és rajong, érte. Nacionalista a szó legteljesebb értelmében. És ez azt bizonyítja, hogy a munkásság nemzetközisége, mely a marxi szocializmusnak egy alaptétele, nem mindenütt valóság. Es a nacionalista munkás egészen más, mint amelyiket elidegenítenek hazájától, egész más gazdasági és társadalmi ellenfélként is.

Az érdekes az, hogy ebben a kapitalista világban mennyire más helyet vívott ki magának a munkásság gazdasági és társadalmi téren. Az amerikai munkás legalább kétszerakkora bért kap, mint pl. a német. És mivel, ha tán valamivel drágább is ott egy és más, mint Európában, de távolról sem száz százalékkal, a munkás összehasonlíthatatlanul jobban él. Nem bérkaszárnnyában lakik, hanem villaszerű, kertes épületekben, egyben-egyben legfeljebb két-három család. Mindeniknek két-három helyisége. A lakás bútorzata kényelmesebb; szőnyeg, karosszék mindenikben található. Nagy a különbség az élelmezésben: az amerikai háromszorannyi húst és lisztet, kétszerannyi vaját és tojást, négyszerannyi cukrot, 6-7-szer annyi gyümölcsöt fogyaszt, mint a német, ellenben az olcsóbb, kevésbé tápláló eledeléből sokkal kevesebbet. Fekete kenyérből $\frac{1}{5}$, burgonyából $\frac{1}{2}$, tejből $\frac{1}{5}$ annyit. De talán semmi sem jellemzi annyira a különbséget, mint a ruházkodás. Íme egy kép (Sombartnál nézve Kolbtól): „A gyárban sok munkás keményített mellű ingben dolgozott; a gallért munkaközben legombolják és a – túlnyomóan ez

ingre varrt – kezelőt visszahajtják. Ha a munka végén kitódulnak a gyárból, alig lehet felismerni rajtuk a munkást. Sok kerékpáron megy haza, nem egy elegáns kalapban, sárga fűzőscipőben és divatos színű keztyűben. És ezek tanulatlan munkások, napi $1\frac{1}{4}$ dollár bérrel.” Azóta már a munkásoknak több mint fele autójával jár a gyárba. És még jobban öltözködnek a munkásnők. Különböztetés általában „ladies” nevezik őket. „Nem csoda, ha ily helyzetben nehezen ver gyökeret szívében a fennálló társadalmi renddel való elégedetlenség.”

Ez a magasabb életszínvonal *társadalmilag* is emeli. Mint egyenrangú érintkezik a többi réteggel. Nem hiába nevezik working gentleman és lady-nek. Olyan a fellépése, olyan a modora. A munkaadó sem ura; szerződő fél, akivel a munkakerő értékesítésére üzletet köt. A munkaadó iparkodik a munkát kellemessé tenni: fürdő, elzárható szekrény áll mindenkinek rendelkezésére, a munkahelyiségek hőmérséklete szabályozva van, Nagyon ügyesen azt is átlátták a gyárosok, milyen fontos az, ha a munkás a vállalat sorsában érdekelve van. Majd mindenik jutalmazza azt a munkást, aki a berendezés, a gép javítására, anyagmegtakarításra, szóval az üzem javítására felhasználható javaslatokat tett. Levél szekrények vannak, hova panaszait, javaslatait bedobja; az értékesíthetőért jutalomban részesül, amelyet ünnepélyesen nyújtanak át neki. Így természetesen sajátjának is érzi a vállalatot. Sok vállalat arra törekszik, hogy részvényeiből a munkásság átvegyen.

Mindezekből adódik az eredmény, hogy a munkás nem érzi magát proletárnak, nem érzi magát rabnak, nem érzi azt, hogy az életmódnak a kapitalizmus nyújtotta tökéletesedése mindenkinek juttat valamit, csak neki nem, hogy őt kizsákmányolják. Mert nem tömték tele fejét utópiákkal, mert

hazafiasság él benne, mert polgárként becsülik meg, mert tisztességesen megélhet, mert anyagilag emelkedhet, mert érdekkapcsolat fűzi a kenyéradó vállalat eredményeihez. Nem kell más példát keresnünk Amerikán kívül, pedig lehetne találni. Ez az egy is elég annak bizonyítására, hogy a kapitalizmussal ki lehet békíteni a munkást, ha olyan helyzetet biztosítunk számára, mely boldogulását lehetővé teszi.

Az amerikai viszonyok sok tekintetben sajátosságok és ezért nem lehet mindazt, ami ott van, egyszerűen lemásolni. De igenis meglehet teremteni ugyanazokat a lélektani és gazdasági előfeltételeket más úton is és ki lehet küszöbölni, legalább nagymértékben a kapitalizmusból sok mindent, ami ma a szocializmus miazmáit terjeszti, anélkül, hogy ezáltal változna mindaz, ami a kapitalizmust naggyá és minden hátránya és kinövése mellett is fenntartandóvá teszi. Ezekkel az eszközökkel kell most megismerkednünk.

III.

A munkásság egyesületei az első gyárakkal egyidejűleg keletkeznek Angliában. Eleinte titkos társaságokként működnek, mert a hatóságok nem tűrik őket. Céljuk már ekkor is a munkafeltételek javítása, de nem riadnak vissza oly eszközöktől sem, melyek felett ma mosolygunk: pl. a gépek szétrombolása. 1824-ben Anglia, a múlt század folyamán különböző időkben más államok is elismerik a munkásság egyesülési jogát és azóta a szakszervezetek a munkásság érdekképviselőit legáltalánosabb és legerősebb eszközei. Ahhoz, hogy úgy a munkáságnál, mint azon kívül tekintélyre tegyenek szert, szükséges volt, hogy céljaikban és működésük módjában több komolyság és józanság fejlődjek ki.

A szakszervezeteket nálunk azonosnak tartják

szocializmussal. Kétségtelen, hogy a szociáldemokrácia hamarosan felismerte azt az erőt, mely az egyesülés e módjában rejlik s Németországban, valamint attól keletre az fejlesztette ki e szervezetet. A szocializmusnak az átütő erőt azok adták és adják meg. Hosszú ideig a szakszervezetekben folyt a munkásmozgalom egészen s csak ezek készítették elő a munkásságot politikai életre. Még ma is, mikor már majdnem minden országban kisebb-nagyobb parlamenti képviselője van a munkásságnak, a döntő szó a parlamentnél van és a munkáspártok politikájának irányát a szakszervezetek szabják meg.

A szakszervezetet azonban el lehet választani a szociáldemokráciától; bizonyosságai ennek a külföld marxizmusellenes ilyenmő alkulatai (különösen Németországban s újabban Olaszországban). Ugy kell felfognunk azokat, mint a munkásság összerejére támaszkodó alakulatokat a munkásérdekek védelmére; ha ezek az érdekek jogosak és érvényesítésük módja nem fenyegeti a társadalmi rendet, a szakszervezeteknek, egyenesen rendeltetést kell tulajdonítanunk a mai rend védelmében azoknál az eredményeknél fogva, melyeket általuk a munkásság elérhet s melyekkel elégedetlenségének, tehát a szocializmus forrásának lényeges okait lassan ő maga is kiküszöbölheti.

A szakszervezet segélyalapot képez tagjai támogatására különböző esetekben. A betegség, baleset, aggkor elleni biztosítást legtöbb helyen már nagyobbára az állam vette át, de a szakszervezetek az állami járulékokat megpótlékolják. Jelentékeny a szerepük a munkanélküliség enyhítésében. Szervezik az illető szakma munkapiacát; ha túlságosan kínálat van munkásban, egyrésznek utazási segélyt adnak, hogy elutazhassanak más vidékre; általában közvetítik a munkát. A legfontosabb mégis az a segély, melyet tagjaiknak munkanélküliség esetén nyújtanak.

A szakszervezet legfőbb célja a kedvezőbb munkafeltételek kiküzdése. Harc a bérért és a munkaidőért, végső esetben a sztrájk fegyverével. A sztrájkot csak a szakszervezet tette lehetővé, mert csak így lehetséges a munkásság egyöntetű eljárása és főképp a gyűjtött sztrájkalapok szükségesek a munkásoknak a sztrájk tartama alatt való segélyezésére.

Mindezek a törekvések – a sztrájkot kivéve – jogosultak és ami különösen a munkabért illeti, a társadalmi béke érdeke, hogy annak emelésében a munkások a méltányosság határán belül eredményt érjenek el. Veszedelemes azonban az a hatalom, melyet a szakszervezetek elérnek ezen a réven. A munkás előbbrejutása, egzisztenciája a szakszervezettől függ. Innen a vak engedelmesség, a feltétlen bizalom az és a vezetők iránt. A vezetőség tetszése szerint viheti a munkástömegeket valamely irányba; s hogy ez az irány nem mindig megengedett és a munkásság érdekeinek megfelelő, azt tudjuk éppen mi.

Nálunk a munkásmozgalom a marxizmus hatása alatt indul meg. Az első szervezők Németországból jönnek és a szociáldemokrácia terjesztésére kezdik szervezni a munkásságot. Az angol munkásmozgalom megindul jóval a szocializmus előtt, elvei és programja hosszú küzdelmek sikerei és csalódásai között szűrődnek le, a gazdasági okok és lehetőségek felismerése alapján, szinte az utolsó két évtizedig tisztán gazdasági célokat tűznek ki s csak mikor itt számottevő sikert értek el, építik rá a művelt, fegyelmezett, komoly és bizonyos fokig jólétben élő munkásság mozgalmára a politikát. Nálunk éppen fordítva van: a munkásmozgalom egy tisztán elméleti, részben agyrémeken nyugvó, akkor – a 60-as években – még a tudomány szempontjából sem kellőképp megvizsgált, annál kevésbé gyakorlatilag igazolt politikai programnak a jóslások körébe vesző cél-

kitűzései után indul. Ezért nincs meg a határozottsága, az alapossága, az önuralma; ezért szabad prédája az álapostoloknak és ezért volt felhasználható a kommunista kalandorcshány eszközéül.

Amennyire el kell ismernünk azoknak a szakszervezeteknek jogosultságát, amelyek a munkásság gazdasági érdekeit akarják érvényesíteni a mai társadalmi rendben, még akkor is, ha erre a célra a politika eszközét is igénybeveszik: annyira veszedelmesek azok, amelyek a fennálló rend megváltoztatására törekszenek, forradalmi hajlandóságnak, vagyis az osztályharc alapján állnak. Éppen a szocializmus volt az, mely e munkásszervezeteket az osztályharc legfőbb hordozóiuul állította be. Eszerint a szakszervezet első feladata nem az, hogy tagjainak gazdasági érdekét képviselje, hanem hogy a kínálkozó lehetőségek szerint háborút folytasson a társadalom azon intézményei és osztályai ellen, melyeken a mai rend nyugszik. Természetes, hogy e felfogás mellett a tulajdon megingatása, az egyéni termelés megnehezítése, válságok és zavarok támogatása fontosabb, mint az, hogy ezekből a munkásságot éri-e kár vagy sem. A munkásérdeket is csak a szocializmus küzdelmének eszközéül használja ki és szükség esetén azt ezért feláldozza. Sajnos, a fáradhatatlan agitáció annyira azonosítani tudta a munkásérdeket a szocializmussal, hogy a jármot a munkás nem érzi. És nem tudja elhinni különösen azt, hogy az ő keserves munkabéréből gyűjtött fillérek eredeti rendeltetésüktől elvonva, nem az ő támogatására szolgáló alapba vándorolnak, hanem a politikai propaganda céljaira használatnak fel, ami pedig az ő jelenlegi helyzetén keveset segít.

A szakszervezeti mozgalom legnagyobb veszélyét tehát az képezi, hogy a szocializmus útját egyengeti. Különösen a német és a magyar szakszervezetek vallják magukat szociáldemokratának. Ha nem is

a marxista alapon, de szocialisták a francia, olasz és spanyol szakszervezetek is, a szindikátusok. Mindezek az egész szocialista ideológiát átveszik, munkásaikat abban nevelik; a többi társadalmi osztály elleni gyűlöletet szítják; az államot úgy alítják be, mint a munkásság kizsákmányolójának védőjét; a nemzeti eszmét elavult fogalomnak tüntetik fel, mely a tőke kizsákmányoló törekvéseinek tetszetős leple s ezért a munkásság érdeke a nemzetköziség felé mutat; a vallás a tömegek elkábításának eszköze s tanítása hazugság, melynek célja, hogy a mai rend alapintézményeit az örökkévalóság, az emberfelettség, az isteniség színezetének feltüntetésével védje. Ezek a tanok már túl vannak azon a határon, ameddig a munkássors iránt való részvételben az állam és az egyes engedékeny lehet. A munkásság tömegeinek ily gondolatvilág jegyében való szervezése és felhasználása a legnagyobb mértékben jogtalan és veszedelmes és épen azért igazolja a legérellyesebb védekezést.

Ha tehát a munkásság panaszait halljuk, hogy szervezkedési szabadságát nem tisztelik, tudnunk kell, hogy azért nem tisztelik, mert az állam és a társadalom ellen szervezkednek. És ha arra hivatkoznak, hogy a burzsoázia az állam hatalmát szőlítja csatasorba, nyugodtan utalhatunk a tömegterrorra, mely a szakszervezeti osztályharcban megnyilvánul. Az állam különben is, mikor a szakszervezeteket felügyelete alatt tartja, vagy alkalomadtán azokat fékezi, nemcsak egyes polgárait védi, hanem saját magát, azokat az eszméket és intézményeket, melyek fennállásának alapját képezik, melyeket fentartania az egész nemzet, tehát a munkásság érdekében is kötelessége.

De agitációnk sohase irányuljon a szakszervezet, mint olyan ellen. A szakszervezet nem szükségképpen azonos a szocializmussal. Mint a munkásság

érdekképviselői szerve, jogos, kiküszöbölhetetlen, sőt hasznos szolgálatokat tesz, épen a társadalmi béke fentartására. Szinte azt mondhatjuk, szükséges ellensúlyát képezi a tőke túlságos hatalmának, ami kívánatos mindazok részéről, akik a társadalom harmonikus fejlődését épen a tőke és munka egészségesebb egyensúlyától várják. A munka jogos érdekeinek érvényesítése nemcsak az igazságnak, hanem a társadalom közérdekének is követelménye. Amíg a szakszervezet ezen a határon belül marad, semmi kifogást emelni ellene nem lehet. A munkás törekvése helyzetének javítására érthető és elkerülhetetlen; a gazdasági élet hullámzásával jár, hogy a munkabérek változnia kell időnkint. Akár fel-, akár lefelémenő mozgalom áll be, előnyösebb, ha a gyárosok, akik különböző szakmákban maguk is szervezve vannak, nem az egyesekkel, hanem a munkásszervezetek vezetőivel létesíthetnek megállapodásokat. De a feltétel, hogy mindkét részről kellő megfontoltság érvényesüljön.

Az angol szakszervezetek némelyike mutatja, hogy a munkásság a maga érdekei védelmében a felesleges vitáknak és károsításoknak elkerülésére is ügyelhet. Pénzbüntetés terhe alatt eltiltják tagjait, hogy munkaadójukkal vagy vezetőikkel szemben a szervéhez való tartozásukkal büszkélkedjenek. Egyik-másik szigorúan megtorolja a tiszteletlen vagy fenyegető magatartást; ha az elbocsátás szerződészegés, vagy helytelen magaviselet miatt következett be, nem segítik a tagot. Sőt egy igen tekintélyes szakszervezet kárpótolja azt a munkaadót, akinek a munkás gondatlan munkával, vagy szándékosan kárt okozott s ezt az összeget a hibát elkövető munkásra kirótt pénzbüntetéssel szedi be.

Ezekkel szemben azonban a szakszervezetek általános gyakorlata sok olyan eszközhöz nyúl a bérharcban, amely már túl van megengedhetőség hatá-

rán, mert nem egyéb, mint a legnyersebb terror. A szakszervezetek nem tűrik, hogy a nem szervezett munkás alkalmazást kapjon; ha a munkaadó ilyet felvesz, a sztrájjal kényszerítik annak elbocsátására. Természetesen nem irigylésreméltó annak a szervezetlen munkásnak a sorsa, aki a szervezett munkástársak mellett kénytelen dolgozni. Egy másik hatalmi tulkapás a szakszervezetektől, hogy bizonyos munkákat bizonyos munkáscsoport részére foglalnak le, úgy, hogy nem tűrik, hogy azt más végezze. Így a német nyomdai munkások keresztül vitték, hogy a nyomdák a szedőgéphez csak tanult nyomdász munkást állíthatnak. Ennek a kívánságnak érvényesülésére is a legfőbb biztosíték a sztrájk. De van egy más eszközük is. Ha a munkaadó valamilyen módon magára vonja haragjukat, például azáltal is, hogy nem eléggé szociális módon bánik munkásaikkal, annak áruit tilalom alá helyezik. Ez a bojkott. Az Egyesült Államokban a munkások kivívták, hogy a szivarra kis bélyeget ragaszthatnak, mely igazolja, hogy olyan gyárból való, amely megfelelő munkafeltételeket alkalmaz.

Semmi kétség, hogy mindezek beleütköznek az egyéni szabadságba. A szakszervezetek túlnyomó hatalma ily módon bekényszeríti a munkást tagjaik közé, ami különösen akkor felháborító, ha az más világnézeti alapon állna. Ott, ahol a szakszervezetek szociáldemokrata alapon állnak, ez az eljárás a szocializmusnak az erőszak eszközeivel való propagálása, ami furcsán hat egy oly mozgalom részéről, mely folytonosan elnyomás, a meggyőződés szabadságának hiánya miatt panaszkodik. A munkás vagy nem kap munkát, esetleg kap, de inzultusoknak van kitéve, vagy jobb meggyőződésén kell erőszakot elkövetnie.

A szakszervezetek eljárása hívta ki a munkaadók szervezetei részéről a bosszuló választ. Ők is

készítenek fekete listákat. Aki arra kerül, azt egy sem alkalmazhatja; ha valamely gyáros a tilalmat megszegi, kizárják, megszüntetik vele az összeköttetést, felmondják a hiteleket. Ez sokszor azt jelenti, hogy az illető vállalat tönkremegy. Ugyanúgy, mint ha a szakszervezet zárja ki a renitens tagot, sokszor azzal, hogy elveszti igényét a nyugdíj és egyéb alapokra történt befizetésekre. A munkásszervezetek erejét mutatja, hogy ezen nyilvánvaló anyagi sérelmekre nem minden törvényhozás tudott jogvédelmet adni.

Az a körülmény, hogy a szakszervezetek terrorisztikus eszközei elleni védekezésésképp a munkaadók hasonlóval válaszoltak, az ellentéteket élesebbé, a harcokat elkeseredettebbé tette. Különösen el kell ítélni a szervezeteknek mindinkább kifejlődő büntető hatalmát, melynek eszközei pénzbírság, kizárások. Kétségtelen, hogy minden egyesületnek joga van kizárni, aki az alapszabályokat megsérti, de ez nem fajulhat oda, hogy az illetőnek kárt okozzon, vagy a munkaszabadságot sértse. A szakszervezeti igazságszolgáltatás pedig ide vezethet, főképp, ha az alapszabályok a kizárás okait oly tágan írják körül, hogy azok alapján már ellenzéki magatartás is kizárási okul használható fel. Ílymódon a szakszervezetek az egyéni véleménynyilvánítást teljesen elnyomhatják és a munkásvédelem helyett, demokratikus jelszavaikat megcáfolva, a vezetők önkénykedésének eszközévé süllyednek. Aki a vezetőség álláspontjával szembehelyezkedik, mehet. Természetesen, ritkán fog valaki erre merészkedni, mert ez a munkanélküliséget jelenti. Tehát inkább behódol az ellenzék. De evvel a szakszervezet, mely a munkásság felszabadtításának hangzatos jelszavával toborozza, vagy kényszeríti be híveit, egy oly szabadságtól fosztja meg a munkást, melyet a legkegyetlenebb kapitalizmus sem von meg tőle.

Ezeket az állam nem tűrheti. Ugyanez áll ter-

mészetesen a visszaélésekre akkor is, ha azokat a munkaadók szervezetei követik el. Sajnos, a szakszervezeti mozgalom annyira megerősödött, hogy az állam sokszor nem boldogul vele szemben. E nagy hatalmat a felsőbb szervezetek nyújtják. Angliában vannak allianceok, melyekben az azonos szakmához tartozó helyi szervezetek országos egyesületként járnak el egyöntetűleg és vannak úgynevezett munkáskartellek, melyekben az egy helyen levő különböző szakmájú szervezetek egyesültek. Közös kongresszusok, közös vezetőség egyöntetű irányzatot adnak, ami az erőt fokozza. Így sikerül néhol elérni az úgynevezett csak-szervezeti-érintkezést. Vagyis egy szervezett munkás sem vállal munkát oly gyárban, mely a munkás és gyáros szervezetek által közösen megállapított, különösen a munkafeltételekre vonatkozó szabályokat el nem fogadja; viszont egy „szervezett” gyár sem alkalmaz munkást, mely nem tartozik a megállapodást aláíró szervezethez. Ilyen a helyzet a német nyomdaiparban.

Ez a teljes szervezettség, mely azonban korántsem jelenti a békét, sőt ellenkezőleg azt, hogy az osztályharc itt már valóban két egységes vezetés alatt álló hadsereg közt folyik. Ezek közt voltaképp béke nincs is, csak fegyverszünet; ha az ellenségeskedések beállnak, akkor a helyzet rosszabb. Igaz, hogy ily módon lehetséges a tárgyalás és az is bizonyos, hogy minél több munkás, vagy vállalat érdekéről van szó, annál nagyobb a vezetők felelőssége, tehát annál inkább lehet tőlük megfontolt-ságot, józanságot várni. De ha a tárgyalások eredményre nem vezetnek, akkor az egész vonalon be-szűnik a munka, vagyis a szakítás általános, amit a közgazdaság inkább megérez, mint mikor egyik, vagy másik helyen akad meg a termelés.

A szakszervezeti mozgalom összefoglalása oda-vezet, hogy ma már például egy sztrájk Anglia összes

bányászainak vagy összes vasutas és hajósainak munkabeszüntetését jelenti. Fokozzák a veszélyt az úgynevezett szimpátia sztrájkok. Mikor nemrég az angol bányászok sztrájkba léptek, a vasutasok, a hajósok, dockmunkások is munkabeszüntetéssel fenyegetőztek. Ez többmillió ember sztrájkját jelentette volna. Egyelőre a veszély ellen véd, hogy ennyi embert egységesen vezetni s főképp csak 8-10 napig is segíyezni még a szakszervezetek sem képesek. De az ilyen veszélyek alkalmasak arra, hogy a társadalom figyelmét a sztrájkok veszélyére mindjobban felhívják és mindinkább erősítsék a meggyőződést az állami rendszabályok jogossága tekintetében. A régi sztrájkok, melyekben pár száz vagy ezer munkás volt érdekelve, melyek egy vagy két gyár működését akadályozták meg, magánügyek voltak. De mikor egész iparágak, sőt egyszerre több bénul meg, a kérdés az egész gazdaságot érinti, tehát közügy. Ily esetekben néhány százezer ember miatt milliók szenvednek, részben munkások is, akik nem dolgozhatnak, ha az övékével szoros kapcsolatban levő valamely iparágban teljesen szünetel a munka, de főképp a fogyasztók, akik sehogy sem tehetnek arról, hogy munkás és munkaadó nem tudnak megegyezni.

„A társadalom joga a békéhez erősebb, mint egyes csoportjaié ahhoz, hogy az összesség nagy kárára egymásközt veszekedjenek.” (Schmoller).

Az egyesülési jog ilyen irányban való fejlődése az, ami ellen tiltakozni kell a társadalmi rend alapelvei és az emberi szabadságjogok érdekében még annak is, aki a szakszervezetek jogosultságát, amíg a mérséklet határain belül maradnak, elismeri. Újabb fejlődésük, sajnos, nem alkalmas a rokonszenv fokozására, sőt ellenkezőleg, a szigorú ellenőrzést és állami beavatkozást sürgető álláspontot mind indokoltabbá teszi.

A magyarországi szakszervezeti mozgalom a külföldinek másolata. A szociáldemokrata szakszer-

vezetek mintegy kétszázezer szervezett munkást mutatnak ki; ezeken kívül vannak a keresztényszocialista szakszervezetek, talán fenti szám egy tizedrészét kitevő taggal. Köztudomású, hogy a szociáldemokrata mozgalom nálunk teljesen zsidó vezetők hatalmában van. Ugyanez áll a szakszervezetekre; már 1899-ben a szakszervezeti kongresszus elnökségében 10 tag közül 5, a tanács végrehajtó bizottságának 11 tagja közül szintén 5 zsidó.

Az egy helyen levő szervezetek szakszervezeti bizottságban egyesültek; minden szakmának országos központja van. Az egész szakszervezeti mozgalom irányítója a tanács, mely a kongresszusnak felelős. Az utóbbi évek történetéből *elég sztrájkot* ismerünk, melyek megvilágítják a magyar munkásság harcmódorát. A szervezett munkásságnak a bolsevizmusmal szemben tanúsított magatartása pedig megmutatta, hogy az a nemzeti hagyományokkal idegenül áll szemben és a közérdeket figyelmen kívül hagyja, ha saját - többnyire csak látszólagos - osztályérdekéről van szó. Ma a munkásság tiltakozik az ellen, hogy abolsevizmus az ő munkája leit volna; és mi el is hihetjük, hogy a munkásság tömegei nem vállalkoztak volna támogatására, ha lelkiismeretlen vezetőik nem ugratják be a kalandba. De az esetben is fel kell vetnünk a kérdést, *mi alapon tartja magát egy osztály a társadalom megváltójának, ha még annyi ítélőképessége sincs, hogy vezetőit megválogassa, ha nincs ereje, hogy azoktól szabadulni tudjon? Es hogyan követelhet elismerést szervezetei számára a társadalomtól, melynek alapintézményei ellen harcot hirdet és védelmet, egyenjogúságot az államtól, melyet mint a kizsákmányolók védőjét megvet és el akar törölni?*

A munkásság helyzete nem felel meg a mai társadalom etikai és kulturális színvonalának, azt be kell látnunk. Nemcsak, hogy el kell ismernünk minden törekvést, mely a javulásért társadalmi rend-

szerünkbe beilleszkedő eszközökkel küzd, de mindnyájunknak kötelessége a munkásosztály megelégedetté tételében közreműködni. A társadalom békéje függ ettől. De épúgy fel kell lépünk a mamozgalom ellen, mely ezen a címen állandó háborút hirdet s mely előbb romokat akar teremteni, hogy a széthulló kövekből építsen valami újat. *Aie a szakszervezetek ellen forduljunk, hanem azok ellen, melyek az osztályharc alapján állnak, terrorisztikus eszközökkel harcolnak, felforgatásra törekszenek.*

Küzdelmünk pedig ne érje be a felvilágosítással, az ellenpropagandával, hanem – a szocializmus és a munkáskérdés gazdasági rugóit megismerve – iparkodjék előmozdítani a munkásság gazdasági és társadalmi helyzetének javulását.

Első helyen a munkásság tisztességes megélhetésének biztosítása áll. A gazdasági élet törvényei a munkabér nagyságának alakulására is kiterjednek. Ahogy senki sem ad többet az áruért, mint az ára a piacon, úgy nem fog munkaadó akadni, aki saját jószántából jobb bért fizetne, mint amennyiért munkások ajánlkoznak neki. Tehát hiába fordulnánk az egyes munkaadók jobb belátásához. *Oly átalakulást kell teremteni, amely a munkás megfelelő jutalmazását közgazdasági szükségessé teszi. Ez pedig a munkásság színvonalának emelkedésével következik be.* A közgazdasági élet fejlődése mutatja, hogy minél tanultabb a munkásosztály, minél magasabb életszínvonalhoz szokott, annál magasabb béreket sikerül elérnie. A műveltség emelése fokozza épen az élet nemesebb szépségei iránt való igényeket és ezáltal azt az életstandardot, mely a munkabér minimumát jelenti. A szakképzettség emelkedése a munkás teljesítményének értékét növeli, tehát azt az ellenértéket, melyet a munkabér jutalmaz, ami kihat a munkabér nagyságára is. Vagyis a munkásság sem kivétel ama szabály alól, amely szerint a tudás

egyik legbiztosabb út a jóléthez. Ezért kötelessége mindenkinek, aki a társadalmat fenyegető veszélyek elhárítására törekszik, hogy a munkásság nevelésével foglalkozzék. Minden, amit az állam és a társadalom ezen a téren tett, egy útja a szociális rém leküzdésének. Ezeknek az előadásoknak nemcsak az a célja, hogy a szocializmus tévedéseire és bűneire rámutassanak, hanem, hogy megismerkedjünk azokkal a módokkal, melyek segítségével jobb belátásra bírhatjuk azokat, akik a mai ellentétek felidőzésében hibásak, legyenek azok akár munkások, akár munkaadók. Ebben közreműködni mindnyájunknak kötelessége. Azért kell hangsúlyozni, hogy *minden fáradtsággal, melyet a munkásság kiképzésére fordítunk, hozzájárulunk a munkáskérdés legalapvetőbb feladatának, a tisztességes bér biztosításának megoldásához.* A társadalom munkája talán fontosabb, mint az államé. Általa érintkezésbe jut a munkásosztály a felette álló rétegekkel, megismerik egymást. Amíg a munkás nem érzi, hogy foglalkoznak vele, akik jobb helyzetben vannak, addig idegenül áll velük szemben, addig nem is érezheti magát a nemzet egészéhez tartozónak s természetes, hogy a határon túl vágyódik azokhoz, akik őt megértik. Épp a magyar munkásmozgalmak mutatják, hogy a munkásságot lehet vezetni; ha a magyar felsőbb- és középosztály többet törődött volna vele, annak kezébe tette volna le sorsát, nem pedig olyanokéba, akik a nemzetnek nem részei. Hosszú és fáradtságos munka az elvesztett bizalmat visszaszerezni s azt elkezdni elsősorban azoknak kell, kiknek élethivatásuknál fogva érintkezésük van a munkásréteggel, tehát lelkészeknek, tanítóknak. S ha önök, t. Hallgatóim abba a helyzetbe jutnak, hogy akár beszélgetés, akár tanfolyamon történő előadás, akár könyvek kiosztása által hozzájárulhatnak a munkásság műveléséhez, mindig gondoljanak arra, hogy azáltal növelik a kényeret is, melyet a munkás megkereshet.

A magyar földbirtokreform.

Dr. Máté Imre előadása.

A nemzetgyűlés 1920 december 7-én emelte törvényerőre azt a javaslatot, melyet a földbirtok helyesebb megoszlásának szabályozásáról terjesztett be az akkori földmivelésügyi miniszter. 1920. XXXVI. t.-c.-ben került a magyar törvénytarba a földreformtörvény, majd az 1924. VII. t.-c. az úgynevezett novellában iefektetett kiegészítéssel határozott irányt vett annak végrehajtása.

A dolog természeténél fogva a törvény sokban különbözik az előbbi törvényeinktől, mert hiszen a magánjogba addig szokatlan módon nyúl bele, de mégis jogrendszerünkbe oly harmonikus módon helyezkedik el, hogy jogi felfogásunkkal szembe nem kerül.

Szerencsés meg gondolás eredménye volt, az a jellemző tulajdonsága, hogy e törvény nem állít fel merev jogszabályokat, hanem a végrehajtó szervnek ad szélesebb hatáskört, mert hiszen az életnek oly különféle megnyilvánulása és az érdekek számtalan kombinációja várt kiegyenlítésre, hogy tételes szabályokkal a végrehajtó szerv kezét megkötni a kitűzött cél ellen lett volna.

Különösen megnyugtatólag hatott a törvény

azon intézkedése, hogy a reform végrehatását az e célra szervezett, független külön szervre, az Országos Földbirtokrendező Bíróságra bízta. Ezen bíróságban helyet foglalnak a legfőbb bírák és az elméleti, valamint gyakorlati tudással rendelkező azon férfiak, kiknek részvétele teljes biztosítékot nyújt arra, hogy az eléje került ügyeket a közérdeknek megfelelően oldják meg.

A jogkereső közönségnek nagy könnyebbségére szolgál, hogy az O. F. B. alaki szabályokhoz kötve nincs, bárkitől bármely úton érkezett beadványokat tárgyalás alá veszi. Minden hatóság köteles őt munkájában támogatni s a földreform ügyben hozzá érkezett beadványokat közvetlenül, késedelem nélkül továbbítani.

A törvény az első fejezetében megállapítja, kiket tart érdemeseknek arra, hogy a reformintézkedések során házhelyhez és földhöz jussanak. Házhelyhez és földhöz jutnak e szerint elsősorban a hadirokkantak, hadiözvegyek és hadiárvak és a vitézségi érdemmel kitüntetettek, azonkívül általában azok, kik hadiszolgálatuknak becsülettel eleget tettek. Egyenlő körülmények között előnyben részesülnek a többgyermekes családapák, azután azok, akik megfelelő tőkével rendelkeznek. Földhöz juttatja a törvény a mezőgazdálkodással foglalkozó földnélküli munkásokat, birtokkiegészítésképen azokat a törpe- és kisbirtokosokat is, akik megfelelő vagyoni erővel rendelkeznek.

Házhelyet mindenki kap, ki a községben lakik, vagy ott megtelepedni kíván s házhelyépítésre alkalmas ingatlana nincsen. Eddig több mint 1000 községben nyert befejezést a házhelyrendezési eljárás s ennek során kiosztatott több mint 10.000 hold, amiből alakult kb. 150.000 házhely.

Minden kétségen felül áll, hogy a reformnak legsikerültebb intézkedése a házhelyrendezés volt

és úgy gazdasági, mint szociális és társadalmi szempontból nagy eredményekről lehet e téren beszámolni.

A kiosztott házhelyeknek majdnem felét máris beépítették. Ha ezen épületek nem is felelnek meg mindenben a követelményeknek, de önálló hajlékot nyújt sok százezer olyan existenciának, kiket a nemzeti erőgyűjtés szempontjából meg kell menteni.

Természeses, hogy minden földigényt teljesen kielégíteni nem lehet. Nem pedig azért, mert a felosztható földterület korlátozott mértékben áll rendelkezésre. Nem lehet ugyanis az összes nagy- és középbirtokokat felosztani. Szükség van a vezető intelligenciára, de méginkább a független birtokososztályra. Éppen ezért esetenként, a helyi viszonyok helyes mérlegelésével, az igények és a rendelkezésre álló fölosztható földterületek összeegyeztetésével állapítja meg az O. F. B., hogy ki és mennyi földet kaphat.

A földbirtokpolitikai célokra szükséges földterületeket az O. F. B. részint az államot illető elővásárlási jog, részint megváltás útján szerzi meg.

Az államot minden mezőgazdasági ingatlan elidegenítése esetén elővásárlási jog illeti meg. Ezen elővételi jog – bár több oldalról támadták – mégis meg kell állapítani, hogy olyan módon szolgálja a földmegosztás helyesebbé tételére irányuló célt, hogy ezáltal senkinek jogos magánérdeke sérelmet nem szenved. Mert hiszen az eladó, az eladás által lemondott tulajdonjogáról, ennek teljes ellenértékét megkapja, míg a vevő az állami elővételi jog érvényben létének tudatával kötötte a jogügyletet, így annak gyakorlása ésszerű számításában szerepelvén, nem jelent számára semmiféle hátrányt.

Az állam, a gyakorlat szerint, csak ott él ezen jogával, ahol közérdekű birtokpolitikai célok kívánják, hogy az elidegenített ingatlan azok kezébe kerüljön, kik annak megművelésére elsősorban hivatottak, így

a közmegnyugvás egyik jelentős eszközét kell látnunk az elővásárlási jog jelenleg érvényben levő rendszerében.

Az elidegenítés körül előírt eljárási szabályok, melyeket az ügyletkötő feleknek feltétlenül ismerni kell, nagy vonásokban a következők.

Ha valaki mezőgazdasági ingatlant elidegenítés útján szerez, a szerződést vagy a telekkönyvi hatósághoz, vagy a közigazgatási bizottság gazdasági albizottságához mutatja be. Joguk van a feleknek minden esetben a jogügyletet a telekkönyvi hatósághoz beadni, de csak akkor indokolt, ha az elővásárlási jog gyakorlásának a szóbanforgó jogügyletnél helye nincs, vagy az elidegenítés telekkönyvi szelvényezését óhajtják, különben pedig célszerű azt az illetékes gazdasági albizottsághoz juttatni.

A telekkönyvi hatóság ugyanis minden esetben, ha az elővásárlási jog alól mentesítő, vagy azt kizáró körülmények hitelt érdemlően igazolva nincsenek, az okiratot köteles a tudomásvétel kérdésében leendő állásfoglalás végett a gazdasági albizottsághoz juttatni.

A gazdasági albizottság 15 nap alatt köteles határozatot hozni és az okiratot állásfoglalásával együtt az elővásárlás kérdésében leendő döntés végett a földművelésügyi miniszterhez felterjeszteni. Ha pedig határozatot ezen idő alatt nem hozna, az albizottság elnöke saját véleményes jelentésével ugyancsak 15 nap alatt az okiratot a földművelésügyi miniszterhez terjeszti fel.

A feleknek joguk van az albizottság határozatára észrevételeiket megtenni s azt a földművelésügyi miniszterhez – annak döntéséig – beadni.

A miniszter az iratoknak hozzáérkezésétől számított 45 nap alatt nyilatkozni köteles s nyilatkozatát hozzájárulás végett az O. F. B.-hoz küldi, amely bíróság 30 nap alatt dönt. A határidőnek a földművelésügyi miniszter által való elmulasztása az elő-

vásárlási jogról való lemondás joghatályával bír, míg az O. F. B. által való elmulasztása a minister nyilatkozatához való hozzájárulás jogkövetkezményével jár.

Ha a földmívelésügyi minister az államot illető elővásárlási joggal él, a szerző fél helyébe teljes joggal és kötelezettséggel az állam, illetve a kijelölt azon intézmény lép, amelynek az állam az elővásárlási jogot az adott esetben átengedte.

Az elővásárlási jog alól mentesítő körülményeket a T. I. §.-a sorolja fel, melyek közül a kisebb szerzésekre vonatkozó azon pontot emelem ki, amely szerint azon ingatlan elidegenítéseknél, amidőn a megszerzett ingatlan, a szerzőfél egyéb mezőgazdasági ingatlanával együtt 50 katasztrális holdat meg nem haladja s a szerző fél földmives, gazdatiszt, okleveles vagy hivatásos gazda, hadirokkant, hadiözvegy, közszolgálati alkalmazott, hivatásos katona, vagy az említett valamely személynek házastársa, özvegye vagy árvája, nincs helye elővásárlási jognak.

A törvény ezen intézkedése is mutatja, hogy a kis földmives existenciák megerősítését kívánja az állam különösen elősegíteni s a kis birtokszerzéseket mentesíti a bemutatási kötelezettség alól.

Elővásárlási joga van az államnak csere, ajándékozás, árverés és csődben való értékesítés esetén is. Ennek indoka egyrészt, mert ezeken az utakon is cserélnek gazdát mezőgazdasági ingatlanok, másrészt, mert különben bő alkalom nyílnék az elővásárlási jog kijátszására. Az eljárási szabályok ugyanazok, melyek az adásvételnél vannak előírva.

Előfordulhat még az az eset, hogy az elidegenítés tárgyát képező ingatlan birtokpolitikai célokra nem alkalmas, így az állam elővásárlási jogával a földmívelésügyi minister nem él, de a jogügyletnek foganatba vétele közérdeket sértene. Ilyen esetben az O. F. B. a szerződéstől a tudomásulvételt meg-

tagadja, ennek joghatálya, hogy a szerződést úgy kell tekinteni, mintha az létre sem jött volna.

Az elővásárlási jog gyakorlati részét illetően megjegyzem, hogy az ezúton megszerzett és igénylőknek juttatott földterületekért az átvett szerződésben kitüntetett vételárat, az abban megjelölt teljesítési időben ki kell fizetni, tehát nincs lehetőség kedvező fizetési feltételek megszabására. Ezúton tehát csak kellő anyagi erővel rendelkező egyének jutnak földhöz, kik a vételárat kifizetni képesek.

Az O. F. B. jelentése szerint ezúton kb. 17.000 katasztrális hold került szétosztásra, ami jelentékenyen hozzájárult a földéhség kielégítéséhez. Megállapítható azonban, hogy az elővásárlási jog nem elég arra, hogy a magyar falvak határát a khánt mértéknek megfelelően kiterjesszük s nem ad lehetőséget arra, hogy a vagyontalan, úgynevezett nincstelen földműves rétegeket földhöz segítsük, de még ha alhalmas volna is, ezúton oly csekély mennyiségű föld szerezhető meg, hogy a földreform által elérni kívánt cél érdekében be kellett iktatni a törvénybe egy más lehetőséget, mely tágabb teret ad a földmobilizációnak s ez a megváltási jog, mely a törvény IV.-ik fejezetében van szabályozva. A megváltási jog nem újjátás a magyar jogrendszerben, csupán a ki-sajátításijognak megfelelő továbbfejlesztése, kiépítése.

Az állam megváltás útján elsősorban az úgynevezett háborús birtokokat, nyilvános számadásra kötelezett vállalatok ingatlanait és oly ingatlanokat szerezhet meg, melyeknek tulajdonosát az állam ellen irányuló valamely büntett miatt elítélték.

Köztudomású, hogy a háború alatt egyes egyének a háborús konjunktúra kihasználásával, meg nem érdemelt nyereségekre tettek szert és abból földet vettek, ezeknek a földbirtokoknak a földműves nép kezébe való visszajuttatása úgy nemzeti, mint szociális szempontból igazságos intézkedésnek tekint-

hető. Ugyancsak az osztó igazságot szolgálja az állam ellen vétőktől elvenni a földet, mely annak a hazának egy darabja, melyért oly sokan a vérüket áldozták. A nyereszkesedésre alakult vállalatok különösen a megcsönkített hazánkban nem foglalhatják el a földet a föld után vágyó és arra érdemes, hivatott földmivelő néposztálytól, így világos, hogy egy földreform azokat is hivatásuknak visszaadja.

Az ősi-, közép- és kisbirtokokat kivéve, az állam megváltás útján megszerezhet – bizonyos korlátozásokkal – bármely közép- vagy nagybirtokból annyit, amennyi a helyi birtokpolitikai célok kielégítésére szükséges. A megváltás terjedelmének meghatározásánál mindig a felmerült szükséglet és a megváltás tárgyát képező ingatlanok üzemképességének fentarthatóságát szem előtt tartva döntenek.

Akitől megváltás útján földet vesznek el, annak teljes kártérítés jár, amit a földhöz juttatottak kötelesek fizetni. Az ellenértékre a felek megegyezhetnek, ennek hiányában azt az O. F. B. állapítja meg. Megvan a lehetősége annak is, hogy a vételár megállapítását az O. F. B. 10 évre elhalássa, mit, ha a földhöz juttatottak anyagi helyzete megkívánja, mindenkor el is rendel. Ilyenkor a közbeeső időre a tulajdonosnak haszonbér jár.

A megváltási eljárás a földigénylők kérelmére indul meg. A törvény a megindítás megengedhetőségét 5 évben szabta meg, amely határidő 1925 december hó 7-én lejárt. Tehát december 7-ike után új eljárást megindítani nem lehet.

Ahol az eljárást az O. F. B. megengedte, a helyszínére egy bíró elnöklete alatt tárgyalóbizottságot küldött ki, amelyben helyet foglalnak az igénylők küldöttei és a megváltást szenvedők szakértői is. Ennek hivatása az O. F. B. elé döntésre kerülő összes kérdések tisztázása és ennek eredményéhez

képest javaslat készítése. A javaslat ellen a felek 15 napon belül észrevételt adhatnak be.

A letárgyalt ügyeket a bizottság elnöke az O. F. B.-hoz felterjeszti, amely az összes kérdésekben dönt. Ítélete megfélebbezhetetlen, de az O. F. B. elnökének joga van, a földművelésügyi miniszter megkeresésére kötelessége az ügyet felülvizsgálatra az O. F. B. elnöki tanácsa elé terjeszteni.

Az ítéletek végrehajtásáról az O. F. B. gondoskodik a technikai munkálatokkal, rendszerint azonban valamely – erre kijelölt – altruista intézetet bízza meg, amely eljárásáról részletes jelentést tartozik tenni. A felmerülő panaszokat az O. F. B. bármikor megvizsgálja és az esetleges sérelmek orvoslásáról gondoskodik.

Különös kedvezmények vannak biztosítva a hadirokkantak, hadiözvegyek és hadiárvák, valamint a vitézségi éremmel kitüntetettek részére, kik a földbirtokrendező alapból segílyt kaphatnak. Tekintettel vannak arra is, hogy ezek oly helyen kapják földjeiket, amelyekből járadéktelek alakítható, így számukra kedvező fizetési feltételek biztosíthatók legyenek.

Járadéktelek alakítható a vagyonváltság földekből, a háborús ingatlanokból és a nagybirtokokból. A járadéktelek alakításának megengedése különösen szolgálja a földreformtörvény szociális célját, mert ezáltal meg van adva a mód, hogy teljesen nincstelen, a nemzet elismerésére érdemes egyének önálló földbirtokot szerezzenek s így érezzék a földben rejlő hatóerők áldásait.

Azok számára, kik a háború alatt hadbavonulásuk, vagy a háborúból folyó körülmények folytán birtokaikat kénytelenek voltak eladni, megadja a lehetőséget a törvény, hogy azt egészben, vagy részben visszakapják, esetleg a háborús szerző terhére vagyoni előnymegosztásban részesüljenek. Ezen intézkedés szintén igen szociális és morális indokok-

ból ered, mert hiszen igen értékes egyének, a haza hívó szavát követve, önhibájukon kívül elvesztették ősi családi birtokaik utolsó maradványát s ezek rendszerint olyan kezekbe kerültek, amelyek a háborúból inkább csak hasznot húztak és ennél fogva az ősi magyar családok talpa alól kicsúsztott földeket igen könnyűszerrel, rendesen olcsón összevásárolták.

A földreformnak egy különösen említést érdemlő eredménye, hogy lehetővé tette a vitézek földhözjuttatását s ezzel a magyar vitézi rend számára a megerősödésnek igen hathatós eszközét nyújtotta. A nemzet külső és belső ellenségeivel szemben biztos hadseregünk a hazát féltő, a hazáért élni és halni kész, azt szerető, becsületos vitézek gárdája, kiknek földet adni, egy darabot annak a hazának a földjéből, melyért harcoltak s melyért harcolni készek, annyit jelent, mintha ugyanannyi várat építettünk volna a külső ellenség és a belső destrukció örökös fenyegető támadásaival szemben.

Szabályozza a törvény a haszonbérbeadás körüli eljárást is és kötelezőleg kimondja, hogy aki mezőgazdasági ingatlant haszonbérbe ad, vagy vesz, a megkötött szerződést tudomásulvétel céljából a hatóságnak be kell mutatnia.

A bemutatás a közigazgatási bizottság gazdasági albizottságánál történik, amely bizottság 150 napon belül határoz a tudomásulvétel kérdésében. Határozata ellen a vármegyei tiszti ügyész és a gazdasági felügyelő közérdekből, az érdekelt felek egyéni okokból felebbezéssel élhetnek, mely esetben az O. F. B. hozza meg a végső döntést.

A döntésnél irányadó szempont először, hogy a bérbeadott földterület nem szükséges-e az érdekelt községek földművelő lakosságának, másrészt a bérlő személye megfelel-e azon követelményeknek, melyeket vele szemben a törvény előír, valamint hogy tőle az okszerű gazdálkodás várható-e. Tehát bár-

mely birtok bérbeadásánál a lakoságnak joga van arra igényét bejelenteni és azt át is vehetik, de csak az eredeti haszonbérleti szerződésben kitett feltételek mellett.

A parcellázások is új szabályozást nyertek az itt tárgyalt törvényben. Nem tilalmazza, nem teszi állami feladattá az ingatlan eldarabolást. Meghagyja a lehetőséget, hogy magánszemélyek parcellázzanak, de kimondja, hogy minden mezőgazdasági ingatlan eldarabolását be kell jelenteni.

A bejelentés révén meg van adva a mód, hogy az állam ellenőrizze és irányítsa, ezúton a parcella-vevők érdekeit megvédje.

A bejelentést az illetékes gazdasági felügyelőséghez kell intézni, amiről a bejelentő fél „tanúsítvány”-t kap, ami nélkül a parcellabirtokokat megszerezni, illetve telekkönyvileg átírni nem lehet.

Ha a parcellázás során a vevők megkárosítása célozthatnék, az O. F. B.-nak joga van a vevőkkel kötött szerződések és az eldarabolási terv bemeuiását elrendelni és így a kisexistenciák érdekeit határozottan megvédeni.

Ezen törvényhely is a gyöngébb érdekét védi. Szintén szociális intézkedéseket tartalmaz. Emlékezünk a múlt szomorú tapasztalataira, amikor a parcellázásoknál igen sok kisember vesztette el vagyontöredékét. A törvény ezzel szemben ma már védelmet nyújt.

Igen indokolt és különösen a falusi járatlan emberek érdekeinek megvédését célozza, hogy mezőgazdasági ingatlanok adásvételének üzletszerű közvetítésével csak az foglalkozhatik, aki erre az O. F. B.-tól előzetes engedélyt nyert. A közvetítési díj legmagasabb mértékét az O. F. B. 2°/₉-ban szabja meg, az előforduló közvetítésekről szabályszerű könyvvezetést ír elő, így a közvetítők ellenőrzés alá kerülve, lehetetlenné teszi a tapasztalatlan ügyletkötő felek megkárosítását.

Miután a földbirtok-reformtörvény gyakorlati szempontból fontos közérdekű intézkedéseinek rövid ismertetését a fentiekben bemutattam, nem lesz érdektelen, ha annak eddigi eredményeiről rendelkezésre álló számszerű adatokat ismertetem.

Az O. F. B. 1921 június hó 20-án megkezdett működése óta 27 község kivételével az ország minden községében megindult a birtokrendezési eljárás, tehát e téren további tennivaló már nincs, így a megengedhetőség határidejének folyó évi december 7-én túl való kitolása egyáltalán nem szükséges.

Az eljárás már befejezést nyert 2602 községben és ennek során megváltatott 845.000 katasztrális hold. Ebből alakult 306.000 törpe- és kisbirtok és 497 közös legelő.

Elővásárlás útján megszereztetett 189 esetben összesen 14.683 katasztrális hold, ebből földhöz jutott 7675 egyén.

Magánparcellázást a hatóság ellenőrzés alá vette 269 esetben, melynek során eldaraboltak 61.048 katasztrális holdat.

Öröndetes tény, hogy a helyszínére kiküldött tárgyaló bizottságok az előkészítő munka során rájuk háramló nehéz feladatukat mindenütt befejezték s most már mindezen ügyekben az O. F. B. ítélete van még hátra. Ez sem fog késni, mert ott most serény munka folyik, de természetes, hogy a döntés időt igényel, mert hiszen nagyfontosságú kérdéseknek alapos megfontolását igénylő megoldásáról van szó, de a felérkező ügyek sorrendjében hamarosan minden község megkapja az ítéletet.

Ha az ítélet már megvan, akkor annak végrehajtása, a parcellák kijelölése, a parcellabirtokosok kisorsolása, a birtoktestek átadása, mindezen munkálatok jóváhagyása után a telekkönyvi le- és szétjegyzések, valamint az új tulajdonosok tulajdonjogának telekkönyvi bejegyzése következik.

De az állam nem elégszik meg azzal, hogy földet oszt, hanem a földhöz juttatott egyéneket, amikor már birtokba vannak és azon a gazdálkodást megkezdték, még tovább is gondjaival kíséri. Ugyanis kimondja a törvény, hogy a juttatott földterületek 10 éven keresztül elidegeníthetetlenek, meg nem terhelhetők, így végrehajtás alá sem vonhatók. Nemcsak jogszabályokkal siet az új földtulajdonosokat a válságtól megvédelmezni, de kimondja, hogy a földművelésügyi minister hatályos felügyeletet gyakorol a felett, hogy a földbirtok helyesebb megoszlását szabályozó rendelkezések alapján földhöz juttatottak földjeiket okszerűen és gondosan műveljék s az azokkal való minden üzérkedéstől tartózkodjanak, valamint a földdel járó minden kötelezettségüknek pontosan eleget tegyenek.

Az ország egyetemleges érdeke, de a földhöz juttatottak egyéni boldogulása is megköveteli a fentebb említett szabályozásokat, de még inkább a hathatós ellenőrzést. Mert hiszen egy ilyen országot átfogó reform után következő idő nem alkalmas arra, hogy a létesített sok százezer új parcellának és parcellatulajdonosnak sorsát szabadjára lehessen hagyni. Szükség van arra, hogy a gyenge kezeket jogszabályokkal kössék meg és az önálló gazdálkodásban még járatlan embereket az új helyzetnek átértésére és a termelés minél erősebb fokozására szoktassák, ahol szükség van, kényszerítsék.

Ha ezekről nem történt volna kellő időben gondoskodás, úgy – nem azért, mert az a parcellatulajdonos nem volna érdemes egyén és nem iparkodna komolyan gazdálkodni, hanem mert tapasztalatlansága és szerény anyagi helyzete folytán a mai nehéz viszonyok között nem kerülne abba a helyzetbe, hogy sorsát előbbre vigye és nem venné észre az idők haladását, a haladás új és újabb követelményeit – könnyen, észrevétlenül kicsúszna

talpa alól a föld, melyért ő élni és halni tud – persze a maga módja szerint – s dolgozni kész.

Az állam tehát nem csupán földreformot csinált, hanem gondoskodni óhajtott arról is, hogy a földhöz juttatott népréteg a földjét meg is tarthassa. Állandóan hóna alatt tartja kezét s mindenütt a segítségnek olyan eszközét nyújtja, amely leginkább szükségesnek látszik.

Az illetékes tényezők megtettek és megtesznek mindent, hogy a nyugodt termelést biztosítsák és a szociális bajokon enyhítsenek. A jövő irányát keresve e téren is a szebb jövő képe látszik feltűnni, ami megnyugtatólag hat minden komolyan gondolkodó hazafira.

Jól tudják az ország sorsának irányítói s kellően bizonyítják ezt tett intézkedéseikkel, hogy a földreform megvalósításával kitűzött célt elérni nem lehet, ha a földosztást nyomban más mélyreható alkotások nem követik.

Minden más országot megelőz a nálunk megindított többirányú állami akció, melyek segítségével a földhöz juttatott népesség számára lehetővé válik, hogy az földjét becsületes munkája árán megtarthassa s belőle rövid idő múltán teljesen önálló, intelligens, életképes kisbirtokos legyen.

Az állam a támogatást két irányban nyújtja: anyagi és szellemi eszközöket egyaránt biztosít a falusi népesség számára.

E kettős feladat megoldására irányuló állami tevékenységet nagy vonásaiban az alábbiakban ismertetem:

A változott viszonyoknak megfelelően kiépült mezőgazdasági szakoktatási rendszerünk és megfelelő szakiskolák létesítése által az állam a szakértelem gyarapítására törekszik. Ezenfelül a járási m. kir. gazdasági felügyelők irányítása és vándortanfolyamok valamint a „Falu” Szövetség által országosan meg-

szervezett szakelőadások keretében megismerteti a földműves népséggel a többtermelés összes követelményeit, az okszerű gazdálkodás módszerét. Továbbá úgy a m. kir. gazdasági felügyelők, mint a „Falu” Szövetség mindenkor jóakaró gazdasági tanácsal látják el a falu népét, hogy a kultúra vívmányait ők is kellően hasznosíthassák.

Kétségtelen, hogy ma a modern gazdasági viszonyok idején a kis üzem csak akkor tarthatja fenn magát, ha úgy a termelés, mint értékesítés terén a világgazdaság életkövetelményeivel rendelkezik. A helyzet kényszeríti arra a kis gazdaságokat, hogy a szövetkezés által mindazt az előnyt megszerezze, mit a nagybirtok élvez. Ott, ahol az egyes, kis portáján a gazdasági felszerelések hiánya miatt nem képes létfeltételeit megteremteni, ott az állam megadja a lehetőséget, hogy többen összeálljanak s egyenként életképtelen gazdasági egyedek egyesítésével erős egységeket alkossanak s mint ilyenek együttesen szerezzék meg a szükséges gazdasági felszereléseket, gépeket, hogy így könnyűszerrel művelhessék meg földescekéiket s meg legyenek védve attól, hogy bárkinek robotosaivá váljanak.

Szervesen csatlakozik az állami tevékenység vonalához a „Falu” Szövetség működése. Nem elégszik ezen szövetség meg azzal, hogy szellemi téren nyújtson segítséget a falu népének, hanem nagyarányú gazdasági tevékenységét teljesen az anyagilag gyengébb földműves népséggel megerősítésének szolgálatába állítja.

Hivatásának megfelelően a falusi kis emberek számára a legnagyobb előnyököt biztosítja. Kisebb traktorok olcsó megszerzését teszi lehetővé azoknak, kik szövetkezve egyesített erővel akarják a gazdasági élet nehézségeit leküzdeni. Műtrágyát juttat az apró parcellalajdonosoknak, kik nem rendelkezvén állatállománnyal, állati trágyát nem állíthatnak házilag

elő, egyénileg pedig annyi erejük nincs, hogy a szükséges műtrágyát beszerezzék, így segítő kézre, támogatásra van szüksége, hogy a földjét termőerőben tarthassa. Sokkal fontosabb e tény, mint első pillanatra látszik. A föld, mit birtokába vett a kisember, egy-két évig még a birtokos által adott trágyaerő folytán terem, azután pedig kárba vész minden ráfordított munka, mert hiányozni fog a talaj termőereje. A szegény tájékozatlan ember pedig túrná földjét tovább hiába, míg csak egy csepp ereje lenne s a végén mégis az üres barázdában lenné sírját. A kis gazdaságoknak műtrágyával való ellátása újabb életerőt ad, ami lehetővé teszi számukra a csekély földterületen is a boldogulást.

Nem hallgathatom itt el a nagyszabású kislakás-építési akciót, mit a kormány kezdeményezett. Megfelelő összegű pénzt bocsájt e célra rendelkezésre s így biztosítja, hogy a kiosztott házhelyeken az egész ország területén jó, egészséges házak épüljenek. Azt hiszem, nem is szükséges, hogy ennek társadalmi és szociális jelentőségét méltassuk, annyira tisztán áll mindenki előtt közérdekű nemzeti jelentősége.

A mezei vasutaknak mindenhova való elvezetésére kifejtett törekvés is a szegényebb földműves népréteg életérdekeit szolgálja. A beszerzési és értékesítési árakat egyaránt előnyösen alakítja a szállítási költségeknek olcsóbbá tételével.

Mint tudjuk, a mezőgazdasági hitel leglényesebb kérdéseinek rendezése képezi most a kormányzat legelsőrendű programját. Minden lehetőet elkövet, hogy az agrártársadalom, de különösen a kis agrár-existenciák olcsó, hosszúlejáráú hitelhez jussanak, hogy a kellő gazdasági felszerelést megszerezhessék, lakást építhessenek s a szükséges állatállományukat beállíthassák. Meg akarja óvni minden eszközzel a falu népét attól, hogy a gazdasági életben ma ren-

delkezésre álló drága hitelek igénybe vegye, mert az rövid időn belül pusztulását eredményezné.

Most van folyamatban a földreform során kiosztott földek szétdarabolása. Most érkezünk el tehát azon időponthoz, amikor tisztább képet nyerhetünk a kapcsolatosan megvalósítást követelő feladatokról. Amikor a befejezéshez elérkezünk és a parcellatulajdonosok mindannyian birtokba lesznek helyezve, egyidejűleg megoldást nyernek mindazok a kérdések, melyek eddig még arra meg nem értek. A földreformmal kapcsolatos pénzügyi problémák is kielégítő rendezést nyernek, mert hiszen nagyrészt járadéktelek alakítása és a vételár résztörlesztése útján oldották meg a régi és új tulajdonos közti anyagi kötelezettségeket. Ezenfelül az országos földbirtokrendező alaptól kiutalható segélyek és a kormány által biztosítandó hitelek a többi nehézséget is eloszlatják. Kis optimizmussal, – természetesen nem hagyva ki számításunkból a lelkiismeretlen izgatás erélyes lehetetlenné tételét – biztosra vehetjük a közmegnyugvás mielőbbi bekövetkezését.

A dolog természetéből folyik, hogy minden állami támogatás hiábavaló s kevés volna a cél elérésére, ha a támogatott réteg maga teljes öntudattal nem fog sorsának irányításához és az élet reális követelményeihez simulva, az önmagában rejlő erőt kellően ki nem használja és különösen a szövetkezés felkarolásával versenyre nem kél a közép- és nagygazdákkal.

Nem csalódom, azt hiszem, ha azt állítom, hogy e tekintetben is nyugodtan lehetünk optimisták, mert a magyar földművelő nép igen értelmes, azonkívül rendkívül szorgalmas és kitartó. Nem kell félni, hogy a kiosztott földek – megfontolt állami támogatás mellett – kezeiből kicsúsznak, mert elég erős szálak kötik őket ahhoz, hogy a nehézségeken keresztül törjék magukat.

Összefoglalva a fentieket, joggal állíthatjuk, hogy a földreform során annyi föld jutott a falu népe kezébe, amennyi terjeszkedési lehetőségét biztosítja. A kormányzat pedig minden téren megtette a szükséges intézkedéseket, hogy azok, kiknek kezébe most ezen földterületek jutottak, azok boldoguljanak, annak gazdasági és szociális előnyeit élvezhessék és azt biztos alapokon meg is tarthassák.

Mindezen tények élénken megvilágítják az irányt, melyet az államhatalom követ, hogy az ország agrárérdekeit megvédje és agrártársadalmának jólétét biztosítsa.

A földreform, mint az utóbbi évek jelentősége, különös tekintettel Magyarországra.

Ifj. Deseő Anlal előadása.

I.

Bevezetés.

Az a kapcsolat, amely a mezőgazdaságilag hasznosított föld és az azt megművelő ember közt fennáll és amely megmutatja, hogy kik részesülnek a föld tulajdonában, használatában, gyümölcseiben akár, mint tulajdonosok, bérlők, vagy bér munkások stb. a mainál nyugalmasabb időkben is állandó alakulás képét mutatja. A birtokrend változását előidéző számtalan tényező között elegendő egy régi megszűnése, gyengülése vagy erősödése, egy egészen új tényezőnek bekapcsolódása ahhoz, hogy a birtokmegosztás képe módosulást szenvedjen. Míg a háború előtt ennek forrásait különösen a szabad birtokforgalom (adásvétel, csere, ajándékozás), a végrehajtás s a halál esetében beálló örökösödés képezték s az államnak mérsékelt és inkább közvetett befolyást biztosított ezekre egyrészt a mindenkori agrárpolitika (hitelpolitika, értékesítési politika stb.), másrészt az örökösödési jog szabályozása, addig a háború után a fenti másodlagos tényezőkkel szem-

ben előtérbe nyomultak azok a közép- és kelet Európában megindított állami birtokpolitikai akciók, melyek úgyszólván egy-két év alatt sok millió katasztrális holdnak új kezekbe való jutását eredményezték.¹

A történelem tanúsága szerint a legtöbb háborút birtokreform követte. Egy olyan háború nyomán tehát, mely úgyszólván az egész világot lángba borította, mely Középeurópa rendjét sarkából csaknem kifordította, szükségképen be kellett következnie a régi agrár alkotmány gyökeres átalakulásának. A politika mindig társadalmi érdekek és erők küzdelmének eredménye. Annak a kornak politikája, melyben ezeknek az erőknek eltolódása, sőt majdnem mindenütt szerepcseréje állt be, úgy a nemzetek belső életében a szociális feszültség fokozódása folytán, mint az egyes nemzetek között nem fejlődhetett más irányban, mint amerre azt a beálló eltolódások sodorták. Itt egy forradalom, ott egy újonnan létesült állam, amott egy győzelmes annexió, nálunk pedig egy társadalmi felfordulás után kívánatos restauráció hozta magával azt a törekvést, melynek célja volt nagy tömegeknek a föld javaiban való részesítése.

Oroszország.

Abban az országban, ahol a régi államszervezet helyébe egy egészen új lépett, volt a legerősebb az a hatás, melyet a tömeg psziché a politikára s erre mint a birtokeloszlás egyik tényezőjére, a birtok-politikára gyakorolt. A legtöbb forradalom átmeteszében megtalálunk két állandó komponens

¹ Sebess szerint: (Az új agrárdemokráciák.) Észtországtól lefelé Bulgáriáig a Középeurópai legújabb birtokpolitika kb. 20-22 millió hektárt juttatott kisbirtokosok kezére.

elemet. A reálpolitikai erők, melyek a nekik nem megfelelő társadalmi keretek szétrobbantására törek-
 szenek, szövetkeznek ezekben a racionalista gondol-
 kodás termékeivel az a priori ideálokkal. A forra-
 dalmi erők szárnyain emelkednek ki ezek az ideálok
 a tudósok laboratóriumának élettelen levegőjéből, de
 minél inkább előre halad a forradalom, s ez egyben
 minden forradalom tragikuma is, annál inkább felül-
 kerekednek a reálpolitikai erők, érvényesül a tömeg
 sokszor nyers, brutális hatalma és annál inkább tisztul-
 tunk le, lassan de biztosan a kitűzött célok, az
 ideálok. Érdekesen illusztrálja ezt az orosz forradalom
 birtokpolitikájának sorsa. Mig az 1918. évi alap-
 törvény a föld állami tulajdonát mondja ki, az orosz
 paraszt végrehajt egy individualista birtokpolitikát
 saját céljainak szolgálatában saját felelősségére. Ott,
 ahol túlnyomóan parasztgazdaságok foglalták el a
 község határát, a birtokrend változatlan maradt. Ahol
 az 1910-ben elkezdett Sztolypin-féle reform érvény-
 ben hagyta az orosz faluközösség régi formáját a
min, ott ennek bizonyos fokig kommunisztikus szer-
 vezetét is szívesen eltűrik, de túlnyomóan nagybir-
 toki vidékeken legnagyobbbrészt a latifundiumoknak
 felosztása következett el s igen kis számban maradtak
 csak nagyüzemek, részben állami felügyelet alatt álló
 kezeléssel (nem kommunisztikus, hanem arisztokra-
 tikus munka alkotmánnyal részben mint munkás-
 termelő szövetkezetek). Ezeknek száma azonban Simon
 Zagorszky¹ szerint évről-évre csökkent. Méltán mondja
 Max Sering,² hogy az orosz forradalom egy teljesen
 individualisztikus birtokrend megalapozásában túl-
 szárnyalta még a francia forradalom birtokpolitikai
 eredményeit is.

¹ Idézve L. Brentano Agrarpolitik-jából.

² Die Umwälzung der osteuropäischen Agrarverfassung.

Észtország.

Az Oroszországban ily magasra lobbanó lángok átcsaptak a szomszédos államokra is. A balti tartományokból kialakult észti köztársaság és Lettország jártak el legradikálisabban. Észtországban egy 1919. évi törvény¹ mondja ki az összes földesúri, lovagi birtokok kisajátítását és a gazdasági élő és holt leltárral együtt állami tulajdonba vételét. A régi tulajdonost kártalanítás csak a leltárért illeti az 1914. évi átlagárak alapján. A föld értékének megtérítését egy későbbi, de ezideig még meg nem hozott törvényre bízták.

Az így kisajátított területek örök és idői bérletek alakjában osztatnak ki a földműves lakosságnak. Az észti köztársaság polgári alapon áll, harcban van a kommunistákkal; hogy mégis ilyen csorbát ütött a magántulajdon intézményén, azt a nemzetiségi ellentét teszi érthetővé, mely a lakosság és a lovagi birtokososztály között fennáll. Ez utóbbi osztály évszázadokon át máig megőrizte német nemzeti jellegét. Birtokai az egész ország területének több mint felét foglalták el. Hatalma erős volt. Kezében tartotta a háború előtt is az akkor orosz fennhatóság alatt álló tartománynak közigazgatását és bírói hatalmát. Századokon keresztül ért, a faji ellentéttel erősített osztályérdek ellentét e két egymással szemben álló társadalmi réteg között, míg végre a német imperializmus érvényesülésében konkludált, hogy örök időkre megoldását hozza meg ennek az osztályharcnak. A német megszállás idejében Frigyes Adolf meklenburgi hercegnek szánták az észti hercegséget s az országának gyéren lakott területeit német telepésekkel szándékoztak benépesíteni. A lovagi birtokosság ezt a tervet támogatta s így a német hadsereg kivonulása után az önrendelkezési jogát visszanyerő bennszülött

¹ G. E Luiga Die Neue Agrarverfassung in Eesti. Dorpat 1924.

lakosság halálos ítéletének tette ki magát. Több mint kétmillió hektár kerül kiosztásra s ennek részleges eredményeképpen 1922-23-ban az ország 68.7%-át foglalták már el kisgazdaságok, szemben az 1920/21 -ik években mutatkozó 38.2 %-al.¹

Finnország.

Sokkal mérsékeltebb a Finn állam birtokreformja. Az 1922. évi u. n. lex Kallio² a birtokpolitika céljaira első helyen az állami birtokokat, második helyen a szabad vétel útján szerzett területeket jelöli meg, s csak végső esetben nyúl a kisajátítás jogához. Ez az intézmény azonban csak a kétszáz hektárnál nagyobb szántóföld területtel bíró üzemeket érinti és csupán akkor, *ha igénybevételük a többtermelés érdekét nem sérti*. Viszont kisebb birtokok is megválthatók, ha nem önkezelésben vannak s rajtuk nem folyik ok-szerű *gazdálkodás*. Állami támogatással földet csak az igényelhet, aki fölszereléssel rendelkezik és támogatásra rá is szorul.

Lengyelország.

A lengyel törvényhozás is hozzájárult a birtok-rend reformjához 1920. évi törvényével.³ Az állam és a közintézmények birtokain kívül kisajátítás útján szerzi meg a szükséges földterületet. Minden 180 ha-nál nagyobb birtok kisajátítható, de városok mellett ez a mentesítési maximum 30, ipari körzetekben 60 ha-ra száll alá, viszont a keleti részeken 400 ha-ra emelkedik. Kártalanítás a birtok értékének csak a felét biztosítja, sőt ebből még a nagysággal progresszíve emelkedő levonások történnek egy a

¹ A Warep Die neue Landordnung.

² Landreform in Finnland. Helsingfors.

³ Informations Sociales Vol. XI No, 12,

katonák és a hadirokkantak telepítésére fordítandó alap képzése céljára. A szakirodalomban ennek a birtokpolitikai akciónak nemzetiségi jellegét is ki-domborítják,¹ amit különben a keletnémetországi telepések kiűzése is bizonyít. 1922-ig 369.900 ha-on 3271 üzemet létesítettek.²

Csehország.

A cseh birtokreform alapját képező törvény szerint senki sem rendelkezhetik szabadon 150 hektár szántó, illetőleg 250 hektár földbirtoknál nagyobb területtel. Ezek felett a földbirtokhivatal disponál, minden évben kijelölve a felosztandó birtoktesteket. A kisajátítás az 1913-15. évek átlagárai alapján kiszámított kártalanítással jár együtt. Hivatalos adatok szerint 3.9 millió ha földet bocsátottak a földbirtokhivatal rendelkezésére és a végrehajtás eddigi ütemére jellemző az, hogy a 10 ha-ig terjedő birtokok tulajdonosainak száma 76.4%-kal nőtt.¹ A nagybirtokok felosztásánál nagyobb részt németek és magyarok járnak rosszul, csehek és tótok ellenben jól. A reform majdnem ingyen földeknek kiosztását jelenti és nem szorítkozik kizárólag új törpe és kis-birtokok létesítésére, hanem az u. n. maradék birtokokban egy nemzeti birtokos középosztálynak alap-jait is megveti.

Románia

Románia birtokreformja³ szintén a faji szupremációért vívott élet-halál küzdelemnek eszköze. A kisajátítás intézménye itt úgyszólván korlátlan, 500 holdig mindig, 200 holdig is, de bizonyos esetekben

¹ Informations Sociales Vol. XI. No. 12.

² Ewald Kulschewski Die polnische Agrarreform. Archiv F. Innere Kolonisation Ig 1925. – Jakob Guelin Die polnische Agrarreform u. o.

³ Sebess: Ujrománia földbirtokpolitikája Erdélyben.

10 holdig leszállhat. A nemzetiségi célzatnak leg-eklatánsabb bizonyítéka az, hogy míg Erdélyben a kártalanítás az 1913/15. évek átlagárai alapján történik, addig a régi Romániában ennek kiszámítására alapul az 1916-18. évek földárait veszik. A mértéknek egyenlőtlenségét még inkább fokozza a végrehajtásnak teljes önkényessége. Romániában ezideig több mint 5 millió ha-t osztottak ki a reform során.

Jugoszlávia.

A jugoszláv birtokreform céljára eddig kb. 2 millió kat. holdat használtak föl. Az ebben foglalt 850.000 holdnyi szántóból csak a Bácskában parceláltak 227.000 holdat. A reform nagyarányú telepítéssel van kapcsolatban.

Németország.

A legújabb német birtokpolitika alapját képezi az 1919. birodalmi telepítési törvény.¹ A reform céljainak szolgálatában állanak: 1. a terméketlen területek, melyeket az e célra fordított tőke segítségével művelhetővé akarnak tenni, 2. az állami dominiumok, 3. az elővásárlási jog, melyet a törvény szerint az állam minden 25 ha-nál nagyobb forgalomba kerülő birtokra gyakorolhat, 4. a kisajátítási jog, mely kiterjed a háborús szerzeményekre, a húsz éven belül gazdát cserélt ingatlan birtokokra, azonkívül a 100 ha-on felüli birtokokra oly körzetben, ahol azok a terület 10%-ánál nagyobb részt foglalnak el, de azoknak csupán $\frac{1}{3}$ részéig. A törvény végrehajtásától több mint 2 millió ha betelepítését várták, 1924-ig azonban csak 10.000 új üzem keletkezett 10.000 ha területen.

¹ Skalweit Agrarpolitik.

Középeurópában az említett államokon kívül birtokreformot hajtottak még végre Livland, Bulgária, Magyarország.¹

Összefoglalás.

Annak a nagyszabású átalakulásnak, melyen Közép- és Keleteurópa agráralkotmánya átment, mélyreható következményei lesznek úgy Európa gazdasági viszonyainak fejlődésére, mint Európa politikai jövőjére. A földreformok gazdasági hatása nagyban véve már mutatkozik abban a körülményben is, hogy azok az agrárországok, melyek a világháború előtt gabonát exportáltak, ma majdnem kivétel nélkül inkább gabonát importáló államokká lettek. Érdekes megfigyelni, hogy ez az eltolódás annál merevebben érvényesül, minél radikálisabb volt valamely ország birtokreformja.² Ott van pl. Oroszország, mely a világháború előtt kb. 60 millió q gabonát vitt ki, a világháború után majdnem 2 és fél millió q-át importál; vagy Románia, melynek kivitele 12 millió q-át tett ki, s ma területének mérhetetlen megnövekedése dacára csak 600.000 q-t exportál. A magyar birtokreformnak bölcs mérsékeltsége nyilvánul meg abban a körülményben, hogy gabonakivitelünk nem csökkent nagyobb arányban, mint az egész országnak területe megcsönkítésünk folytán. Az észt birtokreform hívei ugyan azt állítják, hogy ennek végrehajtása a termelés érdekeinek is javára vált,³ mert hiszen utána a bevetett terület nagyobb lett, a mezőgazdasági termények kivitele, az állatok száma erősen megnőtt. Ez a jelenség azonban magyarázatát találja abban, hogy az ország egyike a leggyérebben

¹ Lásd Máté Imre: e füzetben megjelent értekezését.

² Sebess: Az új agrárdemokráciák.

³ Warep i. m

lakott államoknak Európában¹ s régi birtokai sem állottak a technikai megművelés magas fokán, minek következtében itt a földnek kis üzemekben való hasznosítása a réginél viszonylag intenzívebb megművelést vonhatott maga után. De pl. Oroszország híres fekete földjének (Csernazjom) honában sok intenzíven kezelt cukorrépat termelő és gabonát exportáló nagybirtok esett a reform áldozatául.

Kevesebb biztonsággal következtethetünk a legújabb középeurópai birtokpolitika politikai hatásaira. Mi magyarok, kiknek teste ennek nyomán száz sebtől vérzik, örömmel látnánk, ha a körülöttünk levő államok nemzeti birtokpolitikája balul ütne ki. De azt hisszük, hogy a bolsevizmus veszedelmével szemben ellenállásra képesebb védőbástyát nem építhetett volna magának a nyugati kulturközösség, mint a családi tűzhelyeknek ezreit és százezreit, melyeknek kemény és évszázadokkal dacoló védőfalai sikerrel vissza fogják tartani a veszélyben lévő nyugati kultúra ellen irányzott keleti támadásokat. S ha e mögött a gát mögött megerősödik az európai civilizáció, megerősödik a magyar nemzet is, akkor könnyebb lesz előre látni abba a jövőbe, mely ígéri számunkra azt, hogy ismét miénk lesz a magyar földnek az a része, amelyen idegen fajok osztozkodnak.

II.

Georgeizmus.

A legújabb kor birtokpolitikai gondolkodását több elméleti és gyakorlati irány gazdagította. Az első, mellyel foglalkoznunk kell, a georgeizmus. Képviselői Henry George, Damaschke Stamm, Flührsheim stb., nálunk Pikler J. Gyula. E felfogásnak kiindulási pontja az, hogy a föld minden gazdasági tevékeny-

¹ Sering i. m.

ség alapja s az emberi szükségletek céljaira hasznosítható anyagok főforrása lévén, igazságtalan a társadalomnak az a berendezkedése, mely ennek tulajdonjogát egyesek számára leköti, mintegy monopóliummá teszi. E megállapítást a klasszikus iskolának a földjáradék állandó emelkedéséről vallott nézete lendítette tovább.¹ Mert ha áll az, hogy az emberiség szaporodásával a mezőgazdaságilag művelt föld értéke az emelkedő földjáradék képében nőttön-nő, akkor a föld tulajdonosai érdemtelenül egy olyan érték-növekedéshez jutnak, mely épp úgy a közösséget illeti, mint a gazdasági tevékenység alapja: maga a föld. Ismertesse tehát el az állam a földjáradékra való jogát a föld birtokosaival egy reájuk kivetett földadó alakjában épp úgy, mint jogát arra az érték-növekedésre (unverdienter Wertzuwachs), mely a népesség szaporodásának eredménye és a földtulajdonosok eddigi jogtalan gazdagodásának forrása.

Elméleti bírálat.

A föld alapvető gazdasági fontossága kétségbe vonhatatlan, de annak kollektív vagy egyéni tulajdona már nem elvi, hanem célszerűségi kérdés; mert valamely jószág, vagy jószágforrás elsőrendű fon-

¹ Ricardo mutatott rá, hogy a népesség szaporodása együtt jár a mezőgazdaságilag művelt föld kiterjesztésével. Kezdetben a jobb és könnyebben művelhető földeken folyik a termelés, de az emberiség szaporodása szükségessé teszi a rosszabb és nehezebben művelhető földek felhasználását is. Itt a termelési költségek nagyobbak, a létrehozott termékek drágábbak. Mivel azonban a termelvények ára a jelentkező szükségletekhez igazodik s ezeknek teljes fedezéséhez a rosszabb és nehezebben művelt földek termelvényei is szükségesek, a könnyebben művelhető és jobb földnek tulajdonosai egy különbozeti premiumhoz jutnak s ez a különbozeti földjáradék. Mivel az emberiség állandóan szaporodik, párhuzamosan mindig rosszabb és nehezebben művelhető távolabban fekvő területekre kell kiterjeszteni a termelést

tossága még nem vonja szükségképen maga után annak közös tulajdonát, különösen akkor, ha egyéni birtokbavétele a szükségletkielégítésnek vele kapcsolatos módját illetőleg jobb, olcsóbb, eredményesebb. Amikor a föld bővében volt még az emberiség, senkinek sem jutott eszébe annak egy részét magántulajdonba venni, mert bárki bárhol földhöz juthatott törzsének vagy nemzetségének birtokán belül. De mihelyt relativ túlnépesedés állott be, a föld nem lévén szaporítható, annak eltartási kapacitását csak a külterjes állattenyésztésről a földművelésre való áttérés által emelheték. Ezzel a változással pedig kapcsolatban állott a földnek egyéni birtokbavétele.¹ Ettől az időponttól kezdve pedig a földművelés nem más, mint folytonosan visszatérő tőke és munkaáldozatnak befektetése a talajba. Vannak területek, melyeknek terméketlenségét teljesen az emberi munka és tőke szüntette meg, s épp ezért itt a természet közreműködésére eső földjáraadék minimális, úgy szólván teljesen elmosódik s a tulajdonjog járaadéka nem annyira földjáraadék, mint inkább a felhalmozott munka értékének járaadéka és tőkeamat. Joggal mutat tehát Buchenberger rá,² hogy a föld értéknövekedésének nem egyetlen tényezője az emberiség szaporodása, hanem e mellett előnyomulnak a földbirtokos munka és tőke befektetése is. S magának a földnek értékemelkedése sem oly állandó, mint ahogy Ricardo

– a földjáraadék folytonosan nő. Később Thünen mutatott rá arra, hogy nemcsak a föld minőségének, hanem a távolságnak is megvan u. e a különbözőzeti járaadékképző hatása Legújában Sax utal arra, hogy a közlekedés tökéletesedésével és olcsóbbodásával karöltve a különbözőzeti földjáraadéknak ez a Thünen által megvilágított alakja mindinkább veszít jelentőségéből

¹ Először kialakul az egyéni használat közös tulajdonjoggal, majd követi ezt az egyéni tulajdon, egyéni használattal. Mattyasovszky: A földjáraadék.

² Agrarwesen und Agrarpolitik.

és Henry George állítják. Az átlagos emelkedést időleges visszaesések szakítják meg.

Gyakorlati bírálat.

De mit jelentene gyakorlati szempontból a georgeizmus győzelme? Ha a társadalom a földre vonatkozó kollektív tulajdonjogot kimondaná s minden birtokot a föld értéke szerint emelkedő járadékadóval sújtaná, fölmerülne mindenek előtt az a kérdés, hogy ez az egyetlen földadó (single tax) nem sérti-e az adóáltalánosságnak és arányos teherviselésnek elvét. De ettől az etikai szemponttól eltekintve a földjáradék konfiskálása bizonyára a legelviselhetőbb zavarokat okozná a mezőgazdaság szervezetében. Minden tulajdonos bérlővé válnék. Az igaz, hogy vannak bérletek, melyek kitűnően prosperálnak, de végeredményben minden bérlet üzlet, mely kockázattal jár. A benne rejlő veszély nem katasztrofális akkor, ha a mezőgazdasági termelés egészét tekintve csak részlegesen érvényesül, mert a rossz évek deficitje a gazdálkodóknak csak kisebb percentjét terheli, nagyobb részének módja van a föld tulajdona által biztosított földjáradék értékéből fedezni a hiányt. De ha a bérleti formának ez az inhaerens hibája az összes mezőgazdasági termelőket fenyegetné, kedvezőtlen termés idején helyrehozhatatlan gazdasági rázkódtatásoktól kellene tartani. A jelenlegi földadót is elég súlyosnak tartják, már pedig ez csupán az országsteri enyhén és átlagosan megállapított kataszteri tiszta jövedelem 25 %-át teszi ki az 1924. évi IV. t.-c. szerint.¹ A georgeizmus követelménye ezzel szemben a valóságnak teljesen megfelelő kataszter s a földjáradék 100%-ig haladó földadó. Minden adó sikerének lényeges feltétele különben is az adó-

¹ Újabbán 29 1/4%-ra emelték.

alap stabilitása, holott a földjáradék egy előre ki nem számítható, meg nem állapítható, hanem tisztán a természet eventualitásaitól függő, évről-évre változó adóalapnak ígérkezne.

Szocializmus.

A másik irány, mely a földbirtok kérdésével foglalkozott, a szocializmus. Ez eredetileg az ipari munkásság pártja és tudománya. De mint párt és tudományos program, nem mentesíthette magát attól, hogy okfejtését egyetemes társadalmi alapokra fektesse. Gondolatmenetének egyik legerősebben lüktető mozzanata a mai ipari fejlődésnek az a szemlélete, melyben a technika vívmányainak gyakorlati alkalmazása a nagyüzemek előtérbenyomulásához vezet s a kis üzemek elpusztulásához. A nagy gyári üzem tökéletesebb munkamegosztása, technikai berendezése, személyi és dologi kiadásainak céltudatosabb ökonómiája, hulladék-anyagainak nagyban való feldolgozása, a nála mutatkozó nagybani beszerzés és eladás előnyei mind odahatnak, hogy a nagyüzem az iparban rentabilisabban termel, mint a kis üzem. S a kis üzem nem lévén képes vele versenyezni, elpusztul. A szocializmusnak általánosságban igaza van, de kivételeket is produkál az élet. Ott ahol az ipari munka kifejlettebb művész érzéket, kivan (finomabb ruhaszabászat, műbútoripar) a kisüzemet semmiféle gép vagy munkamegosztás, semmiféle gyár elpusztítani nem tudja. Legfeljebb arról lehet szó, hogy ezekben az iparágakban a kis iparosok nyersanyagának beszerzésére és kész áru értékesítésére bizonyos szövethozati alakulatokat létesítenek. Nemcsak itt tévedett azonban Marx. Tévedése sokkal nagyobb volt, amikor a nagyüzemekről és az üzemi koncentrációról alkotott felfogását a mezőgazdaságra is átvitte. Az ő és szorosabb értelemben vett köve-

tőinek felfogása az, amit orthodox szocializmusnak nevezünk. Ennek az iránynak a földbirtok kérdésért illető álláspontja legrendszeresebbéin Kautsky fejtegetései alapján foglalható össze.¹ Ő azt hiszi, hogy a munkamegosztás és a gép, különösen a gőzeke ugyanazt a forradalmat fogják előidézni a mezőgazdaságban is, mint aminőt előidézett a gőzgép vagy az elektromosság az iparban. S amikor a nagyüzemek föltétlen fölényéről vallott hitével szembe helyezkedik a való élet, a statisztika, amely azt mutatja, hogy minél inkább megyünk nyugat felé, annál kisebb a mezőgazdasági üzemek átlagos nagysága, annál nagyobb a földbirtok elaprózódása, akkor erre azzal felel, hogy a koncentráció a mezőgazdaságban is végbe megy ugyan, csak megjelenési alakja más mint az iparban. A földbirtok eladósodása napról-napra növekszik. Ez az egyik út, amelyen a nagy-tőke kezébe összpontosítja a földbirtok tulajdonjogát. A másik a mezőgazdasági iparok térfoglalása. Ezek is megtörik a kis üzem önállóságát és beleavatkoznak még annak üzemi technikájába is. Két malomkő őrli tehát a kis üzemet, s hogy ennek dacára eddig még nem jutott a kis ipar sorsára, annak okai a földműves szinte állati igénytelensége és túlmunkája. E körülmények még sem elég erősek arra, hogy a szakértelemmel kezelt és a technika vívmányaival felszerelt nagy üzem előrenyomulását feltartsák. Épp ezért nemcsak nem kívánatos, hanem egyenesen kárhozatos és reakciós eszköze a modern polgári politikának a parasztvédelem. Egy pusztulásra ítélt kigazdaosztály védelme helyett a jövő teendői szerint a következők: a jelzáloghitel államosítandó, hogy az eladósodás útján a földjáraadék állandóan növekedő része biztosítottassák a kollektívításnak. Elő-

¹ Lásd bővebben Czettler: Magyar mezőgazdasági szociálpolitika.

mozdítandó az ipar fejlődése, mert ennek társadalmi tulajdonba vétele, különösen a mezőgazdasági iparok szocializálása erősíteni fogja azt a lényeges hatást, melyet ezek a mezőgazdasági üzemekre eddig is gyakoroltak. Kisajátítandók a latifundiumok, hogy rajtuk szocialisztikusan szervezett munkás termelőszövetkezetek létesüljenek. Innen már csak egy rövid és könnyű lépés lesz a szocialista mezőgazdasági termeléshez eljutni, mert ha a kigazda érzi a termelő szövetkezetek nagyszerű eredményeit, önként meg fog válni attól a földtől, melyhez az ő embertelen erőfeszítéseinek, nyomorának rossz emlékei fűzik.

Bírálat.

Az orthodox szocializmus következtetéseit megcáfolja a statisztika. Mindenütt, ahol a civilizáció terjedőben van, ahol a mezőgazdasági intenzitás nő, a kis üzemek szaporodnak a nagyüzemek rovására. Az eladósodás is csak a pénzpiac változó esélyeinek hatása. Nagy tőkék keletkezése, a kamat csökkenése a háború előtt európa-szerte megkönnyítették azokat a reformokat, melyek a gazdaságokat sújtó terhek enyhítésére és egy a mezőgazdaság természetének jobban megfelelő hitelszervezet kiépítésére törekedtek. Az eladósodás pedig nem egyedül a kis gazdaságok baja volt. Legalább olyan erősen érintette a nagy birtokokat is. S a latifundiumokat is, csak ott nem, ahol annak bizonyos jogi rendelkezések akadályokat gördítettek útjába. A mezőgazdasági iparok térfoglalása pedig ott, ahol a kis üzemekben az organizációra való hajlandóság megvan, együtt járt szövetkezeti üzemek létesítésével, amelyek nem annyira, a gazda függőségét fokozták, mint inkább gazdasági erejét és önállóságát öregbítették. Ami a kigazdaosztály embertelen erőfeszítéseit és nyomorát

illeti, az is csak szórványos jelenség, mely alól a dán vagy német kisgazdaosztály kitűnő életviszonyai kivételt példáznak. S végül nagy kérdés, hogy a szocialisták által ajánlott termelő szövetkezetek alkalmasak lennének-e arra, hogy bennük az egész mezőgazdasági termelés sikeresen vitessék. Az eddigi ilyenirányú kísérletek a háború előtt, a kommunizmus alatt és Oroszországban¹ ennek ellenkezőjére engednek következtetni. Nem csoda tehát, ha magában a szocialista pártban hamarosan felülkerekedett az a vágy, hogy Marx és orthodox követőinek tana revízió alá vétessek. A revizionista szocializmusnak főképviselője *David* Eduard.

*David*² érzi, hogy a szocializmus általánosításában hibák vannak. Különösen látja, hogy a legnagyobb hiba a mezőgazdaság fejlődési irányának félreismerése. Abból a feltevésből, hogy az intenzitással párhuzamosan a mezőgazdasági termelés ép úgy nagyüzemekbe koncentrálódik, mint az ipari termelés, az orthodox szocializmus azt a megállapítást vonta le, hogy a mezőgazdasági kisüzem védelme reakció. Ez a rideg elutasító magatartás elidegenítette tőle minden társadalom egyik úgy számra, mint erőre legtekintélyesebb rétegét, a kisgazdaosztályt. *David* látta, mennyi kár háramlik ebből a szocialista párt érvényesülésének lehetőségére s hogy elvtársait befolyásolja, be kellett bizonyítania a kisgazdavédelem racionális voltát. Különbséget tesz a mechanikus és organikus termelés között. Állítja, hogy a mezőgazdaságban a munkamegosztásnak ép oly erősek a korlátai, mint a gépek alkalmazásának. Ezzel szemben itt nagyobb szükség van az individuális gondos munkára, melyet egyedül az egyéni megművelés biztosít. Olvasóját végigvezeti a növénytermelés és

¹ Brentano: Agrarpolitik.

² Sozialismus und Landwirtschaft.

állattenyésztés mozzanatain s külön kimutatja mind-egyikről, hogy keresztülvitelük kis üzemben ép oly tökéletesen megtörténhetik, mint nagyban; sőt a nagyüzem legsebezhetőbb pontja az, hogy idegen munkaerőre van szüksége, holott ennek a falun való lekötését nehezzé teszi a fejlődő ipar versenye. E praemissakon alapul az a konklúziója, hogy a kisüzem nemcsak élet-, hanem fejlődésképes is. David azonban szocialista volt s így érezte, hogy a termelő eszközök társadalmi tulajdonáról alkotott szocialista dogma összeegyeztethetetlen a kisbirtokosok egyéni tulajdonjogával. Épp azért, hogy pártja alaptételének is eleget tegyen, a kisajátítandó nagyüzemek tulajdonját az állam számára véli fenntartandónak, de hogy a kisüzemek nagyobb életképességéről vallott álláspontjához is hű maradjon, a fentieknek kisbérletekben való kezelését ajánlja. Attól, hogy a túlnyomó bérleti kezelés a közösség érdekein csorbát ütne, nem fél, mert elképzelhetőnek tartja egy olyan szigorú bérleti törvény hozását, mely egyrészt biztosítja a társadalom érdekeit a bérlőnek esetleges túlkapásaival szemben, másrészt szabad folyást enged a bérlő egyéni kezdeményezési képességének.

David óriási hatást gyakorolt az egész világra, de csodálatosképen legkisebbet saját pártjára. Míg fejtegetései, mint tudományos értéket reprezentáló gyöngyök felbukkannak minden agrárpolitikai munkában, addig a szocializmus továbbra is fenntartotta Kautsky által megszóvegezett követelményeit. Ez az oka annak, hogy az orosz diktatúra birtokpolitikája is balkézzel oldotta meg a földbirtok kérdését.

III.

A birtokpolitika céljai.

Már a georgeizmus bírálatánál utaltunk arra, hogy a mezőgazdaságilag művelt föld kezelésének

egyedüli vagy túlnyomó formája nem lehet a bérlet. Igaz, hogy minél inkább megyünk nyugat felé, annál sűrűbben találkozunk a haszonbérleti kezelés intézményével. Angliában pl. a bérgazdaságok az összes gazdaságok 88.3, az Unióban 37, Belgiumban 72, Hollandiában 49, Franciaországban 25 %-át teszik ki s ez utóbbi államban az összes gazdaságok területének majdnem felét foglalják el.¹ Anglia helyzete azonban egészen speciális. Az angol föld legnagyobb része hitbizományilag kötött nagybirtok, melynek önkezelése már csak azért is elképzelhetetlen, mert a nagyüzem piacra termel s az angol piac árai a külföldi verseny folytán oly alacsonyak, hogy mellettük piacra termelni nem rentábilis. Az arisztokrácia birtokait legelőknek, parkoknak hagyja meg vagy kisbérelőknek adja ki, akik inkább a családi fogyasztás számára termelnek. Franciaországra sem lehet hivatkoznunk. A francia forradalom ugyanis a vagyonok egyenlőségének alapelvéből kiindulva konfiskálta a király, az emigránsok és az egyház javait s azokat elárverezve a nem annyira gazdálkodni szándékozók, mint járadékra éhes harmadik rend kezére juttatta.² De hivatkozunk Németországra, ahol a bérletek az összes üzemek 26.9%-át s a terület 12.8 %-át képviselik. Dániára, ahol e számok 12.5%, illetőleg 10.5%-ra szállnak le, vagy Magyarországra, ahol ezek a számok 5.1, illetőleg 16.5%-ra módosultak.³ Ez egészen természetes; én a magam földjét legjobban fogom megművelni, ha tudom, hogy munkám eredménye az enyém, ha tudom, hogy tőkebefektetésem kamatait én magam élvezem. Építkezni fogok, hiszen az építkezés hasznát rajtam kívül utódaim látják.

¹ Kenéz Béla: Nép és Föld.

² Czettler i. m. Sering i. m.

³ Kenéz i. m.

E mellett ugyan kétségtelenül a haszonbérleti intézménynek is meg van a szerepe. Ha a tulajdonos óriási birtokokat tart kezében, melyek általa át nem tekinthetők, ha a gazdálkodásban társadalmi, hivatali elfoglaltsága, egészségi állapota akadályozzák, ha szükséges forgó-tőkéje nincs, ha a birtok kis-korúak kezére kerül, a megoldás: a birtok egy részét vagy egészet bérbeadni. Ezzel szemben akadnak vállalkozó szellemű tőkeerős szakképzett egyének, kiknek olyan vagyonuk nincs, hogy egy nekik megfelelő nagy vagy középirtokot megvegyenek s akik a bérlet intézménye révén földtulajdon nélkül a gazdálkodás javaiban részesíthetők. S akadnak olyanok, akik munkaerőt és gazdasági felszerelést tudnak a termelés szolgálatába állítani, anélkül, hogy egyelőre egy kisebb birtok megvásárlására elég erősnek éreznék magukat. Mindezeket koncedálnunk kell, de annak hangsúlyozásával, hogy a bérleti intézmény csak az önkezelés kiegészítője, csak a meglévő tulajdonjogi viszonyok korrektívuma, de nem olyan forma, mely a legmegfelelőbb lenne arra, hogy benne az egész mezőgazdasági termelés kizárólagosan vihető legyen.¹

Eljutottunk tehát ahhoz a megállapításhoz, hogy a birtokpolitika vezető céljai között a magántulajdonban levő birtokok szaporítása áll első helyen s emellett a bérleti kezelés csak kiegészítő jelentőséggel bír. Nyitva marad azonban még mindig az a kérdés, hogy mely üzemkategóriák szaporíttassanak, a nagy, közép vagy a kisbirtokok. Vannak irók, kik a kisbirtokok, s vannak akik a nagybirtokok előnyét vitatják; s ezen elvi különbség alapján a nagy vagy a kisbirtokok szaporítását sürgetik. Itt van pl. az egyik oldalon Ballod,² aki Németország mezőgazdaságilag

¹ Czettler i. m.

² Der Zukunftsstaat.

hasznosított területének egyenként 500 ha nagyságú 36.000 nagybirtokra való felosztásának szükségét hirdeti a meglévő kis- és középbirtokok feláldozásával. Azt mondja, hogy a világháború költségeinek V« része elég lenne, hogy ezen az utón Németországot paradicsommá varázsolják és függetlenné tegyék a külföldi élelmiszer importjától. A másik oldalon ott van Oppenheimer, aki az egész társadalmi kérdés megoldását a nagybirtokok felosztásában látja.¹ Ahhoz, hogy az eltérő nézetek között eligazodhassunk, vizsgálunk kell, hogy az egyes birtok-kategóriák: a kis, közép és nagybirtok milyen hatást idéznek elő a társadalmi életben. Mindegyiknek vannak szociális és gazdasági hatásai.

A birtokmegoszlás szociális hatásai.

A szociális hatások egyrészt az osztálytagozásban, másrészt a népesedés terén mutatkoznak. A birtok vagyont jelent, a nagybirtok nagyvagyonot és hatalmat, a nagybirtokok túlnyomó előfordulása agrárországban egyenlő értelmű az arisztokratikus vagyoneeloszlással s legtöbbször együtt jár a gazdasági, társadalmi élet vezetésének, a politika s a közigazgatásnak egy vagy kevés társadalmi osztály kezébe való koncentráálásával. A kisbirtokok súlya s a középbirtokok túlnyomósága nem jelent mást, mint sok erős független existenciát, demokratikus közszellemet, egészséges vagyoneosztási, fejlett önkormányzati életet, talán csak egy hibája lehet: a lokálpatriotizmus.² Olyan

¹ Czettler i. m.

² Sering említi, hogy Amerikában a rabszolgaság megszüntetése után a földbirtokok arisztokrácia eltűnik és az Unió közéletéből azóta hiányzik az arisztokrata elem, mely az agrár érdekekért bármikor sikra száll; helyükbe nem a farmerek osztálya lép, hanem a városi ügyvédeké. (Politik der Grundbesitzverteilung in den grossen Reichen)

birtokmegosztás mellett, mint amilyen a mienk volt 1920-ban, amikor az ország területének több mint $\frac{2}{3}$ -át nagybirtok foglalta el¹ s ezzel szemben a földművelő osztály szűkebb értelemben vett földnélküli része (gazdasági cseléd és földmunkás) 762.297 lélekből állott,² kézenfekvő a birtokpolitikának az a célja, hogy a kisbirtokos független existenciák szaporíttassanak, hogy ezzel az agrár alkotmányban összefogott erők szilárdabb egyensúlyba jussanak. – Az egyes üzemkategóriáknak a népesedésre gyakorolt hatását Max Sering kutatta. Utalt arra, hogy Németország azon területei a legnépesebbek, ahol a kisgazdaságok szerepe nagy, azon vidékei a leggyéribben lakottak, ahol a nagygazdaságok dominálnak.³ Nálunk Kenéz Béla illusztrálta Sering állításainak helyességét. A nagybirtok nagyobb aránya mellett tehát kisebb a népsűrűség és viszont, nemcsak azon ténynél fogva, hogy a kisbirtokon több ember él, hanem azért is, mert a kisbirtokok vidékéről kisebb az elvándorlás és kivándorlás. Természetesen kivételek itt is vannak. Pl. nagy volt nálunk a kivándorlás a tót lakta Felvidékről, holott a birtok megosztás legkirívóbb bajai más vidékeken voltak erősebbek. Vagy Franciaország túlnyomóan a kisüzemek hazája, népszaporodása az egyke virágzása folytán mégis csekély. E jelenségnek érvényesülési területei nálunk is a kisértékek. Szemben viszont ott a nagybirtokok gazdasági cselédeinek és a földműves m unkásságnak jellemző nagy gyermekszáma. Mind e kivételek azonban csak azt bizonyítják, hogy a gazdasági és társadalmi élet abszolút természeti törvények felállítását nem engedi, de általában nem döntik

¹ Buday: Megcsonkított Magyarország.

² Népszámlálás 1920.

³ Sering: Die Verteilung des Grundbesites und die Abwanderung vom Lande.

meg Seringnek és Kenéznek a nagy számok törvényére alapított megállapításait.¹

A birtokmegoszlás gazdasági hatásai.

Nemcsak szociális hanem gazdasági hatásai is vannak azonban a birtokmegoszlásnak. A föld nem csupán az osztály alakulás, a politikai hatalom, a társadalmi befolyás alapja s a népesedés egyik tényezője, hanem bázisa a gazdasági életnek is. A régi Magyarország nemzeti jövedelmének 64.4%-át az őstermelés szolgáltatta.² Eredményeiből tápláljuk népünket, nemcsak a falvakat, hanem a városokat is. Mivel agrárország vagyunk, iparunk kivitele csekély, exportunk túlnyomó része is mezőgazdasági. Vizsgálnunk kell tehát azt is, milyen gazdasági szempontok befolyásolhatják birtokpolitikánk céljának kitűzését s a kisbirtokok radikális szaprításával nem ejtünk-e csorbát azon gazdasági szempontokon, melyek a szociális szempontok mellett legalább is azokkal azonos erővel törnek érvényesülésre.

Fejtegetéseinknek második fejezetében utaltunk arra, hogy rendszeres alapossággal először David mutatott rá a kisüzemek gazdasági fejlődésképességére. Munkájának azon részével, melyben a talajművelés, növénytermelés és állattenyésztés egyes mozzanatainak vizsgálata során bebizonyítja, hogy a kisüzem bizonyos feltételek mellett képes elsajátítani mindazon előnyöket, melyekkel a nagybirtok rendelkezik, egyetértünk. De ki kell emelnünk, hogy itt a hangsúly nem annyira a fejlődésképességen van, mint a *feltételeken*. Magyarországon köztudomás szerint jobban gazdálkodnak a nagy és középbirtokokon mint a kisbirtokon. Miért van ez így? Azért, mert a

¹ Kenéz i. m.

² Fellner: Ausztria és Magyarország nemzeti jövedelme.

kisgazda szakértelme csekély. Nem szánt mélyen, trágyáját rosszul kezeli, földjét rosszul trágyázza, vetőmagját nem választja meg, kukoricáját kétszer kapálja, csak búzát és kukoricát termel, takarmányt alig vet s ha nincs legelője, ősszel fel sem töri földjét, hogy tavaszig rajta kószáljon a jószág. Holott Magyarországon, ahol az egész évi amúgy is csekély 5-600 mm-es eső nagy része ősszel és télen esik le, legfontosabb az őszi szántás, mert ez nyitja meg a talajt a csapadék előtt s engedi ezt azokba a mélyebb rétegekbe, honnan a nedvesség a hajcsöves struktúráján keresztül később is felszívódhat a növényzet gyökereihez. Ezzel szemben nagy és középbirtokainknak nagyobb része van szakemberek kezén. Nagybirtokos gazdatisztet tart, ha nem is tart, műveltségénél fogva könnyebben figyelemmel kísérheti az agronómia újabb felfedezéseit. Ősszel szánt, vetőmagjának beszerzésére nagyobb gondot fordít, állatai jobbakk stb. s növénytermelésének eredményei így meghaladják a kisgazdaságokéit.¹ De nemcsak a termelésnek eredményei nagyobbak, hanem a termelés értékesítése is könnyebb a nagygazdánál. A nagygazda egyforma, kiegyenlített minőségű gabonája nagyban kerül eladásra. A nagybani eladás kapcsolatot teremt a központi nagykereskedelemmel. A kisgazda egy pár mázsa búzát, egy pár hizott disznót visz a piacra, amit a helybeli kereskedőnek ad el, aki busásan megfizeteti közvetítői működését, mert hisz az árút tovább adja a nagykereskedőknek, akik azt a malmok, városi piacok és export alimentálására használják fel. Előnyben van a nagygazdaság a kisgazdaság fölött a hitel igénybevétele szempontjából is. A bankok gazdag embernek szívesebben hiteleznek, mint a szegénynek. Nem is fizetné ki ma-

¹ Konkoly Thege Gyula: A gabonafélék termésátlagai. Magyar Stat. Szemle 1924. éf.

gát, hogy minden hozzájuk forduló ismeretlen kisközgazdasági viszonyai iránt tájékozódjanak.

Természetesen vannak a kisközgazdaságnak is bizonyos erőnyei. Ott van pl. a baromfi tenyésztés, mely úgyszólván azok vállain nyugszik, intenzív kerti művelés sem képzelhető el nagy üzemekben. Be kell azonban látnunk, hogy ezekre a mai időpontban egész megőgazdasági termelésünket bázisozni nem lehet. Hiszen jól megszervezett értékesítés nélkül, egy olyan nedves esztendőben, mint aminő az elmúlt gazdasági év volt, az Alföldön egy néhány urasági konyhakert és zöldségtermelő kisközgazda, nem is beszélve a piacokon megjelenő bolgárkertészekről, annyi felesleget termeltek, hogy valóságos árkrízis állt be ezekben a cikkekben. Kétségtelenül igaz, hogy a kisközgazdaságoknak állattartása is nagyobb. A statisztika azt mutatja, hogy a kisközgazdaságokban egy kat. holdra több számos állat esik, mint a nagygazdaságokban.¹ De viszont az is tény, hogy az állattenyésztésben nagy szerepet játszó szakértelem folytán s az okszerű takarmányozás következtében a nagygazdaságok állattenyésztése mintaszerűbb. Az állattenyésztés fontos ága a mezőgazdaságnak, de annak alapját csak oly államokban képezheti, ahol esőben gazdag kövér legelők vannak, vagy a takarmánytermelés, mely szintén több csapadékot kíván, kedvezőbb kilátásokkal bír mint nálunk. Ezzel nem akarjuk azt mondani, hogy állattenyésztésünk fejlődése a legmagasabb fokot érte volna már el. Bizonyára nagy fejlődési lehetőségek előtt áll még, de akármennyire is fejleszteni tudjuk, nem juthatunk vele el addig a fokig egyhamar, mint ahová eljutott Hollandia, vagy Dánia, amely országok mezőgazdasági termelésében más ágak rovására az állattenyésztésnek van túlnyomó jelentősége. Magyarország domborzati viszo-

¹ Kenéz i. m.

nyainál, klímájánál fogva, egyszóval természeti helyzetének következtében beletartozik Európa azon zónájába, mely nagyrészt a gabonatermelés zónája. De közlekedési, társadalmi viszonyai, gazdasági élete sem elég belterjesek ahhoz, kereskedelmi összekötései sem annyira fejlettek még, hogy a kézi művelést igénylő értékesebb konyhakertészeti cikkek, kereskedelmi növények stb. előállításában lássuk feladatának központi részét. Különösen a mai konjunktúra hat oda, egyrészt a kedvezőbb feltételekkel, mert a rossz pénz mellett olcsóbban termelő orosz gabonakamrának a világpiactól való elzártsága, másrészt a tengerentúli államoknak a múlthoz viszonyított emelkedő termelési költségei miatt, hogy mezőgazdasági termelésünknek legfontosabb feladatát még mindig a belföldnek kenyérmagvakkal való ellátásában és az exportnak szintén ezen cikkekből előálló legnagyobb tételeiben lássuk. A gabonatermelés terén pedig a nagyüzemek fölényét még ellenségei sem vitatják.

A kisgazdaosztálynak kisebb gazdasági szakértelme, szervezetlenebb tőkebeszerzési forrásai, továbbá a mezőgazdasági termények kereskedelmének mai fejlődési foka mellett tehát még a nagybirtok és középbirtok fölénye a kisgazdaságokkal szemben tagadhatatlan. S hogyha Dávid azt is mondta, hogy a kisüzem felveheti a nagyüzemmel gazdasági téren is a versenyt, amiben igaza is van, akkor ezzel csak fejlődési kilátásokra, fejlődési lehetőségekre mutatott rá, mert ő sem feledkezett meg arról, hogy a kisüzem versenyképessége bizonyos *feltételektől* függ. Ezek a feltételek pedig: 1. a kisgazda szakértelmének intézményes emelése, a mezőgazdasági szakoktatás országos és a legalsó néprétegekig lenyúló kiépítése, 2. a kisgazda tőkebeszerzési forrásainak, tehát a mezőgazdasági hitelszervezetnek decentralizált megalkotása és 3. a szövetkezeti életnek tejlész-

tése hazánkban is arra a fokra, amelyen az pl. Dániában van. Ameddig a kisgazda szakértelme fogyatékos, hitele gyenge, beszerzési és értékesítési viszonyai kedvezőtlenebbek mint a nagybirtoké, addig a kisüzem hátramarad a szakértelemmel, tőkeerővel vezetett nagy és középüzem mögött. A mezőgazdasági termelésben tehát a nagy üzem fölénye nem abszolút, mint az iparban, de meg van mindaddig, míg azok az előfeltételek, melyek vele szemben a kisüzem versenyképességéhez kívánatosak, hiányoznak. Ha tehát fejtegetéseink során az önkezelésben lévő birtokok szaporítását jelezzük kívánatosnak, arra a kérdésre, hogy ezen üzemek között a nagybirtokok vagy a kisbirtokok számának növelésére van-e szükség, csak azt a feleletet tudjuk adni, hogy fejlődésünk mai fokán a társadalomnak gazdasági érdekei feltétlenül megkívánják a mintaszerűen kezelt nagybirtokok fenntartását. Szociális szempontok kívánhatják és kívánják is a hazánkban a nagyüzemek által elfoglalt terület csökkentését kisüzemek javára. Ez a megcsonkítási művelet azonban határát kell hogy találja ott, ahol az a városok élelmezésének és a kivitel egyetemes érdekeinek károsításával járna. A kisüzemek szaporítandók, de jól kezelt nagyüzemekre is szükség van, különösen ma, amikor a kisgazdaságoknak nyers hozama még kisebb mint a nagyoké. De szükség is lesz mindig.

Mert képzeljük el, hogy a mezőgazdasági szakértelem emelkedésével, a hitelviszonyok javulásával és a szövetkezeti életnek elképzelhető legmagasabb fokra emelésével valóban eljutnánk oda, ahova pl. eljutott Dánia, ahol az egyes üzemeknek holdankinti nyershozama a birtok nagyságára való tekintet nélkül egyforma, mert hiszen itt a kisebb gazda ép úgy, mint a nagyobb, ért a földműveléshez, tagja a szövetkezetnek, kap hitelt amennyit akar, akkor is mindig különbség lesz a kis és nagyüzemek között abban,

hogy mennyi a feleslegük, mennyit visznek piacra. Bármilyen fejlődési fokra jutnak el a kis családi gazdaságok, mindig szükség lesz náluknál nagyobb olyan gazdaságokra, melyek felesleget termelnek, melyek a városokat élelmezik, élelmezik mindazokat, akik mezőgazdasági termelést nem folytatnak, annak termelvényeit saját munkájuk eredményeivel: iparcikkekkel, szellemi javakkal stb. pénzben kifejezett csere alakjában szerzik meg. Nem lehet tehát azt mondani, hogy a fejlődésnek bizonyos fokán az egyes gazdasági üzemek nagysága leszállhat a legkisebb határig. Ahogyan a természetben is változottság uralkodik, úgy a társadalomban is meg van ez. S bármennyire koncentráljuk az ipart, mint arra már reámutattunk, egyes cikkekben meg fog maradni a kisiparos kezén. De éppen így, bármennyire is elaprózódjanak az egyes üzemek a fejlődés során a mezőgazdaságban, a munkamegosztás folytán mindig megmarad a nagybirtok jogosultsága. Nagyon érdekesen bebizonyította ezt Bernhardi¹ azzal a logikai kísérletével, melyben szembeállította az egyoldalú kisbirtokpolitikát az egyoldalú nagybirtokpolitikával. Tegyük fel, mondja, hogy valamely ország területét nagyüzemekre osztjuk fel; ebben az országban kisüzemek nincsenek, a népesség gyérebb, sok a mezőgazdaság feleslege, de a relative ritkább népesség csekély fogyasztása nem tud egy általa eltartható fejlett ipart jövedelmezővé tétetni. Mi lesz a helyzet? A mezőgazdaság túlnyomóan exportálni lesz kénytelen, függvényévé válván a világpiac esélyeinek. – S tegyük fel, hogy az ország területét 10-15 holdas gazdaságokra osztanánk fel. Egy ilyen országban nagy a népsűrűség, meg vannak azok a szükségletek, melyekre ipart lehet építeni, de hiányzik a mező-

¹ Versuch einer Kritik der Gründe, die für grosses und kleines Grundeigentum angeführt werden.

gazdaságnak az a feleslege, amely táplálná a városokat és a más foglalkozású néprétegeket, ipart, kereskedelmet; itt vagy elpusztulnának a városok, elpusztulna az ipar s visszasüllyedne a társadalom a fejlődésnek barbár fokára, amikor mindenki azt termelte, amit el is fogyasztott, vagy pedig az országnak másfoglalkozású rétegei kerülnének a külföld mezőgazdasági importjától függésbe. A *birtokpolitika célja tehát nem lehet egyoldalú*, irányulhat, sőt irányulnia is kell a kisüzemek szaporítására szociális szempontból, de ez a szociális cél mindig *csak mérlegelés, kompromisszum alapján válhat valósággá*, azon egyetemes társadalmi, közéleti, közgazdasági követelménnyel szemben, mely a jól kezelt és feleslegeket termelő nagyüzemeknek bizonyos fokig való megtartását kívánja.

A birtokmegoszlás mint nemzeti probléma.

A birtokmegoszlás azonban a társadalmi életben nemcsak szociális és gazdasági hatásokat idéz elő, hanem, különösen nemzetiségi államban, nemzeti hatásokat is létrehoz. Nem lehet közömbös valamely államra az abban uralkodó faj életére, hogy azoknak a társadalmi erőknél, amelyeket az agráralkotmány összefog, minő az egyes nemzetiségek közötti megoszlása. A világháború előtt Magyarországon az össznépeesség 54.5%-át kitevő magyarság földünknek 70%-át tartotta tulajdonában. Földbirtokosaink számának azonban csak 40%-a tartozott az uralkodó fajhoz. Ezt az aggályos jelenséget még inkább fokozta a birtokmegoszlásnak mint, folyamatnak fejlődési iránya. 1912-ben Bethlen István¹ mutat rá arra, hogy maga az oláhság 5 év alatt 166.000 kat. holdat szerzett meg a magyaroktól s egyedül az Albina

¹ Az oláhok birtokvásárlásai Erdélyben.

pénzintézet 10.000 hold földet parcellázott oláh kis embereknek. A nemzeti birtokpolitika azonban addig késett, míg elkésett. A háború alatt 1917 november 1-je óta hatályba lépett elővásárlási jog már csak kis részét akadályozhatta meg a nemzetiségi birtokvásárlásnak. Trianoni határaink pedig végleg megfosztottak a nemzeti politika veszélyeztetett területeitől s így földbirtokpolitikánknak nemzeti célokkal való telítésére sajnos már nem gondolhatunk, legfeljebb nemzetiségeink jól bevált gyakorlatából tanulhatjuk meg azt, hogyan kell idegen impérium alatt a föld csendes, észrevétlen megszerzésével előretolni.

IV.

A birtokpolitika céljainak kompromisszuma.

A birtokpolitika által kitűzött szociális célok és a társadalom gazdasági érdekeinek fönt említett kompromisszuma egzakt tudományos mértéket nem talál. A sikeres megoldás kulcsa mindig a törvényhozásnak és a végrehajtásnak *gyakorlati érzékétől* függ. A közgazdasági szempontból felállított elvi követelmény kizárólag abban szövegezhető meg, hogy a kis üzemek szaporításának munkája nem lépheti át azt a határvonalat, melyet a *jól kezelt* nagyüzemek bizonyos terjedelemben való megtartásának érdeke huz meg. Az akció alól feltétlenül mentesítendő terület nagysága sok körülménytől függ, amelyeket felsorolni nehezebb, mint politikai érzékkel *meglátni*. Adott helyzetben leginkább a *belső fogyasztás nagysága* és a *kivitel csökkenési* lehetőségének *maximuma* jönnek számba. Fejlett iparral rendelkező állam a mezőgazdaság exportjának visszaesését ki-egyenlítheti. Agrárállamban azonban a kivitel csökkenése nemcsak a behozatali cikkek fogyasztását redukálja, hanem az illető állam valutájának nem-

zetközi viszonylatokban való értékállandóságát is veszélyezteti.

A legújabb magyar birtokpolitika kb. 90.000 kat. holdat állított céljaink szolgálatába. Ha az 1925 dec. 7-én véget ért megváltási jog alkalmazásának fokozatos csökkentése áll be és a további végrehajtás évenként a birtokpiacra kerülő földterületnek igénybe vételére szorítkozik, talán nem kell félnünk attól, hogy a kisbirtokok eddigi és további szaporítása a fönt megjelölt gazdasági érdekeken érzékeny csorbát üt, hiszen külkereskedelmi mérlegünknek állandó javulását látjuk s fizetési mérlegünk pillanatnyi alakulására is céltudatosan befolyást képes gyakorolni a jegybank.¹

A birtokpolitika eszközei.

A birtokpolitika céljainak elérésére olyan *eszközöket* kénytelen igénybe venni, melyek kérésztülviteléhez a szükséges földterületet biztosítják. A világháború előtti irodalom beéri azzal a lehetőséggel, hogy az állam a birtokreformba kerülő ingatlanok szabad vétel útján való megszerzésével hajtsa végre birtokpolitikai akcióját. S a háború előtti gyakorlat ritkán lépte át az elmélet által felállított ezt a követelményt. Igaz, hogy Anglia a század elején törvénybe iktatott Small Holdings and Allotments Act-jában nemcsak munkástelepek, hanem kisbirtokok létesítése céljából is megnyitja a kisajátítási jog lehetőségét s a német telepítési politika is életbe lépteti egy 1908. I. tv.-el, bár nem veszi igénybe ezt az intézményt,² de a legtöbb államban tartózkodnak tőle. A mi Darányi-féle telepítési törvényjavaslatunk sem alkalmazza s még a törvényes elővásárlási jogot is

¹ Fellner: A pénzügyrendszer reformja Magyarországon

² Wigodzinsky: Agrarwesen und Agrarpolitik.

csak végrehajtás esetében és az 50 kat. holdnál nagyobb korlátolt forgalmú birtokok elidegenítése esetén helyezi kilátásba. A világháború utáni birtokpolitika eszközei radikálisabbak. Az elővásárlási jog majdnem minden forgalomba kerülő birtokra vonatkozólag érvénybe lép. Érdekes azonban, hogy ez az intézmény sem Németországban, sem nálunk nem vált be eddig. Az OFB. ezen az úton kb. csak 14.000 kat. holdat szerzett meg. S így azt mondhatjuk, hogy a legújabb birtokpolitikának úgyszólván kizárólagos eszköze lett a *kisajátítás*.

A teljesség kedvéért azonban meg kell említenünk azt, hogy a birtokmegoszlásnak változásai az örökösödés forrásából is táplálkozik. Különösen a törpebirtokok és a kisbirtokok elaprózódását remélték megakadályozni oly örökösödési jogszabályok létesítésével, melyek útját állták volna a szétporlás káros jelenségének. Beható kutatás után többen¹ rámutattak azonban arra, hogy az elaprózódás megakadályozásának nem lehet ez a megoldás leghatékonyabb eszköze, mert a birtok átruházására vivő alkalmaknak csak kb. egy ötöde származik az örökösödésből, ⁴/₅-e pedig szabad szerződésből és végrehajtásból.

A birtokpolitika feltételei.

A birtokpolitika céljának és eszközeinek megválasztásán kívül bizonyos különleges körülményekre, *előfeltételekre* is tekintettel kell lennünk. A legfontosabb kérdés az, hogy valamely országban a mezőgazdaságilag művelt *föld* s különösen ennek az a része, mely a vázolt eszközökkel a célok szolgálá-

¹ A de Foville, Brentano, Kenéz i. m. A legújabb európai birtokpolitika az örökösödés céltudatos szabályozását illetőleg csak szórványos és halvány kísérleteket mutat fel. Például szolgál az 1920. évi XXXVI. tc.-ben létesített, de az életbe eddig át nem ment osztatlan családi birtok intézménye.

tába állítható egyensúlyban van-e azzal a *népességgel*, mely földet kíván.

Föld és nép.

Magyarország összes földbirtokosainak tulajdonában több mint 16 millió kat. hold áll. Ebből kisbirtokosok kezén van 8 millió, közép és nagybirtokosok kezén 8 millió. Az 1000 holdnál nagyobb birtokok szántó, kert, szőlő és rét területe 2,730.088 kat. hold s a középbirtokok hasonló minőségű területe is csak 4,313.257 kat. hold; holott az öt holdnál kisebb területű birtokok tulajdonosai, a törpegazdák hozzávetőleges száma már pár évvel ezelőtt, tehát a birtokreform végrehajtását megelőzőleg 427.600,¹ s a gazdasági cselédek és munkások összes száma 1920-ban 982.326.² A fönt említett törpebirtokosok birtokainak egyenkint 15 kat. holdig való kiegészítése legalább 4,000.000 kat. holdat emésztene föl; s a majdnem 1 millió gazdasági munkás és cselédnek egyenkint 3 kat. holdat juttatni egyértelmű volna majdnem 3 millió kat. hold előteremtésének szükségével. Egy ilyen radikális birtokpolitika, mely minden 100 kat. holdnál nagyobb földbirtok szántóföld, kert, szőlő és rét területét kisajátítaná nemcsak, hogy több mint 3 millió kat. hold deficittel állana szemben, hanem elejtené még annak lehetőségét is, hogy a kisebb gazdákból lassankint nagyobb gazdák legyenek. A mezőgazdaságilag művelt föld és a föld éhségtől telített földműves népesség hazánkban tehát koránl sincs egyensúlyban. *Radikális birtokreformot végrehajtani nemcsak a józan közzgazdasági érdekek mérlegelése folytán nem lehet, hanem egyszerűen fizikailag is lehetetlen.* Az igénylőknek a földhöz jut-

¹ Matyasovszky: A földreform törvény magyarázata.

² Magy. Stat. közlemények 71.

tatandóknak tehát erős megrostálására van szükség. A megrostálásnak más módja nem képzelhető el, mint ha a földhöz juttatást olyan feltételekhez kötjük, melyek garantálják azt, hogy a telepes anyag gazdaságilag beválik. Érdekes, hogy a Darányi-féle telepítési törvényjavaslat annak idején 56. §-ában kimondotta, hogy gazdálkodó munkás és középbirtokos telepesül csak azt szabad elfogadni, aki a telephely megműveléséhez szükséges felszerelést beszerezheti s a vételárnak legalább 10%-át megszállás előtt lefizeti. Ezzel szemben a mai földreform törvényünk azok számára mozdítja elő a földszerzést, akik a *föld gondos és szorgalmas művelésére képesek is és hajlandók is*. S legújabb birtokpolitikánk a gyakorlatban sincs igen tekintettel arra, hogy a kapott parcellák milyen módon lesznek megművelhetőek, illetőleg azoknak ára milyen eszközökből lesz előteremthető.

E ponton jutunk el minden birtokpolitika hatékonyságának egy további feltételéhez, a *tőke* kérdéséhez. Minden birtokreform sok pénzbe kerül. A telepítés drágább, de a parcellázáshoz is kellenek anyagi eszközök. Pénz szükséges az elővásárlási jog gyakorlásához, a kisajátítás alkalmazásához, a végrehajtás foganatosításához stb., de megtakarított tőke vagy legalább is olcsó hitel szükséges a kapott parcellák vételárának törlesztéséhez, új házak építéséhez, az élő és holt leltárnak beszerzéséhez, stb. Sajnos ebben a tekintetben a legújabb középeurópai birtokpolitika nem annyira megfontolt és előrelátó, mint a háború előtti volt. De nem is lehet, mert egy felől sürgősen tennie kellett valamit, hogy a szociális béke megzavart egyensúlyát helyreállítsa, másfelől számolnia kellett a gazdasági viszonyoknak soha nem várt mély fokra való Iezüllésével. Csak fokozatosan gondolhat tehát arra, hogy birtokpolitikai akcióját a pénzügyi kísérő művelőiknek egész sornval kiegé-

szítse. Mi e helyen kizárólag annak hangsúlyozására szorítkozunk, hogy *magának az olcsó hitelnek nyújtását sem tekinthetnők elegendőnek* ahhoz, hogy a reformnak célzott hatásait biztosítva lássuk. Föltétlenül nélkülözhetetlennek tartjuk azt, hogy maga az *állam is tekintélyes anyagi erővel támogassa azokat, akik a rendkívüli gazdasági viszonyok között önjövedelmükből megállni nem tudnak.* Nem képzeljük elegendőnek azt, hogy az állam a megváltott birtok tulajdonosa s az új parcellabirtokos közé álljon s az adós és hitelező között fennálló viszonyban a jóindulatú közvetítő szerepét töltsse be.¹ Az állam e reform megkezdését saját felelősségére határozta el, a teljes befejezés kötelezettsége alól sem mentesítheti magát. *Egy második földtehermentesítési probléma áll előttünk,* amelynek terhei legalább részben a közönség lelkiismeretét nyomják. Mindnyájunk érdeke volt a szociális béke s szociális béke addig nem lesz, míg a földreform kérdését meg nem oldják.

Befejezés.

De maga a birtokpolitika korántsem elég agrár-szociális kérdésünk megoldására. Hiszen ennek lényege nem birtokmegoszlásunk kiáltó igazságtalanságaiban van, hanem ahogyan arra Vadnay Andor² rámutatott, a falusi népesség megélhetési lehetőségeinek szerény mértékében. Mindenkinék földet juttatni nem lehet. Ha a kb. 1 millió kat. holdat kitevő terméketlen földterületet művelhetővé is tesszük részben, hamar elérkezünk a föld kiterjesztésének végső határához. Ahol pedig az erős népszaporodással szemben a föld egy atomnyival sem szaporítható s

¹ Mint ahogy az OMGE. 1925 dec. 6-án elfogadott javaslata kívánja.

² Tiszamellékről

a termelés eredményeinek fokozására mégis szükség van, ott az ember azt a munkát, melyet ősei erdők irtásával, mocsarak kiszárításával, terméketlen területek termővé tételével végeztek, elvégzi a föld belsőjében. Ha nem tudja már teremtő tevékenységének színhelyét területileg kiterjeszteni, munkás kezével leszáll a föld mélyebb rétegeibe, hogy a talaj fizikai, biológiai erőit sikeresebben csoportosítva, esetleg szaporítva igyekezzék előteremteni azt, amit a természet már megtagad. Ez a fejlődés a tőkének és az emberi munkának fokozott felhasználása a mezőgazdaságban: a termelés fejlődése az intenzitás felé. A föld javainak újabb és újabb felosztása [nem a vagyoneelosztás javítását, nem a vagyonok egyenlőségét, hanem a nyomor egyenlőségét ígéri. Gazdagabbak csak akkor lehetünk, *ha többet termelünk*. Birtokreformmal, demokratikusabb *birtokpolitikával* sem érünk el sokat, ha azt helyes *többtermelési politika* nem egészíti ki s maga a többtermelés is csak akkor hatékony, ha hozzá ésszerű *értékesítési politika* járul. Addig hiába beszélünk az egyoldalú magyar szemtermelésről, míg a magyar gyümölcs és zöldség vagonszámra rothad idebent, míg nem szervezünk olyan kereskedelmi hálózatot, mely megnyitja mezőgazdaságunk termelvényei előtt az utat a belföldi és a külföldi piacoz. A *birtokpolitikának tehát az agrárpolitikai intézkedések egészséges sorozatával kell kiegyensúlyozni*. S maga ez sem elég. Józan mezőgazdasági politika, az iparnak tervszerű fejlesztése is szükséges ahhoz, hogy a munkanélküliek százezrei munkához, megélhetéshez jussanak. Közgazdasági életünk kívánatos irányba való fejlődésének legnehezebben leküzdhető akadálya azonban ma a tőkehiány.

Ezelőtt száz esztendővel a legnagyobb magyar, kinek a múlt évben sok jubileumi órát szenteltünk, nagy művének címéül ezt a szót választotta: *Hitel*.

A történelem megismétli önmagát. Fejlődő korszakokat a visszaesés követi. A visszaesés forrása kell hogy legyen egy új renaissance-nak. Magyarország gazdasági renaissance-ja is egy hatalmas, fáradtságos munkateljesítményt kíván, amelynek első és legfontosabb feltétele elegendő tőke: hitel.

A szocialista mozgalmak a háború óta.

Dr. Bernát Gyula előadása.

1.

Az a körülmény, hogy a háborút követő forradalmi megmozdulások több államban juttatták az államélet irányításában vezető szerephez a szocialista eszmék hirdetőit, alkalmat adott a szocialistáknak arra, hogy megmutassák, meg tudják-e valósítani azokat a kívánságokat, sőt követeléseket, amelyeket a régi társadalmi rend fennállása idején állandóan a legtürelmetlenebben sürgettek. Németország, Ausztria, Oroszország, sőt Magyarország történelmének legutolsó egynéhány éve módot adott a kormányhatalomhoz jutott szocializmusnak arra, hogy elvének gyakorlati értékét bebizonyítsa. Hogy ezeknek a kísérleteknek mik a tanulságai, arra kívánunk a következőkben röviden rámutatni.

Éppen azért, mivel napjainkban olyan sokat hallunk – részint dicsérőleg, részint elítélőleg – nyilatkozni a szocializmusról, ha el akarjuk kerülni azt, hogy erről a kérdésről csak közhelyeket és frázisokat hangoztassunk, úgy egy kissé mélyebben kell belenézni a dolgoknak a lényegébe, vagyis röviden vizsgálat tárgyává kell tennünk a szocializmusnak azokat a sajátságait, amelyek a közelmúlt idők

történetében éreztették különös élességgel hatásukat és mint mondani szokás, rányomták bélyegüket a szocialista kísérletezések történetére.

Hogy miért lettek a szocialista eszmék a háború után szélesebb körben népszerűekké, azt megfejtí részint az a körülmény, hogy a legtöbb ember abban a hitben él, hogy a társadalmi és gazdasági viszonyok javulása a kormányrendszer változásától függ. Emlékezhetünk, hogy a háború alatt egész nemzetek milyen nagy nélkülözések között éltek. Azok között a körülmények között tehát könnyen megérthető, hogy egy olyan tanítás, amely az anyagi javak bőséges ígéretésével akar magának híveket szerezni, igen sok követőre, sőt rajongóra talált.

Tulajdonképpen joggal kérdezhetné valaki, hogy „a *szocializmusról*” beszélhettünk-e, hiszen annyiféle szocialista teóriáról hallhattunk, ahány szocialista íróról, mert jóformán mindegyiknek megvan a maga külön szocialista elmélete. Ez kétségkívül igaz, azonban épen a legutolsó években egy olyan szocialista elmélet kezdett kialakulni, amely uralkodó állást tölt be a többiekkel szemben. Elég tehát, ha a szocializmusnak ezt a fajtáját, – amelyet egy tudós „proletárszocializmus”-nak nevezett el, – vesszük vizsgálat alá.

Ha azt vizsgáljuk, hogy ez a fajtájú szocializmus, milyen okoknak köszöni létrejövetelét és kifejlődését, úgy azt találjuk, hogy itten is, – mint a szocialista tanok kialakulásánál általában véve – gazdasági, politikai és lélektani okok hatottak közre.

A gazdasági okok között csak röviden utalunk arra a nagy átalakulásra, amelyet a XVIII. század végén, illetve a XIX. század elején végbemenő nagy gazdasági változások előidéztek. A gépek feltalálása, mint mondani szokás, forradalmasította a termelést, más szóval a bér munkásoknak százezreit teremtette meg. Míg ezek rendszerint egész szűkös anyagi

viszonyok között tengették életüket addig, másrészt a gyárosok, vállalkozók, stb. kezei között óriási vagyonok halmozódtak össze. A politikai okok között szerepelnek azok a mozgalmak, forrongások, amelyekkel a múlt század első fele annyira telve van, de ahhoz, hogy a szocializmus a mai alakjában létrejőjön és gyűlölettel, forradalmi vágyakkal annyira megteljék, ahhoz nagyban hozzájárult az a körülmény, hogy az első szocialista apostolok szinte mind sorsüldözött, a világgal és saját magukkal meghasonlott emberek voltak, akik eszméiket is átítatják a fennálló társadalmi és gazdasági rend iránt táplált gyűlölettel.

Ez a gyűlölet, amelynek fő magvetői az első szocialista apostolok voltak, végigvonul a szocialista tanokon és rányomja bélyegét az egész mozgalomra. A cél ennek következtében a régi értékek elpusztítása lesz és helyükbe egy új ideál: az anyagi javaknak, a pénznek, az anyagi jólétnek a sóvárgása lép. A szocialista tanok mindegyikén végigvonul az a tendencia, amely a régi ideálok elpusztítására irányul, a szocialisták le akarják rombolni mindazt, ami a régi rendnek támasza volt: ki akarják küszöbölni a vallásos gondolkodást, el akarják pusztítani a régi államot, amely védi a fennálló társadalmi rendet.

De nemcsak rombolni akar a szocializmus, hanem építeni is, – az ő saját felfogásának megfelelően, mert hiszen a romok között nem lakhatik meg az emberiség. A régi rendet és annak ideáljait halálra ítéli és ennek helyében azt hirdeti, hogy az emberi legfőbb boldogság már e földön is megvalósítható, *még pedig gazdasági eszközökkel.* Vagyis azt mondja más szóval, hogy az emberi boldogsághoz csak egy kell, az anyagi jólét, a pénz és ez teljesen elegendő is. A vallás helyett a tudományt akarja adni, mert szerinte, a tudomány előhaladásával növekszik a technika vívmányainak, a feltalálá-

soknak a száma, ami végeredményben az anyagi jólétnek újabb növekedését idézi elő.

Ezekből a meggondolásokból, vagyis az anyagi, a materialisztikus világnézet legteljesebb előtérbe helyezéséből indul ki a szocialista világfelfogás és ezek szerint az elvek szerint kívánja átalakítani az egész társadalmat. Ennek a célnak az érdekében először is a végtelenségig szabályozni akarja a gazdasági életet, mert azt mondja, hogy a jelenlegi gazdasági rend ésszerűtlen, a mai termelési rendszer a javaknak igazságtalan elosztását idézi elő. De ennek a szabályozásnak az érdekében át kell alakítani az emberiséget, ki kell irtani belőlük az eddigi gondolkodásmód csiráit. Ezért meg kell lazítani a családi élet eddigi kapcsolatait és egészen új elvek szerint kell megszervezni a nevelésnek egyik legfőbb eszközét, az iskolát. Természetesen nem menekülnének az átalakítás elől az állam sem, illetve mindazok az intézmények (pl. bíróságok stb.) amelyek a mai államrendnek jellemző sajátosságait viselik magukon.

Hogy a szocialisták céljait könnyebben elérjék, híveiket fanatikusokká, vakbuzgókká kívánják tenni a legkülönbözőbb eszközök révén. így azt hirdetik, hogy a szocialista világrend okvetlenül el fog jönni és hogy erkölcsileg is szükséges, hogy eljöjjön, ezenkívül többen megkísérelték azoknak a paradicsomi állapotoknak a megrajzolását, amelyeket szerintük a szocialista eszmék megvalósítása el fog hozni az egész emberiség számára.

A szocialista tanítások tudományos érvei között a legnagyobb szerepet játszik az úgynevezett „osztályharc” eszméje, amely azt mondja, hogy az egész társadalom osztályokra tagozódik. Egy-egy osztály (pl. munkásosztály) tagjai azok, akik jövedelmüket egyforma módon szerzik (pl. a bérmunkások munkabért kapnak). Ezek az osztályok szüntelenül kíméletlen harcban állanak egymással, de egészen bizonyos

– mondják a szocialisták -, hogy végül is, a szocializmus diadala révén – a munkásosztály, a proletariátus fog győzedelmeskedni.

Általában véve ezeket a főbb elveket vallják – kisebb-nagyobb változtatásokkal – a szocialista tanítások, amelyeknek egyik legtöbbit hangoztatott követelménye tudvalevőleg ezenkívül még a tulajdonközösség is. Hogy egyáltalában ne legyen-e magántulajdon, vagy pedig csak a főbb termelési javak (föld, bányák, gyárak) vétesse-nek-e köztulajdonba, arra nézve megoszlanak a vélemények, úgyszintén azt illetőleg is, hogy a szükségesnek talált változtatások békés, vagy pedig harci eszközökkel – forradalmi úton, – valósítsassanak-e meg.

II.

Az előbbieken röviden kívántuk jellemezni a szocialista törekvéseket, illetve rámutattunk azoknak különösen arra a sajátságára, hogy *az élet értékei között a legelső sorba az anyagi javakat helyezik.* Azt hirdetik, hogy a legfőbb jó, a legnagyobb boldogság már e földön is elérhető, mert hiszen ahhoz csak anyagi eszközök szükségesek. Céljainak elérése tekintetében a szocializmus nem ismer kíméletet, hanem el akar pusztítani minden intézményt és gondolkodásmódot, amely útjában áll.

Amig az elvek és a hirdetett „igazságok” csak papiroson voltak meg, addig könnyű volt azt hangoztatni, hogy örök érvényűek. De jöttek az 1914-es események, amelyek próbára tettek sok mindent. A hadüzenetek olyan hatást idéztek elő a szocialista szervezetek között, mint a vihar, amely ráfúj a pókhálóra. A háború kitörésekor a világ szocialistáinak túlnyomó része „elárulta” a szocialista Internacionálét, ahelyett, hogy az „egységes proletárosztály érdekeiért” szállott volna sikra, beállott katonának és ment har-

colni a „burzsoá” kormányok vezérlete alatt a „proletártestvérek” ellen.

De nemcsak a munkásság százezrei, az egyszerű közkatonák tettek így, hanem ugyanezt cselekedték a vezérek is, akik nem haboztak miniszteri tárcákat elvállalni az úgynevezett háborús kabinetekben, így Belgiumban mindjárt 1914 augusztus elején koalíciós kabinet alakult, amelyben helyet foglal a híres szocialista vezér, Vandervelde is. Ugyanekkor a francia szocialisták hazafias és harcias hangú gyűléseiken egyhangúan a háború mellett foglalnak állást. Majd a háború későbbi folyamán egyik vezérük Albert *Thomas* belép a háborús kormányba és a municós miniszteri tárcát veszi át. Ugyanígy tesz a többi szocialista apostol is, mint pl. Sembat, Henderson. Hasonló jelenségek ismétlődnek meg Angliában is. Az 1914 október 15-én megtartott szocialista kongresszus Németország tönkretételét kívánja, ami a pacifista szocialista ajkáról igen sajátos hangzik! Németországban ugyanez a helyzet, csak a háború előrehaladásával, illetve a nyomor növekedésével kezdenek a szocialisták más húrokat pengetni.¹ Ezek az események mind azt igazolják, hogy a proletariátus egységességébe vetett hit, illetve az a meggyőződés, hogy amunkásosztály válságos időkben összefogva küzd, nem bizonyult helytállónak a való élet tűzpróbájában.

A háború után a szocialista szervezetek keretei

¹ Az orosz szocialisták 1917 márciusában, az úgynevezett Kerenski forradalom kitörésekor felhívást bocsátottak ki a nyugati elvtársakhoz, a békepropaganda haladéktalan megkezdése érdekében Jellemző arra, hogy ezt a felszólítást miképpen fogadták, *Vanderveldének*, a belga szocialista vezérnek egy kije-lentése; „Nagy haragot érezek azok iránt az elvtársak iránt, akik békét akarnak kötni. Nem, a bünt bűnhődésnek kell követnie” (Vandervelde ezeket a jellemző szavakat még 1915 április 18-án Parisban megtartott beszédében mondta).

között is felfordult állapotok uralkodnak, napirenden vannak a forrongások, még olyan államban is, ahol szocialisták ülnek a kormány tagjai között, egyre növekszik a sztrájkok száma. A vezetők elvesztették a tömegekre gyakorolt fegyelmező befolyásukat. Mindenütt erjesztő mozgolódások, amelyeknek eredménye az, hogy a szocialista tábor egysége megbomlik. Minden országban alakulnak jobboldali és baloldali szocialisták. A jobboldaliak azért, hogy kormányképesek legyenek, egyre többet adnak fel az eredetileg vallott szocialista elvek közül, viszont a baloldali szocialista agitáció a legféktelenebb demagógia eszközeit használja egyre nagyobb és nagyobb mértékben.

De külpolitikai vonatkozásban sincsen meg immár az úgynevezett egységes proletárfront. A háború kitörésekor megszűnt az 1889-ben alakult második internacionálé és helyébe nem sikerült olyan szervezetet «alakítani, amely összefoglalná az egész világ szocialistáit. A marxi eszmék örökségeért ezen a téren két intézmény vetekszik, az egyik az 1919 tavaszán Moszkvában megalakult hírhedt harmadik Internacionálé, a másik pedig az 1923-ban, Hamburgban létesített internacionálé.

A sokat emlegetett harmadik Internacionálé harci szervezet és a legszigorúbb központosítás elvén épült fel. Az egységes vezetés egy 60 tagú központi végrehajtóbizottság kezében van, amely egyszersmint az ellenőrzés feladatát is teljesíti. Ennek a szervezetnek bevallott célja a „világforradalom” kirobbantása. Erre törekszik minden eszközzel s még az úgynevezett „testvérharcok”-tól sem riad vissza, amennyiben *a szociáldemokrata szervezetekkel is éles harcban van.* A leghatásosabb fegyvere a pénz. Az elkobzott értékeket pénzre váltva a harmadik Internacionálé anyagi eszközökkel dolgozva ilyen módon próbál híveket szerezni, ha az érvek elégteleneknek bizonyulnának. Ezen a réven azután

tekintélyes számú agitátor és egyéb zsoldos áll a különböző országokban a rendelkezésére.

A hamburgi Internacionáléban a mérsékeltbb elemek foglalnak helyet olyanok, akik nem kommunistáknak, hanem „csak” szocialistáknak vallják magukat. Céljuk, – legalább bevallottan – nem a világforradalom kirobbantása, hanem az egyes országok munkásmozgalmi közötti kapcsolatok létesítése. Jellemző arra nézve, hogy itten minden hirdített nemzetköziség ellenére is, milyen szocialista szellem uralkodik, hogy a francia elvtársak kívánságára a német elvtársakat csak reájuk nézve igazán megálázó – a háborús bűnösséget a németekre hárító kijelentések megtétele után vették fel. *Hilferding* német szocialista vezér például a németektől követelt jótételei szolgáltatásokat mint erkölcsi szükségességet ismerte el.

Ez tehát a szétesés ideje, vége a szocialista párt régi egységének. Megtörténik a szertehúzó elemek különválása az entente országokban is. Franciaországban az 1920-ban Toursban tartott kongresszuson válnak ki a kommunisták, ugyanebben az évben történik meg a szakadás Angliában is, ahol eddig a „*Labour Party*” egyesítette az összes árnyalatokat. Evvel kapcsolatban azonban nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy nemcsak balfelé, hanem jobbfelé való eltolódások is fordulnak elő. Különösen észlelhető ez Olaszországban, ahol a keresztyénszocialista és fascista szakszervezetek jelentékeny tömegeket vonnak el a szocialisták táborából. 1924 őszén a nem szociáldemokrata szervezett munkások számát ebben az országban 800-900 ezerre becsülték.

III.

Az eddigiek áttekintése után esetleg azt lehetne ellenvetésül felhozni, hogy talán azokban az országokban, amelyekben az úgynevezett polgári pártok-

kai való együttműködés kényszerűsége nem feszélyezte a szocialista politikusokat az új és ideális állam felépítésében, több szerencsével sikerült a kitűzött célokat megközelíteni. Hogy ez mennyiben van így, arra nézve a legtöbb tanulságot adja két kísérletnek a története, amelyek az orosz, illetve a magyar, úgynevezett „tanácsköztársaság” neve alatt ismeretesek.

Épen azért, mivel ez a két próbálkozás már eddig is bőven nyújtott érveket, kissé nehéz evvel a témával foglalkozni, mert nagyon közeli a veszély, hogy közismert szólamok hangoznak el ottan, ahol tudományos érveknek kellene bizonyító erejüket éreztetniök. Ezt a veszélyt talán úgy kerülhetjük el legbiztosabban, ha eltekintünk a tárgy politikai vonatkozásaitól és csupán csak azokat a mozzanatokat emeljük ki, amelyek gazdasági szempontból jelentőségteljesek.

Annak a forradalomnak, amely 1917 novemberében játszódott le és amely az úgynevezett bolsevikiek kezébe juttatta Oroszországban az állami főhatalmat, mindezek felett két fő feladatot kellett maga elé tűznie és megoldani. Először is fokozni az ekkor már igen szomorú helyzetben lévő termelést, evvel egyidejűleg pedig gondoskodni arról, hogy annak a munkásosztálynak – amelynek érdekeit van állítólag hivatva az új állami és gazdasági rend szolgálni – a megélhetési viszonyai javuljanak.

Lássuk, hogy *Oroszországból származó és így a bolsevik cenzúrán keresztülment híradások* miképpen számolnak be az ebben a tekintetben elért eredményekről.

Az Oroszországban jelenleg meglevő államforma *elvileg* az úgynevezett munkás- és paraszttanácsok köztársasága, ami aképpen értendő, hogy az alkotmány ezeken a tanácsokon nyugszik; tanácsstagok csakis olyan egyének lehetnek, akik a bolsevik meg-

határozás szerint termelőmunkát végeznek. Ezek a helyi tanácsok választják a tartományi tanácsokat, amelyek viszont a legfőbb törvényhozási fórumnak, a „nagyorosz tanácskongresszusnak” az összeállításáról gondoskodnak.

A tényleges alkotmány Lenin idejében az abszolút monarchia, most pedig az önkényuralmon alapuló direktorialis forma. Uralmuk fentartásáról a bolsevikiek az osztályigazságszolgáltatás, a nagyszámú hivatalnoksereg és a fegyveres erő révén gondoskodnak. Hogy utóbbi milyen nagy szerepet játszik, arra nézve jellemző az az adat, amely szerint az új uralom első három évében, bolsevik statisztika szerint, a fegyveres alakulatok összesen 1,720.000 embert (ezek közül 815.000 a paraszt) végeztek ki. Gondoskodnak uralmuk fentartásáról ezenkívül szellemi fegyverekkel is és pedig monopolizálják a tanítást, továbbá állandó propagandával törekednek arra, hogy minden nyomorúságért az úgynevezett ellenforradalmárokat okolják és egyúttal dicsőítsék a saját rendszerüket.

Ha a gazdasági téren elért eredményeket nézzük, akkor legelőször is szembetűnik az, hogy a „munkásállamban” a fizikai munkát végező munkás keresménye 1922. év végén csak 50%-a békebeli keresményének. Ez azonban már haladást jelent, s az ebben az évben végbement kapitalista átalakítások hatásának tulajdonítható. De még a felére redukált munkabérek mellett sem biztosítható minden munkás részére az elhelyezkedés, a munkanélküliség állandóan igen nagy, ami a termelési állapotok általános lezüllesztésében találja magyarázatát. Ebben az időben – hivatalos kimutatások szerint – az a helyzet, hogy országos átlagban 100 munkakínálatra 62 munkaalkalom esik. Rendkívül súlyos helyzetben vannak azonban a szellemi munkások; ezeknek a kategóriájában 100 munkaalkalomra 952 jelentkező

akad. A legtöbb munkáselbocsátás oka a munka-redukció: a termelés általános lecsökkenése, nemcsak a fizikai, hanem a szellemi munkáé is. Lunatscharszky közoktatásügyi népbiztos kijelentése szerint a kommunista uralom kezdetétől 1922. novemberéig a tanítók száma 69%-al csökkent, fizetésük pedig a békebelinek 77-ére esett.

Érdekes, hogy a „munkásosztály legerősebb fegyvere” a sztrájk, a munkásállamban egészen 1922 februárjáig meg volt tiltva. Ettől az időponttól kezdve már elvileg engedélyezve van, de konkrét esetben valamely munkabeszüntetés annyi mindenféle engedélyhez van kötve, hogy ezeknek a betartása minden sztrájkot örökre lehetetlenné tenne. A munkások épen ezért túteszik magukat ezeken a szabályokon, sztrájkolnak a szakszervezetek központi bizottságának az engedélye nélkül, sőt – és ez szintén rendkívül jellemző – az összes sztrájkok 71.6%-a épen a bolsevik paradicsom fővárosában, Moszkvában tört ki.

Az ország termelési viszonyai sivár képet mutatnak. Csak néhány adatot kívánunk itten felhozni, amilyen például az, hogy az ország legnagyobb és legfontosabb termelési ágának, a mezőgazdaságnak a gépfogyasztása 1921-ben a békebeli fogyasztás 13%-ára csökkent. Romlanak a kereskedelmi és a közlekedésügyi viszonyok: szintén hivatalos kimutatás szerint az ország vasutai 1921-ben 300 millió aranyrubelnyi deficittel dolgoznak, a tüzelőanyag-fogyasztás a rossz gazdálkodás következtében 260%-al növekedett, 1922-ben, hivatalos becslés szerint 272 millió pud élelmiszer kallódott el a vasúti szállítás alatt, személyzet sikkasztásai folytán a felhasználtnak jelzett tüzelőanyag 50%-a az alkalmazottak hűtelen kezelése folytán tűnt el. Az üzemben levő vagonok száma 1925 elején a háború előtti állomány $\frac{1}{3}$ -a. A mezőgazdasági termelés

helyzetét feltüntető adatok rendszerint a külföldre irányuló propaganda szempontjai szerint vannak összeállítva. Megbízhatóságuk igen kétséges, ezért itten nem is térünk ki rájuk.

Rendkívül sok olyan adatot lehetne még felhozni, amelyek mind azt bizonyítják, hogy a bolsevik gazdasági politika csak romlást hozott a termelésnek várt fellendülése helyett. Hogy ez mennyire így van, arra nézve semmi sem döntőbb bizonyíték, mint az, hogy ezt a szovjetpolitika is elismeri s ezért, mint mondani szokás, új orientációkat keres. Ennek az új politikának az a lényege, hogy 1922-ben megszűnik Oroszországban a kommunizmus, vagyis a törvényhozás csekély kivétellel visszaállítja a régi „burzsoá állam” magánjogi intézményeit. Erre a lépésre bizonyára csak a körülmények kényszerítő nyomása alatt határozta el magát a szovjetpolitika, amelyek között bizonyára nem utolsó szerepet játszott az a körülmény, hogy az itt-ott működő „kiuzsorázó” magánvállalatok kedvezőbb munkabéreket nyújtottak a munkásoknak, mint a szocializált üzemek s ennek következtében a magánvállalatok működése erős propagandát jelentett a kommunista gondolat ellen.

Az „új gazdasági politika” néven összefoglalt változások legélesebben tükröződnek az új polgári törvénykönyv rendszerében, amely alig különbözik a „kizsákmányoló burzsoá” államok hasonló célú jogszabálygyűjteményeitől. Miután megbukott a kommunista politika, jöjjön a régi gazdasági rend.

Az új polgári törvénykönyv, amely 1923. jan. 1-én lépett életbe, már elismeri a magántulajdont, (20. §.) de csak bizonyos korlátok között. Megszűnnek az osztályjellegű forradalmi törvényszékek és visszaállítatnak a törvényszékek és a régi peres eljárási szabályok (25-51. §.). Magántulajdonban ezentúl már lehetnek házak, kereskedelmi és ipari

vállalatok, arany- és ezüstműek. A 61. §. már elismeri a legtipikusabb kapitalista intézményt, a részvénytársaságot és ebben a tekintetben ugyanolyan szabályokat állít fel, mint a burzsoá törvényhozások. A 110. §. a kamatról (szintén tipikus burzsoá fogalom) intézkedik, a 113. §. pedig az ingatlanok átruházásának a feltételeiről.

Nagyon sokáig lehetne itten folytatni mindazoknak a változásoknak az ismertetését, amelyekre azonban nincsen elég terünk s amelyek mind azt bizonyítják, hogy Oroszországban a kommunisztikus gazdasági rend már évek óta megbukott és most maga a szovjettörvényhozás követ el mindent abban az irányban, hogy azokat a „burzsoá” intézményeket, amelyeket annak idején vad dühvel kiirtott, visszaállítsa, mert csak ezen a réven remélheti a züllött gazdasági viszonyok megjavítását.

IV.

Tulajdonképen ezeknek a fejtegetéseknek a legnehezebb része épen az, amelynek feladata azoknak az eseményeknek a tárgyalása, amelyek a magyarországi proletárdiktatúra elnevezése alatt foglalkozhatók össze. Nemcsak az a körülmény teszi azt a feladatot nehezzé, hogy ezekről az időkről már alkalmunk volt hallani nagyon sok, részint elitelő, részint – bizony ez is előfordul – elismerő kijelentést, hogy újat igazán nem könnyű mondani evvel a témakörrel kapcsolatban, hanem még más okoknál fogva is. így például az oroszországi bolsevizmus jellemző sajátosságának tárgyalásánál láthattuk azt, hogy az elmúlt évek fejlődése mind nagyobb és nagyobb mértékben kényszeríti a bolsevik politikát arra, hogy belátva eddigi cselekedeteinek ésszerűtlenségét, visszatérjen arra az útra, amelytől a forradalom hevében olyan nagy dühvel eltért. Nálunk

azonban, hála Istennek, sokkal rövidebb ideig tartott a bolsevista uralom, mint Oroszországban és ezért a fejlődésének a fokozatai sem szolgálnak olyan csatánót bizonyságokkal, mint a volt cári birodalomban. Ennek ellenére azonban sok tanulságot rejt magában a proletárdiktátorok itteni garázdálkodása is.

A politikai vonatkozásokat ezúttal is el fogjuk hagyni, amit annyival inkább is megtehetünk, mert bizonyára még mindenkinek élénken emlékezetében vannak azok a körülmények, amelyek között megtörtént az úgynevezett tanácsköztársaság magyarországi megalakítása. Az uralomrajutottaknak első és legfontosabb kötelessége volt, – a saját érdekükben is – az, hogy a termelés folytonosságáról, illetve fokozásáról gondoskodjanak. Épen ezért elsősorban a mezőgazdasági termelés ügyét kellett szem előtt tartaniok. Ez nem volt könnyű feladat, annyival kevésbbé, mivel a szovjetkormány a mezőgazdasági birtokviszonyokat épen az ellenkezőképpen kívánta rendezni, mint ahogy azt a Károlyi kornak földosztói nagyhangú propagandájukkal ígértették. Mig ugyanis a Károlyi kornak földbirtokreformtervezete magántulajdonképen akarta a földigénylők között a juttatott földterületeket kiosztani, addig a bolseviki birtokpolitika a közös birtoklás elvi alapján állott. A jelszó az volt, hogy a földműveléssel foglalkozó lakosságot termelészövetkezetekbe kell tömöríteni, ezek azután hatósági felügyelet alá kerülve a „termelési biztosok” (túlnyomó részben a volt tulajdonosok) felügyelete alatt működtek. Ezek az intézkedések azonban csak a közép- és nagybirtokra vonatkoztak, a kisbirtokot nem merték kivenni a birtokosok magántulajdonából.

Nagy bajokat okozott az a körülmény, hogy dacára a biztató, nógató felhívásoknak, az emberek nem akartak dolgozni. A szovjetkormány úgy próbált ezen segíteni, hogy hihetetlen magasan állapította meg a munkabéreket. Szakértők számításai

szerint ezek a bérek csakis úgy lettek volna fedezhetőek, ha egy-egy hold föld átlag 12 q. búzának megfelelő értéket produkál. Ez azonban köztudomásúlag nálunk jelenleg még a lehetetlenség birodalmába tartozik, annyival inkább oda tartozott az akkori felfordult termelési viszonyok között. Ezenkívül szinte sok nehézséget okozott az is, hogy a gazdaközönség minden módon azon volt, hogy a kormányzat által az ellenőrzésre kiküldött közegek tevékenysége elé a legnagyobb akadályokat gördítse.

Általában véve a szovjetkormány egyik legfontosabb tárcája, a földművelésügyi, csak gyártotta a rendeleteket, amelyeknek gyakorlati jelentősége csekély volt. De miképpen is lehetett volna komoly eredményeket várni az olyan rendeletektől, amilyen volt pl. az is, amely a budapesti húszsín megszüntetését olyan értelmű drákói szigorú rendelettel kívánja megszüntetni, hogy a dunántúli gazdaságok juhállományuknak 50%-át szolgáltatassák be Budapestnek?

A magyarországi proletárdiktatúra hatásai sokkal szembetűnőbbek az ipar és a kereskedelem, mint a mezőgazdaság terén. A háború alatt már felmerült a nagyobb üzemek úgynevezett szocializálásának a gondolata, amit azután a proletárdiktatúra egy nagyszerű gesztussal keresztül is vitt. Az egyes vállalatok élére a termelési biztosok kerültek, az állam tulajdonaként tekintett vállalatok központi igazgatását pedig a „Népgazdasági Tanács”, mint kormányhatósági szerv intézte.

A szocialista elvek szerint akarván az üzemek működését egységesen irányítani, egy igen nagy bürokratikus szervezet kialakítása vált szükségessé. Maga a Népszava június 12-iki száma jellemzi a következőkben ezt a szervezetet: „most is dühöng a protekció, az új bürokrácia bizonyos tekintetben még túltesz a régiek gyalázatosságain is”. Rengeteg

kurzust rendeznek, s hogy a vezetőség általában véve milyen képességekkel volt megáldva, azt ugyan-csak a Népszava jellemzi lapiderisan, amidőn azt mondja, hogy „kár, hogy a szakértelem és a politikai megbízhatóság ritkán van együtt”.

Itten is a munkabérek emelésével próbálták orvosolni az összes bajokat: a termelés ennek dacára a békebeli eredményeknek 50%-10%-ára csökkenik, ami pl. a Ganz gyárban a termelési költségeknek 25-szörösére való emelkedését idézte elő. A 7-30-szorosára emelt munkabérek elviselhetetlen terhet jelentettek, pl. a Lámpa és Fémárugyár, mely évi 3,647.000 korona teljesítőképességgel bírt, évi 12 milliót fizetett volna ki munkabérek címén.

A propaganda kedvéért azonban, legalább eleinte, olcsón kellett árusítani, tekintet nélkül az előállítási költségekre. így történt meg azután az, hogy pl. míg:

egy doboz gyufa ára 11 fillér, előállítási költsége 23 fillér;		
1000 darab téglá ára 860 K,	„	1715 K;
egy 20 filléres váltópénz	„	32 fillér.

Néhány vállalat a diktatúra tartama alatti bevételei és kiadásai egymással szembeállítva:

	Kiadás	Bevétel
Budapesti Elektromos Művek	23.9 millió K,	20.8 millió K;
Glóbus-nyomda	4.2 „ „	3.48 „
Feltén kábelgyár	60.3 „ „	4.33 „
Köszén és Téglagyár	2.8 „ „	1.12 „
Tóth Imre-féle bádógárgyár.....	0.106 „ „	0.54 „

Fenti számok a legjellemzőbbek a proletár-diktatúra gazdálkodási eredményére. Azok a kísérletek, amelyeket a kisipar és a kereskedelem átgyúrására tettek, pusztá kísérletezésnél alig voltak másnak mondhatók.

Hogy a kisiparosokkal szemben milyen álláspontot foglaljon el a „Tanácsköztársaság” – meghagyja-e önállóságukat, vagy pedig tömörü-

lésekre kényszerítse őket, arra nézve nem alakult ki végleges álláspont. A nagyobb kereskedelmi szervek nem tudtak megmenekülni az úgynevezett szocializálás alól, hogy ez azután milyen gazdasági eredményekkel járt rájuk nézve, – miután azokban az időkben jóformán teljes volt az árúhiány – alig állanak adatok a rendelkezésünkre.

A szovjetpolitika nálunk is felvette a küzdelmet a családi élet ellen, amit úgy gondolt legsikeresebben eszközölhetni, hogy a legnagyobb mértékben megkönnyítette a házasságok felbonthatóságát. Erre nézve jellemző adat az, amely szerint a magyarországi bolsevizmus uralma alatt 5655 válóper indult meg. Ezek közül 2019 esetben végleges döntés nem történt, ellenben 2010 esetben kimondták a válást és csak 312 esetben nem bontották fel a házasságot. Szerencsére a magyarországi proletárdiktatúra túlságosan rövid ideig tartott ahhoz, hogy saját maga állítsa vissza azokat az úgynevezett kapitalista berendezéseket, amelyeket ő pusztított el, – s amint az Oroszországban történik. Ha erre lett volna ideje, most bizonyára az volna a helyzet, hogy a leghangosabb proletárdiktátorok lennének a legcsendesebbek, miután már tekintélyes földi javaknak lennének a haszonélvezői. De erre már nem volt ideje a proletárdiktatúrának, nem tudott építeni, még a saját érdekében sem. Amit ránk hagyott, az temérdek rombolás, pusztítás és egy csomó igen hasznos tapasztalat.

Oroszország gazdasági helyzete bolseviki források alapján.

Kisegítő tanulmány *Bernát Gyula* előadásához.

Szovjetoroszországnak először Anglia, majd később más európai államok részéről jogilag történt elismerése többek körében keltett megbotránkozást. Ezek között sokan voltak olyanok, akik az erkölcsi felháborodástól eltekintve – az elismeréssel szemben már csak azért is tápláltak aggályokat, mert nem tudták megmagyarázni azt, hogy a kommunista elvek szerint berendezett állam miképpen kapcsolódhatik bele a többi, a magántulajdon alapján álló államalakulatok érdekközösségébe. Nem akarjuk az elismerés tényének helyességét ez alkalommal bíráló tárgyává tenni, de annyit megállapíthatunk, hogy a mostani Oroszország struktúrája lényegesen különbözik az 1917-ben a bolseviki forradalom által létrehozott Oroszországtól. Az ezen időpont óta végbe ment átalakulási folyamat éppen nem vall a bolseviki vezetők elvűségére, sőt éppen ellenkezőleg azt mutatja, hogy a forradalmi hevület nagyszabású tervei mind csődöt mondtak.

Jelen fejtegetések kísérletet akarnak jelenteni abban az irányban, hogy az orosz birodalom jelenlegi gazdasági és szociális helyzetét bolseviki forrásból származó adatok alapján mutassák be, ez az

eljárás tehát már eleve kizárja azt, hogy megállapításaink „*ellenforradalmi*” jellegűeknek legyenek minősíthetők.

Főként három forrás az, amelynek alapján az orosz állapotokat ismertetni törekszünk, kettő ezek közül a hivatalos bolsevik propaganda kiadványa és pedig az első a „*Russian information and Review*”, amelyet a Londonban székelő orosz kereskedelmi komité ad ki, a második Moszkvában jelent meg, „*Bulletin des Centrosojus*” címmel. Az elsőnek célja az általános szociális és gazdasági viszonyokról tájékoztatni, a második kizárólag a szövetkezeti mozgalom ismertetésére szorítkozik. Mind a kettő kifejezetten a hivatalos bolsevik álláspontot képviseli. Forrásanyagunk harmadik részét a genfi nemzetközi munkahivatal kiadásában megjelenő *Informations Sociales* képezi, ez a folyóirat az Oroszországban megjelenő, tehát a bolsevik cenzúrán keresztülmenő folyóiratokból vett adatok alapján közöl Oroszország jelenlegi helyzetéről ismertetéseket.

I.

A bolsevik irányzatnak uralomra jutásakor kettős feladata volt, először is a munkásrétegek részére, amelyeknek érdekeit, legalább elvileg zászlajára írta, biztosítani az előnyösebb munkafeltételeket, vagyis minimálisan lehetővé tenni azt, hogy fenn tudják tartani a háború előtti életszínvonalat. Feladatául kellett tekintenie továbbá a termelésnek fokozását, mert ennek elmaradása esetén vérmes tervek megvalósulása természetesen lehetetlenné válik.

Immár megállapítható, hogy a munkabérek tényleges javítása egyáltalán nem történt meg, sőt ellenkezőleg, ebben a tekintetben határozottan kedvezőtlenebbul alakult a helyzet a munkásság rovására. A hivatalos folyóiratokban közölt adatokból

kitűnik, hogy a fizikai munkás átlagos keresménye 1922 végén csak 50 százaléka a békebeli keresményének, ez azonban már vívmányt jelent s az 1922-ben végbemenő kapitalista szellemű átalakulásnak tudható be, 1922 elején már az ebben az időpontban elért 25 százalék is jelentékeny könnyebbséget jelentett a munkás részére a forradalom első éveinek nélkülözései után. A moszkvai statisztikai hivatal hivatalos kiadványaként megjelent kimutatás szerint míg egy munkás 1922 végén átlagban havi 41.5 békerubelt keresett, ugyanaz ugyanannak az évnek elején 20.16 rubellel volt kénytelen megelégedni. A javulás, amely azt jelenti, hogy a munkás a 37.9 rubelt megkívánó létminimum mellett havi fizetéséből 3.1 rubelt képes megtakarítani, csakis az életszínvonal jelentős leszállítása révén volt elérhető, ami kitűnik az idézett forrás azon közléséből is, hogy míg egy családos munkás 1908-ban a fizetése 75 százalékát felemésztő élelmi cikkekre 3040 rubelt költ, addig 1922-ben 20.7-nál többet nem áldozhat erre.

Az idézett kimutatás 287 munkás és 73 tisztviselő életviszonyainak vizsgálata alapján állít fel egy vázrajzot, amelyből többek között kitűnik, hogy a munkás saját, amennyiben családos, családtagjainak együttes állandó jellegű jövedelme 1922 végén az összes jövedelem 90 százalékáig emelkedett, míg 1918-ban a bevételeknek csak 65 százaléka, illetve nőtleneknél 74 százaléka volt állandó jellegű, az ezenfelüli összeg a legkülönbözőbb forrásokból származott és emellett bizonytalan is volt. Jellemző, 1922 végén a munkás jövedelme 4.6 százalékát kénytelen ingóságainak eladási árából fedezni, ez a szám 1922 márciusában 15.3 százalék volt, kulturális irányának eklatáns bizonyítéka.

De még a felére redukált munkabérek mellett sem biztosítható valamennyi munkás részére az elhelyezkedés, az ipari munkanélküliség az exportnak

különbösen kedvező alacsony állású valuta ellenére is – tekintve az ország kevésbé industrializált jellegét, – elég jelentékeny mérvű. Magyarozatát ez a körülmény elsősorban a fogyasztás nagy csökkenésében találja s az így közreható okok sokfélesége útjában áll annak, hogy ez a baj gyorsan legyen orvosolható. Az orosz munkaügyi népbiztosság 52 városra kiterjedő adatai szerint 1923 május 1-én 443.000 volt a munkanélküliek száma, míg április 1-én csak 387.000, ami 14.3/10 százaléknyi emelkedésnek felel meg. Szomorú, hogy a munkaközvetítő intézmények kimutatása szerint országos átlagban 100 munkakináltra átlag csak 52 munkaalkalom esik, ezt az átlagszámot azonban igen nagy mértékben meghaladja a szellemi munkakinálta, ahol 100 munkaalkalomra 933 jelentkező akad, mindössze az élelmiszeriparnál kedvezőbb a helyzet. Nagy szegénységi bizonyítványt szolgáltat a szellemi munkanélküliek nagy száma. A hivatalosnak tekinthető Voprosy Trouda 1923 augusztusi száma közli 75 u. n. munkabörze adatait, amelyek szerint 1923 első felében a munkanélküliek több, mint $\frac{1}{4}$ része a szellemi munkásság közül került ki, ami természetesen nagy mértékben meghaladja az intellektuelleknek a lakosságban elfoglalt percent számát. Noha az új gazdasági rend, amelyről később bővebben fogunk szólni, a munkanélküliség enyhülése terén is általában véve javítólag hat a gazdasági viszonyokra, 1923 tavaszán az ország egyik legnagyobb ipari centruma munkásságának több mint a fele nem volt képes munkáerejét értékesíteni. A munkanélküliséget előidéző okok között a legnagyobb mértékben a munkaredukció szerepel, a feldolgozott esetek 72 százalékában, ami tulajdonképpen az igényeknek általános lecsökkenését jelenti, nem pedig azt, hogy az ország gazdasági élete bizonyos termelési ágakat nélkülözhet. Dacára annak, hogy a bolsevik vezeték állandóan dicse-

késznek a kultúra terén elért sikereikkel, jellemző, hogy a közoktatásügyi személyzet helyzete a legsiralmasabb. 1922 novemberben a tanítók békebeli fizetésüknek csak az 77-ét kapják. Lunatcharszky közoktatásügyi népbiztos szerint a kommunista regime óta a tanítók száma 69 százalékkal csökkent. Az agrár Oroszország még a nagy gyakorlati jelentőséggel bíró mezőgazdasági oktatást is megszükitette.

A szellemi munkanélküliség egyes kategóriái tekintetében részletes adataink nincsenek, csak elvéve találunk erre vonatkozó közléseket. Így a Trouda 1923 június 23-iki száma szerint a mérnökök 14 százaléka van munka nélkül, aminek egyik oka az is, hogy a vállalatok élén kontárok állanak s az állam a minimális munkabérekét állapítja meg, a vállalati igazgatók részére.

Noha mint érintettük, a megélhetési viszonyok 1922 folyamán lényegesen javultak, a munkásság még mindég nagyon hátrányos helyzetben van, ennek azután a következményei az egyre sűrűbben megnyilvánuló sztrájkok. 1922-ben a szabadabb gazdasági aera a munkakényszer megszüntetését is magával hozta, a jogaikkal szabadabban élni akaró munkásság egyre sűrűbben alkalmazza a bolsevik vezeték által uralomra-jutasuk előtt annyira magasztalt sztrájk fegyverét, amelynek azonban alkalmazási lehetőségeit nagyban megszorítja a bolsevik állam.

A bolsevik sajtó és a moszkvai statisztikai hivatal közleményeiből értesülünk arról, hogy 1922 február óta nincs munkakényszer, illetve az állam ezen időponttól kezdve ismeri el a sztrájkjogot. A paragrafusok azonban, ha minden esetben betartatnának, teljesen lehetetlenné tennének minden, az államnak nem kellemes sztrájkot, ugyanis a sztrájk csak akkor bír a törvényes kellékekkel, ha kimondásához a szakszervezetek, illetve az érdekelt szak-

szervezet központi bizottsága (tehát quasi mintegy hatósági szerv) hozzájárul. Ez a határozat kötelező jelleggel bír. Még szigorúbbak az intézkedések az állami üzemekben dolgozó munkások sztrájk-jogát illetően. Érdekes, hogy a legtöbb sztrájk (71.6 százalék) éppen a bolsevik paradicsom fővárosában, Moszkvában tört ki, a sztrájkolók száma itt az összes sztrájkolók 44.7 százaléka. A sztrájkok túlnyomó részben a bolsevik rendszer gazdasági politikája ellen irányulnak, amennyiben 95 százalékban a sztrájk oka pénzkérdés. Az állami tulajdonban lévő bányáknál a fizetés kiutalványozásának késedelmes volta. A statisztikailag kimutatott sztrájkok 80.3 százalékában a munkások győztek. A gazdasági fellendülés azonban úglátszik, nem érezteti áldásait a munkásság helyzetének javulása tekintetében, avagy lehetséges az is, hogy a munkásság immár szabadabban mozoghatván, egyre nagyobb étvágyú kezd lenni. Erre nézve jellemzők¹

	konfliktusok száma	sztrájkoló munkások száma
1922 első felében	754	9526
„ második „	3313	34428
„ harmadik „	4018	79583

Jellemzi nagyon a helyzetet, hogy a legtöbb sztrájk az érdekelt szakszervezet jóváhagyása nélkül tört ki, (73 megvizsgált eset közül 63 esetben) kettő a tilalom dacára és csak 8 a szakszervezet beleegyezésével.

II.

Hogy sem a sztrájkok, sem a munkanélküliség leküzdésére irányuló intézkedések nem vezethetnek a kívánt eredményre, annak oka elsősorban az, hogy

¹ Részben a bolsevik sajtó, részben a Moszkvai Statisztikai Hivatal adatai. Közli az Inf. Soc. 1923 ápr. 27-iki száma.

az ország gazdasági dekadenciája oly mérvű, hogy a szükségletek kielégítése a legnagyobb nehézségekbe ütközik. Ezt a pusztulást talán a legmarkánsabban az 1921. évi éhínség adatai világítják meg. Az 1922. év terméseredménye már javulást jelent, de a javulás még ebben az évben is nagyon csekély. A mezőgazdasági termelés intenzivitásának csökkenéséről némi fogalmat adnak azok az adatok, amelyek szerint az egész gépfogyasztás a háború előttinek 13 százalékára csökkent. Már magában véve ez a körülmény is megmagyarázza a terméseredmény csökkenését. A fejenkénti termésátlag 1921-ben 17.5, 1922-ben 23.4 pud. Mindössze az ukrániai aratás eredményének köszönhető az, hogy az egész birodalom mégis, mintegy 159 milliónyi termésfelesleget képes felmutatni. Ez az exportra szánt felesleg azonban csak hipotetikus és csakis úgy érhető el, hogy a belföldi fogyasztás tetemesen csökkenik. Legújabban már 15.6 pudot számítanak a falusi és 10.8 pudot a városi lakosság szükségletei kielégítésére fejenként, míg 1913-ban országos átlagban 26.5-et, ebből 7.5 lement az állattartásra és vetőmagra, úgy hogy 19 pud volt helyenként a gabona-szükséglet. Ezért tehát ha a lakosság meg akarná közelíteni a békebeli fogyasztást, úgy a fent kimutatott felesleg helyett hiány mutatkoznék.

A kaotikus állapotok éppen nem befolyásolták kedvezően az ország közlekedési és kereskedelmi viszonyait. A vasutak 1922-ben évi 300 millió arany rubelnyi deficittel dolgoznak, a tüzelőanyagfogyasztás a rossz gazdálkodás következtében 260 százalékkal emelkedett, 1922-ben hivatalos becslés szerint $2\frac{1}{2}$ millió pud élelmiszer kallódott el a vasúti szállítás alkalmával, $11\frac{1}{2}$ millió pud tüzelőt sikkasztottak el. Általában véve az elfogyasztottnak feltüntetett tüzelőanyag 50 százaléka az alkalmazottak hűtlen kezelése folytán sikkadt el.

Az üzemben lévő vagonok száma 1913-ban 30.506. 1923 elején 11.834, míg az egész vagon-parkból 1913-ban 5.5 százalék használhatatlan, ez a szám 1923-ban 31 százalékra emelkedett, a lokomotivoknál pedig 16.8 százalékról 59 százalékra.

A kereskedelem teljesítőképesége jelentékenyen csökken, például míg 1909-től 13-ig terjedő időben a belföldi kereskedelmi szervek az ország gabonatermelésének 17 százalékát értékesítették, addig 1922-ben az állami és szövetkezeti, tehát a legitimnek elismert kereskedelmi szervek mindössze csak 1.5 százalék erejéig vettek részt ebben a munkában, a többi értékesítése különböző lánckereskedők közvetítésével történt.

Stalin kommunista párttitkár az április 17-én megtartott 12-ik kommunista pártkongresszuson hangsúlyozva azt, hogy a kommunista pártnak a szak-szervezet és a szövetkezet két fontos kapcsa a tömegekkel, beszámol arról, hogy jelenleg mintegy 9 millió ember van a fogyasztási szövetkezetekben,; ahol a kommunista párt befolyása egyre növekszik. Tavaly – folytatja – 2-5 százalék volt a központba küldött szövetkezeti megbízottak között a kommunista meggyőződésű, számuk az idén már mintegy 50 százalékra tehető. Szerinte a mezőgazdasági szövetkezeteknél kommunista szempontból rosszabb a helyzet, különösen a Primaer szövetkezeteknél, ezekről azonban nincsenek statisztikai adatok. Általában véve a vezető állásban levők politikai meggyőződését mindég szigorúan figyelemmel kísérik, egy közlemény arról világosít fel, hogy a vasutasok egyesületeiben míg a tagok között a kommunisták csak 28 százalék erejéig vannak képviselve, addig a végrehajtó bizottságban kizárólag csak kommunisták foglalnak helyet, általában a vezetőség 72-83 százalékában kommunista meggyőződésű.

III.

1923 elején, tehát abban az évben, amikor az „új” gazdasági politika kezdi erősen éreztetni határait, az ország ipari termelése a békebelinek átlag 64 százaléka, a munkabérek pedig a „munkás államban” csak 58 százalékát, tehát alig több, mint a felét érik el annak az értéknek, amit a kapitalista termelési rend részükre biztosítani képes volt.

Ez az eredmény azonban aligha képezheti a kommunista ideál megvalósulását, és ezért a bolsevik vezetők javításokat sürgetnek. Már csak politikai szempontból is legelső sorban arra kellett Leninéknek törekedniök, hogy annak a munkásosztálynak a helyzete, amelyre legalább elvileg támaszkodnak, a lehetőségképen javíttassék, hogy ez mennyiben sikerült, illetve sikerült-e egyáltalában, nagyon kritikus próbaköve a bolsevik politikának.

1922-ben új orientálódást keres a szovjetpolitika, ami a munkabéreket illetőleg annyiban jut kifejezésre, hogy az állam vagy megállapítja azoknak minimális összegét, vagy pedig elismeri a munkaadó és a munkások között létrejövő kollektív munkabérszerződés érvényességét. A szovjetkormány kénytelen volt eleget tenni a munkások erre irányuló követeléseinek, annyival is inkább, mert a munkások a nekik kedvezőbb béreket fizető magánvállalatoknak erős propagandát csináltak, ami természetesen a kommunista gondolat csődjével volt egyenlő. Az állam ezentúl beavatkozását a minimális munkabérek megállapítására korlátozza, bevezeti a kollektív munkabérszerződések rendszerét és végül megengedi az esetről-esetre szóló, vagyis egyéni munkabér megállapítást is.

Az alapgondolat a fenti, vagyis a minimálási intézkedésnél az volt, hogy az ország három földrajzi zónára osztott, ezeken belül az elméleti számítá-

sok révén megállapított munkabérek egyenlőek. Az állam azonban saját üzemeiben még a létminimumot sem képes munkásainak biztosítani, sőt reális érték tekintetében a munkabérek állandóan csökkennek, mialatt az árak emelkednek.

Míg 1922 októberében az állami üzemek által fizetett munkabérek a létminimum 37 százalékát fedezték, addig ez a szám 23.5, 21.4, 21.5, 22.9, 30, 21 százalékra, illetve 1924 májusáig 21.2 százalékra süllyedt.

A kolektív után megállapított munkabérek értéke ellentétben az állami üzemekben, az állam által megállapított munkabérekkel szemben, az 1922. év folyamán emelkedő tendenciát mutat, a munkás keresménye 1922 végén átlag a kétszeres értéket képviseli az egy év előtti keresményének. Megállapítható tehát ezekből az adatokból, hogy a munkás olyan mértékben került előnyösebb helyzetbe, amilyen mértékben a termelést sikerül kivonni a bolsevik rendszer keretei közül.

Rendkívül tanulságos eredménnyel jár a mezőgazdasági munkásság helyzetének a vizsgálata.

Az 1917-iki (bolsevik-forradalom előtt a mezőgazdasági munkások (többnyire napszámosok) száma meglehetősen nagy volt, az erre vonatkozó becslések 5-6 millióra teszik csak azoknak a számát, akik aratás idején az északi tartományokból a déli vidékekre vándoroltak. Az 1917-iki forradalmi események folytán megindult földosztás azonban az összes földigényléseket nem tudta kielégíteni, sőt még ekkor is gyakran előfordult, hogy számosan olyan kis, alig egy hektárnyi földterületet nyertek, amely alig volt több a semminél. Természetes tehát, hogy ilyen körülmények között azoknak a száma, akik továbbra is bérmunkát voltak kénytelenek vállalni, nem apadt. Ehhez járul még az is, hogy a városi lakosság közül is sokan az ottani súlyos megélhetési viszonyok miatt a mezőgazdaságban kerestek megélhetést.

1922-ig (a már többször említett új gazdasági éra életbelépéséig) el volt tiltva a mezőgazdasági bér munka vállalása, az ezen évben megjelent agrár-kódex a földjeiket személyesen művelő parasztság részére engedélyezi bér munkások alkalmazását. A munkabérek megállapítása az esetek túlnyomó részében szabad egyezkedés útján történik, a kollektív bér megállapítások csak elvétve fordulnak elő, az itten közreműködő szakszervezet jelentősége nagyon csekély és különösen azóta, amióta (1922) a szakszervezeti tagság megszűnt kötelezővé lenni, csökkent erősen a szakszervezeti kötelékekbe tartozó mezőgazdasági munkások száma.

Általában véve azonban a mezőgazdasági munkásság helyzete – s itt elsősorban a szovjet-farmok adatai állván a nyilvánosság rendelkezésére, főként azok bérvizonyairól van szó, – súlyosabb, mint az iparosságé. Ez egy speciális orosz sajátosság, az összes, háború által érintett országokban épen az ellenkező tendencia észlelhető, aminek egyik fő biztosítéka az, hogy a mezőgazdasági munkásság természetben kapja – szinte kizárólag – illetményeit, ami által részint a pénz elértéktelenedésének hátrányos következményeitől menekül meg, részint pedig egyéb tekintetben van előnyösebb helyzetben a gyári munkásságnál. A szovjetpolitika ennek a fizetési módozatnak energikusan ellene szegült, a munkásságnak alig sikerült annyit elérnie, hogy járandóságainak 5 százalékát kapja természetben. Sőt, még az a hátrány is éri a mezőgazdasági munkásságot, hogy havonta egyszer kapja fizetését a hónap végén, ami a jelenlegi közgazdasági viszonyok mellett azt jelenti, hogy kénytelen a pénz elértéktelenedéséből származó veszteségeket viselni.

Érdekes, hogy a munkásnak az a munkabére, amely, mint látni fogjuk alig valamivel több, mint a létminimum, 34 százalék, illetve nőknél 41 száza-

lékig a nyolcórás munkaidőn felüli túlórázásokból tevődik össze, a szovjet-koncepció nyolcórás munkanapjának betartása, illetve a szovjet közgazdaság által a mezőgazdasági munkásság részére juttatott bérösszeg mérve azt jelenti, hogy a világ egyik legtermékenyebb országának mezőgazdasági munkásai nem tudnak maguknak akkora jövedelmet biztosítani, amekkora a létminimum fenntartásához szükséges. Országos átlagban az ipari munkás keresménye 13.90 valódi rubel, míg a mezőgazdasági munkásé csak 7.90. Ennek a különbségnek a fő oka abban rejlik, hogy az ipari munkásság körében – a rendelkezésre álló statisztikai adatok szerint – a munkásság 85 százaléka képes volt a valódi rubelekben való fizetést biztosítani, míg a mezőgazdaságnál mint látjuk, maximumán csak 69 százalék erejéig. Az ipari munkásságnak való ez a kedvezés is mutatja, hogy a szovjetpolitika mennyiben hozott előnyös változást a parasztság, illetve a mezőgazdasági munkásság részére.

* * *

A bolsevik diktátorok minden kísérletezése azonban hiábavalónak bizonyult, a gazdasági törvények ereje legyőzte a kommunista teóriákat. Ha nem akartak a biztos halálba rohanni, Leninék részére *nem maradt más választás, mint a lerombolt, úgynevezett burzsoá intézmények visszaállítása*. Ez a törekvés kezdetét vette a már említett „Új gazdasági politika” bevezetésekor, s folytatódott akkor, amikor a törvényhozó testület megalkotta az új polgári törvénykönyvet. Az ebben megnyilvánuló jogelvek szinte a maga teljességében visszaállítják a halálra kárhoztatott régi polgári törvénykönyvet, ami a legfényesebb bizonyítéka annak, hogy a bolsevik állam képtelen azokon az utakon haladni, amelyeket az úgynevezett diadalmas forradalomban oly nagy garral hirdetett. *Temérdek elpusztított emberélet, anyagi érték, s a végén visszatérés a régi intézményekhez, ez az orosz bolsevik kísérlet rövid története.*

BEFEJEZŐ.

Azok, akik még adnak a vallásosságra és a hit erősödésétől várják az óhajtott javulást, szomorú szívvel várják reményeiknek fokozatos és fel nem tartóztatható gyengülését. A modern társadalmak mind mélyebben merülnek el a materializmus kátyújába. Ezen a háború sem segít, bár egy pillanatra megakasztja a régi irány erősödését. A felhőkön átnyíláló napsugárhoz hasonlóan sokaknál meggyőződéssé erősödik az a tudat, hogy a felsőbb régiókból leszálló ihlet nélkül, az emberiség kárhozatra jut és oly bonyodalmak közé kerül, melyeken át-gázolni kénytelen. De ez nem tart soká, a győzők a kezükbe jutott hatalmat a régi recept, azaz a korlátlan önzés parancsai szerint igyekeznek kihasználni. A jog és igazság lekerül a napirendről. A politika tisztán a gazdasági érdekeket uralja, a hit meggyöngyülése, a vallás hátraszorítása folyik tovább. Akadnak, kik e folyamatról igyekeznek bebizonyítani, hogy szükségszerű és nem tartóztatható föl.¹

Be kell vallanunk, hogy egyelőre igazuk van. A mai idők gyermeke nem ér reá, hogy ápolja azokat a csirákat, melyekből a jobb jövő fakadhatna.

¹ Guyau.

A kenyér és élvezetek megszerzése leköti minden idejét és erejét. Gondolatai e körre korlátozódnak, érzései itt keresnek kielégülést. A felvilágosodás és haladás jelszavait hangoztatva gazdasági érvényesülésre tör és vakon ragaszkodik ahhoz, hogy ez az értelem felszabadítását s az ezáltal irányított egyéni souverénitást követeli meg.

Kevesen ügyelnek arra, hogy ez irány legmodernebb apostola Nietzsche maga is tönkre jut e harcban s az a sikertelen törekvés, mely a háború utáni időket teleszórja a sok hiú rendszabály és konferencia emlékével, csakis a kiindulás és a célkitűzés helytelenségével magyarázható meg. Az anyagi és testi vágyak kielégítése egyoldalú fejlődéshez vezet és kikapcsolja a ható erők közül a lélek parancsait. Pedig ezek kötnék össze az egyént a világot igazán fenntartó és teremtő tényezőkkel s azok forrásával. A trianoni és egyéb békekben az új idők szelleme érvényesül, amely előtt csak anyagi célok lebegnek. Clemenceaut istentagadásra nevelik drága szülői, csoda-e aztán, ha érezteti velünk milyen az istentagadók lelki világa?

Clemenceau azért került nemzete élére, mert olyan amilyen. Benne a legfőbb hatalomra jut az Istent tagadó *haladásnak* gúnyolt szellem.

Lehet-e ezt a tényt félreismerni? A franciák csak azért nem irtják tüzzel-vassal a vallást, mert már nem félnek tőle. Biztosak a politikai hatalom birtokában, egyébbel nem igen gondolnak s míg valaha Isten kezét látták történetükben – *gesta dei per francos* – ma az antichristian irány zászlóvivői. Angliát azonban még ma is a legvallásosabb nemzetnek tartjuk. Talán nem ok nélkül. A tény azonban az, hogy *The Industrial Christian Fellowship* – amelynek élén a canterbury-i, yorki és walesi érsekek állanak, a népesség 75%-ára teszi azt a részt, mely ma vallásilag közönbös, de ott áll, hogy ellensége min-

den szervezett keresztyénségnek. A nagytekintélyű vezetőség panaszkodik, hogy feláldozták az emberiség igaz érdekeit a productivitás oltárán az anyagi javakért.

Hasonló a helyzet a középeurópai nemzetek között. A gyárak és gépeik mintha kiirtanák a vallás és hitnek még hagyományait is.

Vajjon jobban állunk-e mi? E kérdésre nem mernék igennel felelni. Hiszen már több mint 50 év előtt mondotta egy illetékes írónk, hogy 1848 a bibliai hitéletet a középosztálynál már nagy részben kialudva találta. A régi hitet a természeti világnézet kiszorította, sőt annak helyét üresen hagyta. A hívek vallásukat legfőleg a nyilvános bűnöktől való tartózkodásba, az élet nemességébe helyezték s egyháziasságukban nem annyira a vallás, mint inkább az egyházi élethez tapadt mellékes ügyek és célzatok által vezetettek. Az uralkodó eszme a hazafiság lett. Középosztályunk a vallás lényegétől, de külső formáitól is elfordult és nagy mértékben terjeszti a népnél is a hitetlen életet.¹

Sőt már 1842-ben azt írta a kiváló Fáy András, hogy a világ fia olykor elmegy a templomba, ad is szükecske alamizsnát, de a bensőség és hő ragaszkodás elmarad. Folyton áldozni az ember gyarló fia nem szeret.²

Ilyen előzmények s a folyton mélyülő közönbösség mellett lehet-e csodálni, hogy reformált egyházunk fiai az erősödő támadásokkal szemben még csak harcba sem igen bocsátkoztak, úgy hogy legnagyobb értékeink védtelenül veszendőbe mennek. Szomorú látni, hová jutottunk. Az egyke pusztítását némelyek kizáróan nekünk róják fel. Tény azonban,

¹ Szeremlei Sámuel: *Valláserkölcsei élet 1848 óta Magyarországon*. Bpest, 1874.

² Óra-Mutató. Bpest, 1842.

hogy úgy az elválásoknál, valamint a reverzálisoknál, sőt az öngyilkosságoknál is nagyon elől vagyunk, fiaink közül sokan még házasságra sem lépnek, bár tehetnék. Az erkölcsi integritás megbomlott, a papság, melynek vezetni kellene, nem hajlandó állásának terheit és kötelezettségeit vállalni. Igazán oldott kéve lettünk. Csak a legutolsó időkben kezd, főleg Ravasz László és társainak buzgalma folytán némi javulás mutatkozni. De a reánk támadó ellenséggel szemben gazdasági és szociális téren még egyházi férfaink is elriasztóan tájékozatlanok, különben a bolsevik uralom idejében is másként viselkedtek volna.

A Magyar Kálvin-Szövetség múlt évi előadás-sorozatát az a törekvés hozta létre, hogy harcosokat neveljen úgy a plutokrácia, valamint a szocialista részről hirdetett romboló tanokkal szemben. Fegyvereket adjon kezükbe, melyekkel a harcot megvívassák. Ez előadások közül azonban csak laikusokét sikerült e füzet számára összegyűjteni. Azokat, melyek egyházunk álláspontját körvonalozták e bajokkal szemben, nem tudtuk a többiek közé besorozni, őszintén sajnáljuk, de reméljük az első sorozatot követni fogja a második, amelyet egyházi férfaink fognak kitölteni.

A Magyar Kálvin-Szövetség úttörésének némi értéke talán így is lesz. Annak a hitbéli és erkölcsi anarchiának, melybe a reformátusság jó része belé került, véget kell vetni, hogy annak idején részt vehessünk a feltámadásban, melyet annyian a legjobbak közül bizton várnak. Ez idő szerint Krisztus ellenesei uralkodnak és próbálják a világot a maguk módján boldogítani. Vájjon sikerül-e? Vájjon azok az országok, melyek a vallást nyíltan gyalázzák, a bolsevikiek, Mexico lázongó polgárai vagy a bűnökbe merült Franciaország dicsekedhetik-e eredményeivel, hisz bár mindent az anyagiakra helyeztek, gazdaságilag is chaosba kerültek.

A Biblia szavai szerint a hamis útra tért emberiség barbarizmusba fog süllyedni s az antikrisztus egy darabig uralkodik emberi lelkeken. De megrontva a lelkiismeretet, elpusztítva a jogokat, elzülleszti a mkeket és felkölti az állandó véres harcot az emberek között. Azután a téves tanoktól megittasult emberiség kijózanul. Reá tér az igazság és élet igazi tjára s diadalra jutnak egyedül értékes tulajdonágai: *post nubila Phoebus!*

Ennek a szebb jövőnek akarjuk útjait egyengetni, ez értékekért harcolók számát szaporítani törekvésünk! Jöjjön velünk mindaz, kiben kálvinista magyar szív dobog.